

SÖMLÖST

Social infrastruktur för en mer öppen stad

Examensarbete av Elin Delmar

LUNDS UNIVERSITET
Lunds Tekniska Högskola

Kurs: AAHM01: Examensarbete i arkitektur/Degree Project in Architecture, LTH

Årtal: 2019

Titel: Sömlöst / Seamless

Författare: Elin Delmar

Examinator: Per-Johan Dahl

Handledare: Bernt Nilsson

Sammanfattning

"Architecture can't force people to connect, it can only plan the crossing points, remove barriers, and make the meeting places useful and attractive"
- Denise Scott Brown

Idag ser vi en ökad segregation i samhällen, ökat utanförskap för vissa befolkningsgrupper och en hård retorik inom politiken som polariserar och utesluter människor. Städer växer i en rasande fart i takt med att urbaniseringen fortsätter öka och börjar lida av växtvärk. Ofta bor de mest utsatta befolkningsgrupperna utanför stadskärnorna med bristande tillgång till publika rum, kommunikationer och samma möjligheter som de rikare socioekonomiska grupperna (Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2016). I ett socioekonomiskt utsatt läge blir det ofta svårare att få vardagen att gå ihop, och det finns mönster på lägre utbildningsnivå, högre ohälsotal och hög arbetslöshet.

Det här examensarbetet undersöker hur ett arkitektoniskt ingrepp skulle kunna verka för att knyta ihop en stad och skapa mer sömlösa möten mellan olika socioekonomiska grupper och skapa en stark grund för alla invånares potential. Jag undersöker hur små ingrepp eventuellt skulle kunna motverka några av de negativa effekterna av städers växtvärk och vända problematiken till något positivt. Jag har valt att jobba med Stockholm och undersöka närmare hur just Stockholm utvecklas och hur staden skulle kunna förstärkas med nya inkluderande rum.

Jag har jobbat mig genom skalor, från en mer översiktlig bild över staden i form av demografi och socioekonomisk fördelning, till mer inzoomade utsnitt som till slut stannar upp i ett mindre ingrepp i Observatorielunden i Vasastan i Stockholm. Rapporten är upplagd i samma ordning som arbetet genomfördes och zoomar sakta in på frågan. Den börjar i att se på Stockholm som helhet och beskriva mina tankar om staden och de observationer som ledde till frågeställningen. Därefter avhandlas demografien och de sociala frågorna innan rapporten går in på stadens struktur och dess rum för att sen mynna ut i gestaltningen.

Gestaltningssprojektet fokuserar på att skapa ett konsumtionslöst interiört offentligt rum där vem som helst kan göra vad som helst. Det handlar om att skapa en villkorslös plats i staden där alla kan känna sig välkomna. Det undersöks med hjälp av teori, testande och olika designprinciper för att slutligen leda till en gestaltad byggnad.

Titeln "Sömlöst" syftar på att sudda ut de sociala gränserna mellan socioekonomiska i staden samt de fysiska gränserna i staden. En sömlös stad har inga områden där vissa inte känner sig välkomna, utan alla kan förhoppningsvis känna att de kan leva och nyttja staden på samma villkor som alla andra invånare.

Projektet undersöker vad ett offentligt rum är idag och hur vi kan skapa möjligheter för folk att mötas och känna sig välkomna i sin egen stad.

Abstract

"Architecture can't force people to connect, it can only plan the crossing points, remove barriers, and make the meeting places useful and attractive"
- Denise Scott Brown

Today we can observe increased segregation in cities and societies, elevated alienation between different groups of the population and harsh political rhetoric that polarizes and excludes people from their vision of their society. Cities keep growing at an impressive pace and urbanization keeps increasing, leading to cities struggling to keep up with the demand. A lot of the time we can see that the most underprivileged population live in isolated suburbs outside of city centers, or at the least cut off from their surroundings through physical and social barriers. The areas often seem to lack public spaces, transport and the access to the same opportunities as the more privileged population. In such a challenged position it's more difficult to get you every-day life to add up. There are patterns of lower education levels, high unemployment and lower income.

This thesis project examines how an architectural addition could help i creating a bond that connects all parts of the city into one and create more seamless interaction between the different socio-economic groups of the population to help create a strong base for all members of a population to live up to their full potential. I look into how small changes in the architectural and city weave could counteract the negative patterns created in cities trying to keep up with their own growth and turn the problems faced into something positive. I chose to focus on Stockholm and look at how it could be reinforced as a city with the help of new public spaces and an inclusive built environment.

The project looks at a set of different scales, working from a more synoptic scale to understand the demographics of the city, into more detail to understand the spaces and rooms available in the city and its structure. I then land in a design project based on what the report has so far discussed and what has been observed. The report is structured after the chronological order of the work carried out. We start by looking at Stockholm as a whole to the slowly zoom in as we go deeper into the social and physical challenges and opportunities of the city which results in a designed project in Vasastan, central Stockholm.

The designed part of the thesis focuses on creating a consumer less interior public space where everyone can come and carry out whatever

activity they need the space for. It is about creating a space in the city that doesn't demand anything of the visitor and lets everyone feel welcome and helps people to live out to their potential and be part of a equitable city. It takes shape through theory, testing and different design principles which conclude in a fully designed building.

The title "Seamless" points to the aim of the project, to erase any barriers between different social groups, as well as planning and designing for less physical barriers. A seamless city doesn't have areas where some people are not welcome, but hopefully it is a place where everyone can live and use the city in just ways, regardless of the socio-economic or other demographic group they belong to.

This thesis project examines what a public space is and can be as well as how we create opportunities for everyone and let people meet and feel welcome in their own city.

INNEHÅLL

<i>1. Introduktion & bakgrund</i>	<i>s. 9</i>
<i>2. Stockholm som stad</i>	<i>s. 17</i>
<i>3. Stockholms invånare</i>	<i>s. 27</i>
<i>4. Stockholms rum</i>	<i>s. 39</i>
<i>5. Det nya offentliga rummet - objektiv och plats för Stockholms nya publika rum</i>	<i>s. 51</i>
<i>6. Hur gestaltar man ett inkluderande rum?</i>	<i>s. 65</i>
<i>7. Välkomnande rum - en undersökande gestaltning</i>	<i>s. 87</i>
<i>8. Utvärdering av gestaltningen</i>	<i>s. 113</i>
<i>9. Reflektioner</i>	<i>s. 123</i>
<i>10. Källor</i>	<i>s.127</i>
<i>11. Appendix</i>	<i>s.131</i>

1. Introduktion och bakgrund

Definitioner

Social infrastruktur:

Distribution av olika tjänster och resurser i ett samhälle kallas infrastruktur. Vägar, tågspår, elnät, avlopp är exempel på delar av den fysiska infrastrukturen. Skolor, sjukhus och bibliotek kan sägas utgöra den sociala infrastrukturen. (urbanutveckling.se)

Social hållbarhet:

Den sociala hållbarheten handlar dock om att skapa ett samhälle där alla individer får sina rättigheter respekterade. Oavsett behov och förutsättningar ska alla ges lika möjlighet till en livsmiljö där de kan utvecklas, tillgodogöra sig kunskap och ha förutsättningar för en god hälsa. (urbanutveckling.se)

Segregation:

Det rumsliga avskiljandet av befolkningsgrupper. Tre kategorier brukar urskiljas: etnisk, socioekonomisk och demografisk. (urbanutveckling.se)

Skillnaden på rättvisa (equity) och jämlikhet (equality):

Jämlikhet syftar på en likhet/enformighet som ändamål medan rättvisa kan definieras som ett stadie där alla människor, oavsett deras socioekonomiska, religiösa, köns- eller etniska tillhörighet, har rättvis tillgång till resurserna och möjligheterna som behövs för att lyckas och frodas. (översatt från <http://eqxdesign.com/why-equity-in-architecture-matters/>)

Frågeställning

Vilka rum saknas i Stockholms stadskärna för att den ska vara tillgänglig för alla socioekonomiska grupper? Hur kan allas upplevelse av staden intensifieras med hjälp av en inkluderande plats? Kan man med hjälp av social infrastruktur skapa en stad som är öppen för fler?

Bakgrund

*”Architecture can’t force people to connect, it can only plan the crossing points, remove barriers, and make the meeting places useful and attractive”
- Denise Scott Brown*

Idag ser vi en ökad segregation i samhällen, ökat utanförskap för vissa befolkningsgrupper och en hård retorik inom politiken som polariserar och utesluter människor. Städer växer i en rasande fart i takt med att urbaniseringen fortsätter öka och börjar lida av växtvärk. Ofta bor de mest utsatta befolkningsgrupperna utanför stadskärnorna med bristande tillgång till publika rum, kommunikationer och samma möjligheter som de rikare socioekonomiska grupperna (Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2016). I ett socioekonomiskt utsatt läge blir det ofta svårare att få vardagen att gå ihop, och det finns mönster på lägre utbildningsnivå, högre ohälsotal och hög arbetslöshet.

Jag har länge varit intresserad av kopplingen mellan arkitektur och sociologi och hur arkitekter och stadsplanerare kan bidra till en minskad segregation och minskad polarisering i samhället. Vi är en yrkesgrupp med stor kompetens och kunskap om vad arkitektur kan göra och vilken outhärlig byggnadssten det, tillsammans med infrastruktur, är för ett fungerande samhälle. Arkitektur skapar möjligheter för invånarna och lägger grunden för liv. Utan människorna som använder arkitekturen är det bara byggnader, så förståelsen av byggnadernas värde och funktion för dess användare är därför central. Sociologen Eric Klinenberg (Mars, 2019) menar att grunden för ett fungerande och starkt samhälle inte endast är delade värderingar men att delade rum kan vara en vital och drivande kraft för att skapa ett starkt och sammanbundet samhälle. Vi som arkitekter har en viktig roll i att driva stadsbyggandet och arkitekturen i en riktning som tar vara på hela befolkningen boendes i en stad inser värdet av alla individer och skapar möjligheter för varenda en att lyckas.

Det här examensarbetet undersöker hur ett arkitektoniskt ingrepp skulle kunna verka för att knyta ihop en stad och skapa mer sömlösa möten mellan olika socioekonomiska grupper och på så sätt skapa en stark grund för alla invånares potential. Jag undersöker hur små ingrepp eventuellt skulle kunna motverka några av de negativa effekterna av stadens växtvärk och vända problematiken till något positivt. Jag har valt att jobba med Stockholm och undersöka närmare hur just Stockholm utvecklas och hur staden skulle kunna förstärkas med nya inkluderande rum.

Arbetet började i en observation över staden och hur människor använder rummen, för att kunna konkretisera en frågeställning att jobba efter.

Alla skrivna observationer ligger som ett appendix till arbetet men finns i förkortad form i rapportens huvuddel. Observationerna leder vidare till funderingar om stadens rum och stadens invånare, hur staden utvecklas och planeras och hur människorna i staden lever och verkar.

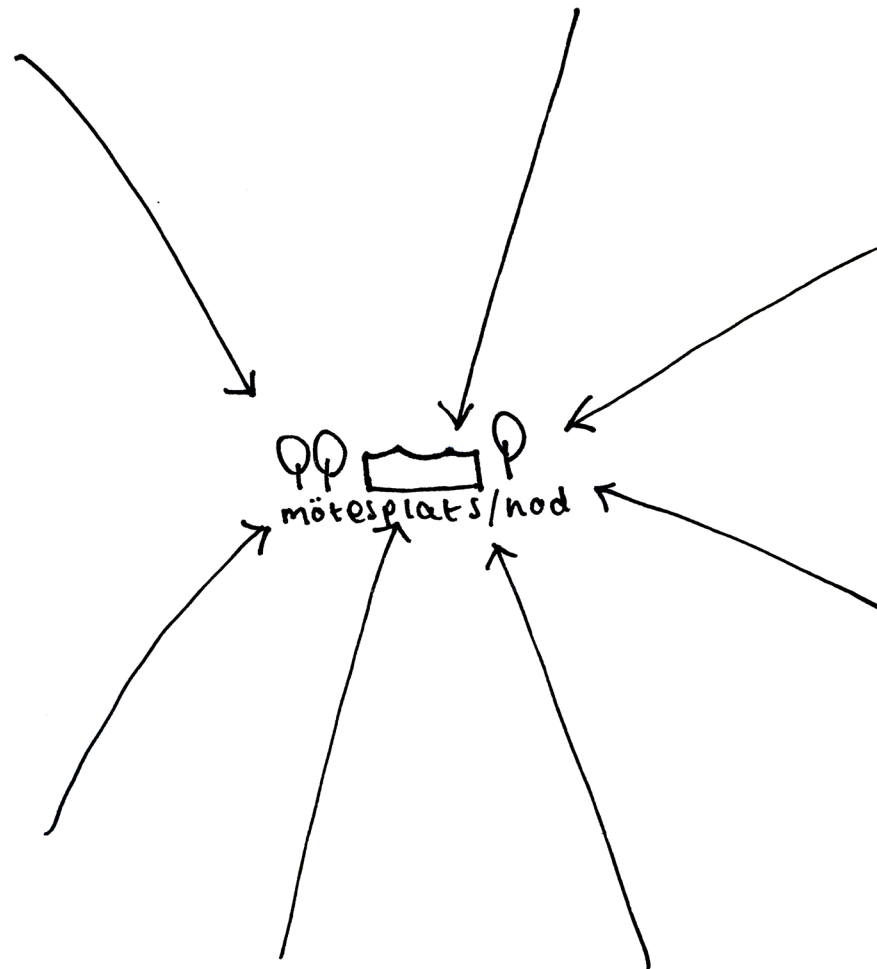
Detta avhandlas även i rapporten. Slutresultatet är ett gestaltande projekt inne i Stockholms innerstad som baseras på de teoretiska texterna jag har tagit del utav, de funderingar och spekulationer som har kommit upp under arbetets gång och oceaner av anteckningar, tankar och skisser. Det är ett undersökande projekt som testar sig fram och provar en tes om att ett litet nedslag i en stad kan bidra till att förbättra förhållandena för många av stadens invånare.

Jag har jobbat mig genom skalor, från en mer översiktlig bild över staden i form av demografi och socioekonomisk fördelning, till mer inzoomade utsnitt som till slut stannar upp i ett mindre ingrepp i Observatorielunden i Vasastan i Stockholm. Det har varit ett givande sätt att ta sig an frågan för att stegvis kunna närma sig en brännpunkt där problematiken kan mötas samt få en djupare förståelse för staden. Ordningen på arbetet har varit annorlunda än vad jag är van vid – jag började i skrivna undersökningar för att sen jobba med kartläggning för att hitta platsen för projektet. Därefter formulerade jag designprinciper och olika typer av rum som skulle utgöra byggnaden. Därefter tog designprocessen vid, som har löpt parallellt med vidare undersökningar i text och kopiösa mängder skissande.

Rapporten är upplagd i samma ordning som arbetet genomfördes och zoomar sakta in på frågan. Den börjar i att se på Stockholm som helhet och beskriver mina tankar om staden och de observationer som ledde till frågeställningen. Därefter avhandlas demografin och de sociala frågorna innan rapporten går in på stadens struktur och dess rum för att sen mynna ut i gestaltningen.

Titeln ”Sömlöst” syftar på att sätta ut de sociala gränserna mellan de socioekonomiska, samt de fysiska gränserna i staden. En sömlös stad har inga områden där vissa inte känner sig välkomna, utan alla kan förhoppningsvis känna att de kan leva och nyttja staden på samma villkor som alla andra invånare.

Projektet undersöker vad ett offentligt rum är idag och hur vi kan skapa möjligheter för folk att mötas och känna sig välkomna i sin egen stad.

En plats dit alla har tillgång

2. Stockholm som stad

Varför Stockholm?

Jag har alltid tyckt att Stockholm är en väldigt vacker stad och hållit den varmt om hjärtat. Innerstaden är så vacker med sina färgglada kvarter som klättrar över klippor och all natur som ger staden så mycket av sin karaktär. Vattnet skapar andrum och öppnar upp vyer över malmarna. Det är en stad med mycket karaktär och känsla. Stockholm är också en segregerad stad och bostadspriserna i stadskärnan har klättrat drastiskt i flera år för att äntligen mattas av (Mäklarstatistik.se), men förblir höga. Enligt rapporten "Från delad till enad stad" (2016) av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har forskning visat att "boendesegregationen har ökat i såväl Stockholms stad som i länet under de senaste decennierna och har kommit att få en allt mer etnisk karaktär. Grannskap där befolkningen präglas av låg sysselsättningsgrad, låg utbildningsnivå och låg inkomst tenderar att koncentreras till samma områden. Dessa dominerar även i växande omfattning av utrikes födda. På motsvarande sätt koncentreras grupper med hög inkomst och hög utbildning till andra områden. Individuer med olika bakgrund möter i allt mindre omfattning varandra i vardagslivet. Detta kan på sikt förstärka stigmatiseringen av enskilda områden och grupper och begränsa människors livschanser."

Stockholm lider av samma växtvärk som många städer känner under en ökande urbanisering. Det är en stad med mycket potential och med stora kvaliteter som bör vara tillgängliga för alla. Jag har valt att jobba med Stockholm av just den här anledningen. Det är en stad som ligger till god grund för att undersöka frågeställningen.

En överblick över Stockholm

Stockholm ligger på sin plats eftersom man därifrån kunde reglera aktiviteten i vattenvägarna mellan Mälaren och Östersjön. Birger Jarl lär ha grundat staden år 1252. (populärhistoria.se) Under 1400-talet blev Stockholm till Sveriges viktigaste stad men var då inte större än det som idag är Gamla Stan. (so-rummet.se) På 1600-talet blev det Sveriges huvudstad och fortsatte sedan växa. Liksom många andra städer skedde mycket under 1800-talet i och med industrialiseringen. Då hade Stockholm växt något enormt och det var låg sanitär standard i staden. 1866 presenterades den så kallade Lindhagenplanen, en ny stadsplan för Stockholm som skulle öppna upp stadsväven, förbättra hygien och få in ljus och luft. (stockholm.se) Den la grund till mycket av det vi känner igen i Stockholm idag, bl.a. Ringvägen på Söder, Sveavägen, Odengatan och mycket av den kvartersstad som idag är karaktäristisk för Stockholm samt ett stort antal stora parker. Det var en plan som låg i tiden med kända motsvarigheter som bl.a. Haussmans plan för Paris.

Ett annat definierande moment i Stockholm stadsbyggnad skedde knappt 100 år senare under Norrmalmsregleringen (också kallad Citysaneringen). Mycket av Stockholms gamla arkitektur strök då med under 1950-talet och några årtionden framåt och ändrade Stockholms innerstadskarktär i stort. Norrmalmsregleringen (också kallad Citysaneringen) sökte att modernisera den täta och osanitära innerstaden och göra den mer bilanpassad samt förenkla bygget av tunnelbanan (Hedtjärn, 2012). Syftet var gott. Liksom med Lindhagenplanen skulle det bidra med minskad trångboddhet men också med enklare transport ut i förorterna och en högre livskvalitet för stadens invånare. Många delar av City revs och ersattes med modernistisk arkitektur och breda vägar vilket i sin tur omdefinierade bilden av Stockholm. Idag är det en stad med en modern stadskärna med stundvis låg rumslig kvalitet, men med många attraktiva områden som omringar den. Där kvarstår äldre arkitektur och utgör några av de mest attraktiva områdena i Stockholm.

Idag är Stockholm en attraktiv stad med ett rikt stadsliv där butiker ligger vägg i vägg med bokaffärer, mysiga caféer och många väl omtalade restauranger och barer. Det är en stad med flera olika områden av olika karaktär. I City är tempot högst och kommersen tätast. I Vasastans bostadskvarter kantas de vackra parkerna med caféer och restauranger. På Söder hittar man en stor del av stadens yngre och "hippa" befolkning där de trängs på Nytorget soliga sommarkvällar, dricker öl på Skinnarviksberget eller dansar på Trädgården nere i Årstaviken. På Östermalm dominerar fortfarande en äldre och välbeställd befolkning. På Östermalm möts den ståtliga kvartersstaden av stimmiga Stureplan med sina designbutiker och nattklubbar i ena änden och de öppna grönyrtorna på Gärdet i andra. Djurgården är stadens andhål med sin skog och fina stigar som löper längs med vattnet och mellan besöksmål såsom Rosendals Trädgård, Skansen, Gröna Lund och Vasamuseet. På Kungsholmen promenerar folk längs med Norr Mälarstrand, bort till stadshuset för att se ut över staden, eller inne bland bostadskvarteren där caféer duggar tätt. Hela innerstaden har tydliga karaktärsdrag och många dragplåster. Det samma gäller inte för områdena utanför tullarna och de ABC-städer som ligger längs med tunnelbanelinjerna. Där saknas ofta stadskaraktär av samma intensitet som i stadskärnan och arbetstillfällena är färre. Många förorter karaktäriseras av sin vackra natur men ligger ofta avskurna från stadskärnan.

Stockholm genom observation

Jag åkte till Stockholm några dagar för att gå runt och observera och se vad jag tänkte på i förhållande till min frågeställning för att ha som bas till min

Stockholm Stads stadsdelar

analys. Nedan följer en typ av dagbok där jag skriver ner mina reflektioner, helt enkelt vad jag gör, ser och tänker på när jag rör mig runt i Stockholm. Jag ville ge mig själv tiden att gå runt och se Stockholm ur en fotgängares perspektiv och inte bara i ett strikt analytiskt perspektiv för att få flera vinklar av min frågeställning. Som jag också nämner i texten så har jag turen att kunna använda de offentliga rummen som finns ganska obehindrat och betraktelserna är skrivna helt ur mitt eget perspektiv. Jag vill inte försöka sätta mig i någon annans skor utan bara försöka se staden lite både inifrån och utifrån för att förstå hur den fungerar och vilka platser som används på vilka sätt.

Jag gick runt i Stockholms innerstad för att se hur olika platser används på olika sätt. Jag försökte hitta i mönster i var folk rörde sig, var det var folktomt och var folk uppehöll sig. Jag tittade på omgivande arkitektur, rummen däremellan och användarna. Jag lyckades täcka upp en stor del av Stockholms innerstad. Första dagen rörde jag mig i City, från centralstationen, runt Hötorget och Sergels torg, upp och ner längs med Drottninggatan och Kungsgatan, genom de gamla Klarakvarteren och senare upp mot Vasastan. Den delen av staden är tungt betingad av kommers och kontorsverksamhet. Butiker och skyltfönster kantar nästan samtliga gator och de modernistiska byggnaderna står höga längs med gågatorna och skapar otrygga nischer och mörka men välbefolkade gator. Det finns en avsaknad av grönska och tempot är relativt högt, alla rör sig i högt tempo mellan butiker. Här är inget område där man i lugn och ro strosar runt och njuter av staden utan där man utträttat ärenden och sen fortsätter. Det slog mig redan första dagen att om jag inte ville betala för mig fanns det inte riktigt någonstans att slå mig ner. Alla interiöra rum som hade skyddat mig från januarislasken var till för konsumtion – vissa trevligare än andra såklart. Nere vid centralstationen noterade jag hur hemlösa hade samlats i ett hörn på Max med sina väskor placerade på golvet bredvid. Det var det stället det kunde komma undan på. Här följer en reflektion jag skrev ner när jag till slut satte mig på ett café och tänkte på vilken tur jag har att jag har möjligheten att använda de publika rummen i staden på det sättet:

”På sommaren har vi parkerna och de gröna luckorna i staden där alla kan vistas. Det finns torg men det är inte riktigt ekiperade för att stanna upp och vara. Under vintern är det ännu mindre ett alternativ. Egentligen finns det inte riktigt några platser i City för att uppehålla sig och bara vara utan att behöva spendera pengar. Man köper sin plats i staden.

Jag går runt och fotar och dokumenterar olika gatulandskap i City, ser på hur människor rör sig och agerar och analyserar stadslandskapet runt omkring mig. Till slut blir jag trött på att halka runt i snömodden med min stora ryggsäck och gör precis som alla andra som faktiskt kan – sätter mig på ett café till priset

av en kopp te och en ack så trendig rawboll. Tänk vilken tur att jag kunde göra det, och vad himla kallt, blött eller tråkigt det hade varit om jag inte kunde.”

Dag två började i Abrahamsberg hos min farmor, ett bostadsområde längs med tunnelbanans gröna linje som karaktäriseras av lamellhus i tegel som löper längs med den relativt drastiska topografin. Här finns färre interiöra publika rum än i stadskärnan – de få butikerna som finns ligger vid tunnelbanan. Däremot är det öppet att röra sig fritt i naturen runt de flesta bostadshusen och det finns flertalet parker och fotbollsplaner som ligger invävda mellan husen tillsammans med små skogspartier där de upptrampade stigarna kantas av blåbärsris. Det är mindre strikt här och användarna tillåts tolka sitt område lite mer på sitt eget sätt. Det är topografin som tvingar fram mellanrum som är orörda av arkitekturen och infrastrukturen, när naturen bryter fram verkar det vara mer naturligt för människorna att göra detsamma. I stadskärnan är mycket så strikt upplagt. Det tillåter inte samma fria rörelse och vägval som där naturen dominerar.

Observationsstudierna fortsätter inne i staden där jag täckte upp delar av Kungsholmen, Östermalm, Gamla Stan och Södermalm under de nästkommande dagarna. Det jag tar till mig är att, liksom i Abrahamsberg, verkar de luckorna i staden som är mindre tämjda användas mest. Här är tolkningen av rummet friare och användarna tar vara på gränslösheten. De verkar känna sig bekväma. För stora torg verkar förvirra och kännas otrevliga, där rör sig folk snabbt över platsen. I mindre rum saktar de av, oavsett om det är rumsuppdelningar på en större plats (som alléerna i Kungsträdgården) eller smalare gator (Gamla Stan) som tvingar ner tempot. Här verkar människor bekväma på ett annat sätt. På Valhallavägen stannar folk upp, trots snöslasket och det ogästvänliga vädret, och pratar och ser sig runt. Liknande andra välfungerande platser (Björns trädgård exempelvis) finns det utrymme att kliva åt sidan från den intensivaste rörelsen och stanna upp. Människor verkar också ha en större tendens att stanna upp när de är separerade från bilar. Det skapar en lugnare och tryggare atmosfär och en trevligare ljusbild. Observationerna väcker mycket tankar och tydliggör frågeställningen och avsaknaden av välfungerande stadsrum som ger trygghet året om för alla. De bidrar också med indikationer på vilka platser som fungerar väl och varför i Stockholm.

Hela ”dagboken” ligger som ett appendix i slutet av rapporten.

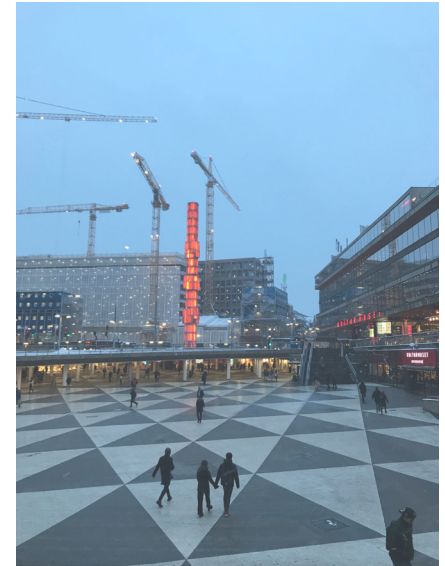
Drottninggatan

Hötorget

Drottninggatan

Sergels torg

Vasagatan

Mot Katarina Kyrka

Sergelgatan

Kungsgatan

Reflektioner

Jag läste följande i en bok några dagar innan Stockholmsbesöket: "Arkitekten lovade att om man frågade världens samlade turistfolk vilken som är världens mest attraktivaste huvudstad skulle Stockholm komma på allas fem i topp lista. Det handlar om balans, samspel och harmoni. Istället för att när alla skriker måste man viska."(Lundevall, 2015, s. 141) Författaren talar här om en lärare på arkitekturskolan i Arnheim som pratat om Stockholm i tidskriften Arkitektur 2007. Läraren är uttalat trött på överkomplicerad arkitektur och dess krångliga former. Oavsett vad man anser om sådan arkitektur tycker jag se en poäng i vad han säger. Stockholm är en förhållandevis diskret stad som har växt i harmoni med naturen. Öarna, vattnet, klipporna och grönskan har definierat staden lika mycket som staden definierat den. Jag är gammal Stockholmsbo så åsikten om att Stockholm är en otroligt vacker stad kan tyckas partisk. Men den bär en lågmäld elegans som ändå är så stark. Men när vi talar om hur vackert Stockholm så talar vi inte om City. Inte jag i alla fall. Jag tvekar på att den ovannämnda arkitekten gör det heller. Men spåren av Normalmsregleringen skapar en intressant kontrast i Stockholm. Det är två helt olika bilder av Stockholm, en mer romantisk bild med kvarterstad som tornar upp sig mot vattnet och mot grönskan med vackra gator och karaktäristiska torg som mellanrum. Å andra sidan en modernistisk stad med breda gator, höga hus, kantiga byggnader och skarpa material. Stockholm är en komplex stad och bär tiotals, kanske hundratals fler identiteter än de här.

Oavsett geografisk plats i staden är Stockholmsborna (kanske svenskar generellt) kända för att hålla sig till sig själva. På tunnelbanan scannar folk efter säten där man slipper sitta bredvid någon och ögonkontakt undviks metodiskt även om alla verkar betrakta varandra. Men på vissa ställen syns ett annat beteende, och då inte bara i interaktionen mellan människor men där integrerar människor mer med platsen. För när folk förhåller sig på ett visst sätt till en plats eller atmosfär ändras chansen för social interaktion och uppehåll. Här återkommer jag till Jan Gehl och "Livet Mellem Husene" och hans teorier om olika kvaliteter staden i jämförelse med kvalitén på den fysiska omgivningen. Han delar upp det i nödvändiga aktiviteter, valfria aktiviteter och resulterande aktiviteter som blir sociala aktiviteter. De platser som sänker tempot och skalan, känns trygga och fria till tolkning men ändå tydliga och har en "vacker" omgivning är de som bringar fram mest valfria aktiviteter i Stockholms innerstad. De möten som sker verkar ske där. Hundägare hälsar på någon för att de tål att vänta på att hunden får vara hund på den här platsen. En annan pratade med en förskolelärare som tagit ut sin klass för att leka. Det verkar inte ske på de egentligen mest befolkade platserna som tunnelbanan eller de stora gatorna. Här är inte den fysiska miljön tillräckligt god för att människor ska sakta ner och öppna upp.

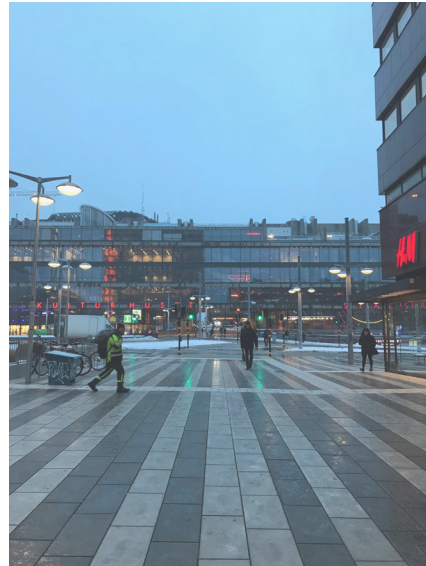
Det syns en skillnad i vilka människor som använder stadens rum på vilket sätt. De som går klädda i kostym med portfölj rör sig snabbt och metodiskt. Andra jobbklädda rör sig bestämt i en viss riktning. Deras vistelse är styrd av tidsbegränsningar och scheman. Andra vandrar arm i arm med någon längs med handelsstråken, någon kommer farandes iklädda trikåer och använder gatan som en transportsträcka när de kommer löpandes eller cyklandes. Ungdomar hänger utanför caféer eller är på väg någonstans med en skateboard under armen. Många utför sina ärenden. Någon annan sitter på en kartongskiva utanför tunnelbaneuppgången och ber om pengar. En tredje vacklar runt på Medborgarplatsen med alkohol eller droger i kroppen. En pensionär går med sina ICA-kassar i korgen på rullatorn i lugn takt. Turisterna uppehåller på ett annat sätt på platserna. De stannar, fotar och observerar. De flesta har något de ska till eller ska göra. Det definierar deras relation till platsen. Men under de dagar jag går runt så är det nästan barnen som utnyttjar stadens rum mest kravlöst. De är inte på väg någonstans på samma sätt. De har ingen definitiv poäng eller något att åstadkomma när de vistas i staden.

Tempo och skala reglerar hastigheten människorna rör sig i och hur de förhåller sig till verksamheterna eller byggnaderna runt omkring sig. Luckor med grönska skapar en andningspaus i det annars så direkta flödet av gator, stråk och människor. De är delvis nerskalade av träd och buskage som skapar mindre rum i det stora öppna. Trädkronorna skapar ett tak över platsen. Om man jämför med större torg kan avsaknaden av grönska eller tak (Medborgarplatsen, Sergels torg) öka skalan av utrymmet ytterligare. Samtidigt bör känslan av ett tak inte vara för tungt eller mörkläggande (Sergels torg) vilket kan skapa otrygghet. Men staden kan ibland sakna ett omfamnande av vissa stora platser. Smalare gator lider inte av samma problem då skalan begränsas av utrymmets bredd. Där omfamnas man i sidled av byggnaderna. På Södermalms mindre gator känner jag mig inbäddad i staden. I Gamla Stan släpper stadens ibland pressande atmosfär, det är som att den inte kan leta sig in mellan husen. De smalare gatorna sänker tempot på alla som rör sig. De bredare prioriterar motordriven trafik och höjer tempot. Det faller sig naturligt att de smalare är behagligare att uppehålla sig på, även om mängden fotgängare verkar större vid huvudstråken med högre tempo men det är två helt skilda aktiviteter. Det ena är nödvändig aktivitet som kommer ske oavsett. Jag vill se en ökning av frivillig aktivitet och en ökad tillgänglighet till staden.

Graden av exponering verkar också påverka var folk uppehåller sig och vilka platser de känner sig bekväma att utnyttja. Det helt avstängda är tomt, liksom

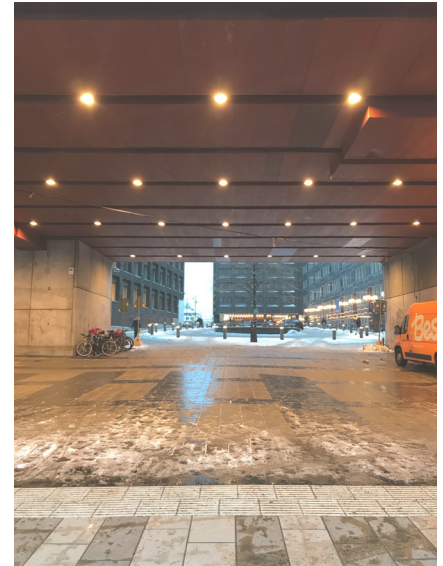
Hötorget

Sergelgatan

Drottninggatan

Kulturhuset

Gärdet och Kaknästornet

Surbrunnsgatan

Stockholms Stadsbibliotek

Nedanföör Humlegården

det alldeles för öppna. Det delvis skyddade men med öppen sikt är där man saktar ner. Här ser vi exempel som Björns trädgård eller Berzelii park vid Berns. Här känns det tryggt och skyddat, varken instängt eller exponerat.

Stadens offentliga rum är väldigt strikta och ofta bestämda i sin funktion. Hårdgjorda ytor kantas av programmerade byggnader och kompletteras av relativt strikta offentliga rum. De rum som däremot används mest verkar vara de som har mer frihet. Om man jämför Björns trädgård med Medborgarplatsen så är Björns trädgård fri från stora ingrepp och lämnar rummet fritt medan de ramas in av träd och små slänter. Det känns tryggt och enkelt att använda det som önskat och huserar allt från lekande småbarn och skejtare till betraktande pensionärer. På Medborgarplatsen har det funnits en intention att skapa zoner och torget klipps av på många ställen samt är för stort och exponerat. Här tänker jag också på Abrahamsberg, där man kunde röra sig fritt mellan husen. De platser man tolkar själv är de som används mest. Det behövs fler rum i staden som låter en tolka platsen själv och använda den efter sina egna önskemål.

Om man ska rita ett rum som skapar möjligheter för de som inte har någonstans att vistas i staden krävs det att väga in många av de här observationerna. Och självklart så mycket mer. Men för att sammanfatta något det jag har sett så saknar Stockholm interiöra platser som inte är helt programmerade. Det behövs platser för att göra andra saker än vad som finns idag, platser för att göra lite allt och platser att göra ingenting. En stad är till för alla sina invånare, inte bara de köpstarka. De mest använda offentliga platserna verkar vara de där man kan göra lite vad man vill. En sådan offentlig plats i inomhusmiljö hade skapat en ny möjlighet i staden och ett nytt välbehövt tillägg. Det finns diskussioner om att skapa sådana rum i stadens nya stadsdelar men, även om de kommer behövas där, cirkulerar det runt problemet i stadskärnan. Det är en stadskärna som har så mycket potential, karaktär och liv att den vill öppnas upp mot alla.

Stockholms framtid

I "Översiktsplan 2019" (Stockholms Stad, 2019) anges fyra stycken delmål för stadens utveckling:

1. En växande stad: Stockholm ska vara en växande stad som genom sin attraktivitet lockar människor, företag och besökare från hela världen. En hög takt i stadsbyggandet ska säkerställa bostäder och samhällsfunktioner för alla.

2. En sammanhängande stad: Stockholm ska vara en sammanhängande stad, där det är naturligt att röra sig mellan olika stadsdelar och besöka nya platser. Människor med olika bakgrund ska kunna mötas i vardagen och stadens många stadsmiljöer med sina olika kvaliteter ska vara tillgängliga för alla invånare.

3. God offentlig miljö: Stockholm ska ha en mångfald av identitetsstarka stadsdelar med levande centrum. Stadens alla delar ska erbjuda en bra livsmiljö med god tillgång till stadskvaliteter och väl gestaltade och trygga offentliga miljöer som inbjuder till delaktighet och lokalt engagemang.

4. En klimatsmart och tålig stad: Stockholm ska vara en klimatsmart stad, där effektiv markanvändning och transporteffektiv stadsstruktur bidrar till ökad tillgänglighet, minskad klimatpåverkan och begränsad resursförbrukning.

Det är fyra delmål som strävar i linje med projektets mål. Det skiljer sig från "Översiktsplan 2010 Promenadstaden" där de fyra huvudsakliga målen är att "stärka den centrala staden, satsa på tyngdpunkter, koppla samman staden och främja en levande stadsmiljö i hela staden" (Stockholms stad, 2010) Det har skiftat fokus till ett mer socialt perspektiv och visar på ambitioner att öka utbudet av samhällsfunktioner som kan fånga upp fler av befolkningen. Ett nytt förhållningssätt till stadsplaneringen skapar nya möjligheter och belyser att det finns en problematik att arbeta för att förbättra. Det här projektet hamnar i linje med de nya riktlinjerna och förhoppningsvis kan det komma att synas ett utveckling i hur Stockholm växer och förtätas.

Sammanfattning

Stockholm är en stad med mycket känsla, karaktär och starka urbana kvaliteter. Däremot finns ett glapp där vissa typer av offentliga rum inte erbjuds för alla stadens invånare. Stadens aktiviteter är ofta kopplade till konsumtion eller köpstyrka och ekonomiskt kapital. Stockholms stad har i sin Översiktsplan formulerat problematiken och söker jobba för en mer socialt jämlik och rättvis stad. Det här projektet söker att jobba parallellt med den frågeställningen och undersöka olika sätt att ta sig an problemet. Det finns så mycket att utvinna ur Stockholm för alla, det måste bara öppnas upp.

Kungsträdgården

Berzelii park

Gamla Stan

Götgatsbacken

Gamla Stan

Björns Trädgård

Åsögatan

Medborgarplatsen

3. Stockholms invånare

Demografi

Så här står det i Översiktsplan 19 för Stockholms stad: "Stockholm-Mälarenregionen är i dag en av Europas snabbast växande regioner och fram till 2050 bedöms befolkningen i Stockholms län öka med 1,2 miljoner invånare till 3,4 miljoner invånare. Stadens prognos är att Stockholm blir en miljonstad redan år 2020 och att det år 2040 finns närmare 1,3 miljoner invånare i kommunen." Stockholm är en snabbt växande stad. För att vi som arkitekter och stadsplanerare ska kunna möta behoven behöver vi veta vilka vi bygger för. Att kartlägga stadens demografi ger en idé över vilka som bor i staden och var och framförallt hur vi kan jobba med staden för att göra den till en bättre plats att bo på för alla sina invånare. Nationalencyklopedin definierar demografi så här: "befolkningslära, den vetenskap som ägnas studier av befolkningens storlek, sammansättning och geografiska fördelning". Med hjälp av den informationen om stadens befolkning kan vi identifiera problem och möjligheter i processen att göra Stockholm till en mer välfungerande men också mer jämlik stad. I den här delen av arbetet ser vi på Stockholms demografi och diskuterar segregation, socioekonomisk utveckling, jämlikhet och vilka möjligheter som ligger placerade hos vilka socioekonomiska grupper.

Demografisk kartläggning

De kartläggningar som kompletterar texten i detta kapitel är baserade på statistik från Stockholms Stad (Statistisk Årsbok för Stockholm 2019). Kartläggningarna utfördes för att förstå hur befolkningen är fördelad över stadens olika delar för att sedan kunna identifiera mönster. Stockholm är en segregerad stad där många av de mer socioekonomiskt svaga grupperna bor långt utanför staden. Som kartorna visar är områdena Rinkeby-Kista och Skärholmen särskilt utsatta. De fyra innerstadsdelarna, Östermalm, Norrmalm, Kungsholmen och Södermalm, ligger på andra änden av spektrat och huserar stadens socioekonomiskt starkaste befolkning. För att fördjupa oss i de olika kartläggningarna och vad de syftar på i befolkningen beskrivs de separat här efter.

Eftergymnasial utbildning, 1, visar nivån av utbildning efter gymnasiestudier. Utbildningsnivå är kopplat till vilka yrken och jobb som en person kan ha och kan i många fall generera en högre medelinkomst och lägre arbetslöshet. Att kunna ta del av eftergymnasial utbildning kan också vara en klassfråga. Trots studiemedel och tillgång till gratis universitets och högskolestudier kan många behöva jobba direkt efter gymnasiet för att kunna försörja sin familj vilket minskar chansen till mer högvärlöna jobb senare i livet. I Stockholm har

Norrmalm, Östermalm och Kungsholmen en befolkning där mer än 70 % har en eftergymnasial utbildning. Skärholmen har lägst andel med 38 %.

Medelinkomst, diagram 2 visar årlig inkomst per person, det vill säga sammanräknad förvärvsinkomst (SCB). Högre inkomst öppnar upp fler möjligheter och tillåter att bo nära staden. I de här diagrammen är medelinkomsten högre där utbildningsnivån är högre. Befolkningen här har andra typer av jobb. Medelinkomsten är högst på Östermalm och Norrmalm samt i Bromma. Lägst medelinkomst finns i Skärholmen och i Rinkeby-Kista. På Östermalm tjänar den genomsnittliga personen nästan dubbelt så mycket som Rinkeby-Kista och Skärholmen.

Förvärvsarbetande och Arbetslöshet, diagram 3 visar förvärvsarbetande. Förvärvsarbetande är den ekonomiskt aktiva delen av befolkningen. Det är personer som jobbar mot lön. Diagram 4 visar arbetslöshet. Arbetslöshet är den delen av befolkningen som är registrerade som arbetslösa och aktivt söker arbete. Antalet förvärvsarbetande och antalet arbetslösa är två kompletterande siffror som ger en djupare förståelse i den demografiska fördelningen. Förvärvsarbetande visar som sagt antalet arbetande medan arbetslöshet visar de som aktivt söker arbete. Det betyder att socioekonomiskt rika områden ofta kan ha både lägre antal förvärvsarbetande samt ett lågt antal arbetslösa, eftersom en del av befolkningen inte behöver arbeta för att ha en tillräckligt stor inkomst. Det kan vara att en familjemedlem tjänar tillräckligt för att täcka upp för alla i familjen, att det finns tillräckligt med ekonomiskt kapital sen innan eller att många har tjänat in tillräckligt i tidigare ålder för att inte behöva jobba senare. I socioekonomiskt utsatta områden kan däremot arbetslösheten vara hög och antalet förvärvsarbetande förbli lågt. Det signalerar att det bor en del av befolkningen i området som har svårare att få arbete. Diagram 3 och 4 visar, återigen att Östermalm står ut med ett relativt lågt antal förvärvsarbetande (60,8 %) och stadens lägsta arbetslöshet (1,5 %). För att jämföra med övriga innerstaden har Norrmalm 69,6% förvärvsarbetande och 1,7 % arbetslösa, Kungsholmen 71,4 % förvärvsarbetande och 1,6 % arbetslösa samt Södermalm med 68,2 % förvärvsarbetande och 2,1 % arbetslösa. Här ser vi alltså att färre på Östermalm ens behöver arbeta och ändå har stadsdelen högst medelinkomst i hela staden. För att jämföra med de socioekonomiskt svagare stadsdelarna så har Rinkeby-Kista 51,5% förvärvsarbetande och 7,1 % arbetslösa och Skärholmen 53,3 % förvärvsarbetande och 5,8 % arbetslösa. Här har befolkningen svårare att få arbete och har en markant lägre medelinkomst.

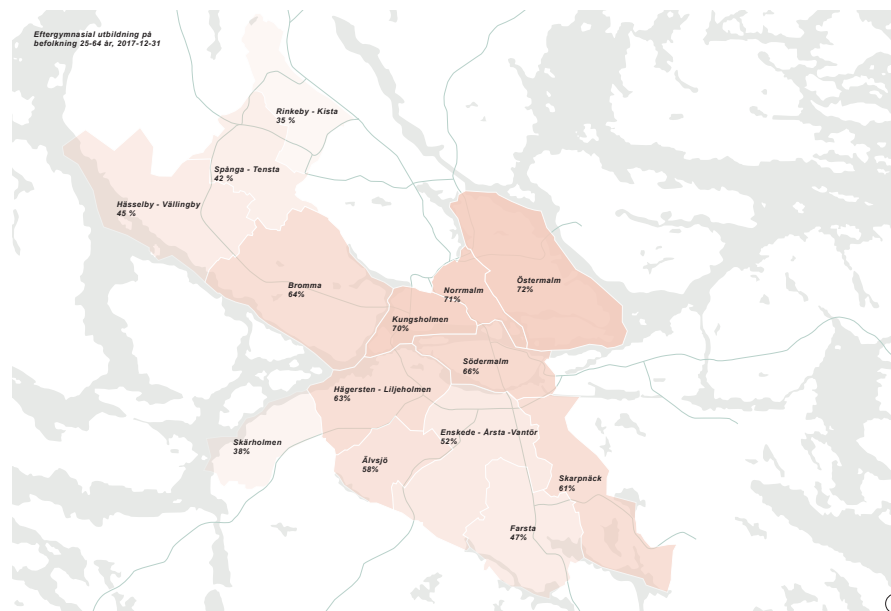

Diagram 1: Eftergymnasial utbildning, 25-64 år, 2017-12-31

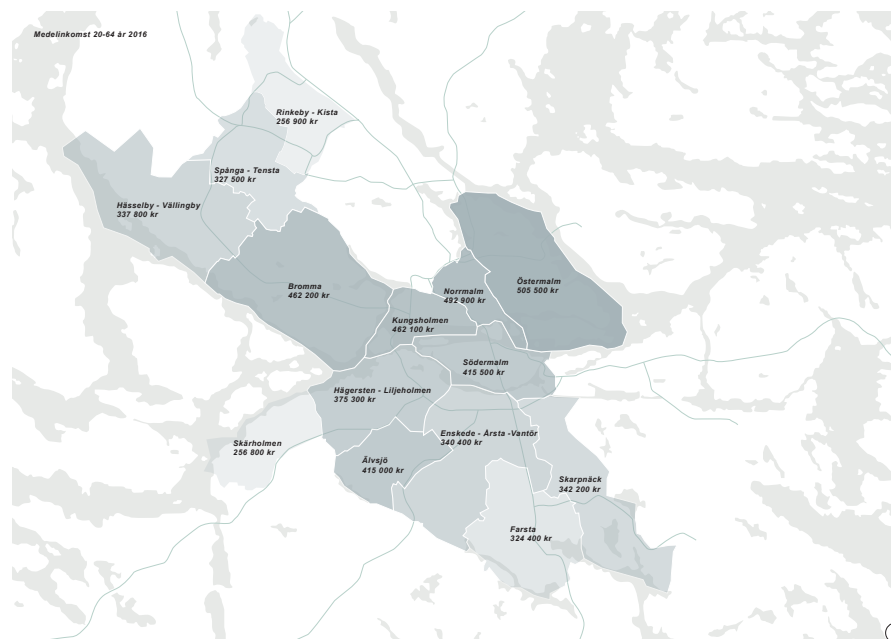

Diagram 2: Medelinkomst 20-64 år, 2016

Diagram 5 visar ohälsotal som är en sammanfattande siffra som används för att mäta de antal dagar en person har med sjukpenning, sjukersättning eller rehabilitering från Försäkringskassan per år. Högre ohälsotal är ofta kopplade till socioekonomiskt svaga grupper. Det kan bero på att de har mer slitsamma arbeten som nöter på kroppen och är mer fysiska än de ofta högre betalda kontorsjobben. Det kan också signalera lägre tillgång till sjukvård, förebyggande vård eller utbildning i hälsa. Det kan också vara kopplat till högre barnafödande vilket bidrar till fler VAB-dagar och slitsamt arbete i hemmet. Östermalm hade 2017 lägst ohälsotal i hela Stockholm. Där ligger det genomsnittliga antalet dagar på 10. I Rinkeby-Kista var ohälsotalen högst, på 27 dagar per år. Likaså sticker Skärholmen ut på 26 dagar liksom Farsta på 23.

Diagram 6 visar personer med ekonomiskt bistånd. Även gällande personer med ekonomiskt bistånd är det samma stadsdelar som täcker upp ändarna av skalan. På Östermalm mottar endast 0,3 % av befolkningen ekonomiskt bistånd. I Rinkeby-Kista är siffran 7,1 %. Ekonomiskt bistånd kan vara till exempel bostadsbidrag. De som mottar bistånd tjänar inte tillräckligt för att klara sig i vardagen. Det kan bero på flera saker, till exempel vissa ensamstående med barn med låg inkomst.

Det är tydligt att mycket av stadens ekonomiska resurser är koncentrerade i innerstaden, med Östermalm i framkant. De socioekonomiskt mest utsatta områdena ligger långt från stadskärnan. Det sker en övergång där mönstret visar på att ju längre bort från stadskärnan desto mer socioekonomiskt svagt är området. Det trappar stegvis neråt med avståndet från staden. Bromma & Hägersten-Liljeholmen är de stadsdelar utanför innerstaden med högst socioekonomisk klass. De karaktäriseras av sin närhet till staden, goda kollektiva förbindelser, naturområden och närhet till vatten. De ligger på välfungerande tunnelbanelinjer och ligger tätt kopplade till staden. Sådana kopplingar ökar tillgången till att använda sig av staden och dess möjligheter och förenklar nyttjandet av stadens offentliga rum och arbetstillfällen.

Skärholmen och Rinkeby-Kista är de två områden med lägst socioekonomisk klass. De ligger båda långt ifrån innerstaden på slutet av två tunnelbanelinjer. Arkitekturen karaktäriseras av storskaliga lägenhetsområden från miljonprogrammet och rent stadsplaneringsmässigt är områdena öar, avskurna från övrig stadsstruktur med motorvägar och andra barriärer. Arbetstillfällena är färre och tillgången till centrumverksamhet och offentliga stadsrum är låg. Det behövs både högre livskvalitet i dessa områden och en förbättrad stadsplanering där områdena vävs ihop med sin omgivning och där det finns möjligheter och god stadsmiljö inom området. Likaså behöver de länkas ihop

med staden i sin helhet så att vi inte riskerar att låta öarna flyta längre bort i rena socioekonomiska mått.

De socioekonomiskt svaga områdena behöver tillgång till de resurser som genererar socioekonomisk styrka. Den socioekonomiskt starka delen av befolkningen är koncentrerad till stadskärnan. Genom att öppna upp staden och skapa en plats där de socioekonomiskt svaga grupperna kan ta del av samma möjligheter som de starka har tillgång till skulle det kunna skapas nya möjligheter och eventuellt rubba mönstret som så tydligt ses i staden idag.

Segregation i städer

Med segregation menas att människor av olika grupper, demografiska, socioekonomiska och etniska, är rumsligt separerade. För att korrekt använda ordet är alltså en stad eller ett område med flera rumsligt separerade grupper segregerat. Ordet används ibland felaktigt för att beskriva socioekonomiskt utsatta eller svaga områden, i stil med att "Rosengård och Rinkeby är två segregerade stadsdelar" medan det i själva verket i det här exemplet är Malmö och Stockholm som är segregerade städer. När olika grupper lever separerat från varandra kan det leda till problem. Segregation är inte enbart negativt däremot och sker ofta genom naturliga sociala mekanismer. Exempelvis kan vissa etniska grupper välja att koncentrera sig till ett visst område. Men segregation där de som lever i de mest utsatta områdena har lägre tillgång till stadens resurser skapas problem för medborgarna i dessa områden och staden i sin helhet. Det kan öka sociala barriärer i staden och lägre resurser kan leda till ökade fysiska barriärer när stadsutvecklingen inte ligger på samma nivå eller utvecklas på samma sätt. Segregation riskerar att skapa en negativ spiral - den rumsliga uppdelningen av befolkningsgrupper minskar gemensamma ytor att mötas på. I sin tur kan det leda till ökad stigmatisering och ytterligare sociala barriärer vilket i sin tur återigen kan leda till ökad rumslig separation genom resursfördelning och politik.

Segregation drivs ofta av socioekonomiska krafter. De med låg inkomst, de som inte kan arbeta eller är utsatta av andra anledningar fördrivs till områden där det är billigare att leva. Som diskuterades i föregående del i kapitlet så har dessa områden ofta lägre tillgång till de resurser som finns tillgängliga i staden. Det är ofta områden med lägre tillgång till publika rum och andra möjligheter. (Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2016) Det skapas en negativ cirkel där sysselsättningsgraderna fortsätter vara låga, ohälsotalen höga och inkomsterna låga, och för att bryta detta krävs tillgång till resurser. Enligt Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm så har

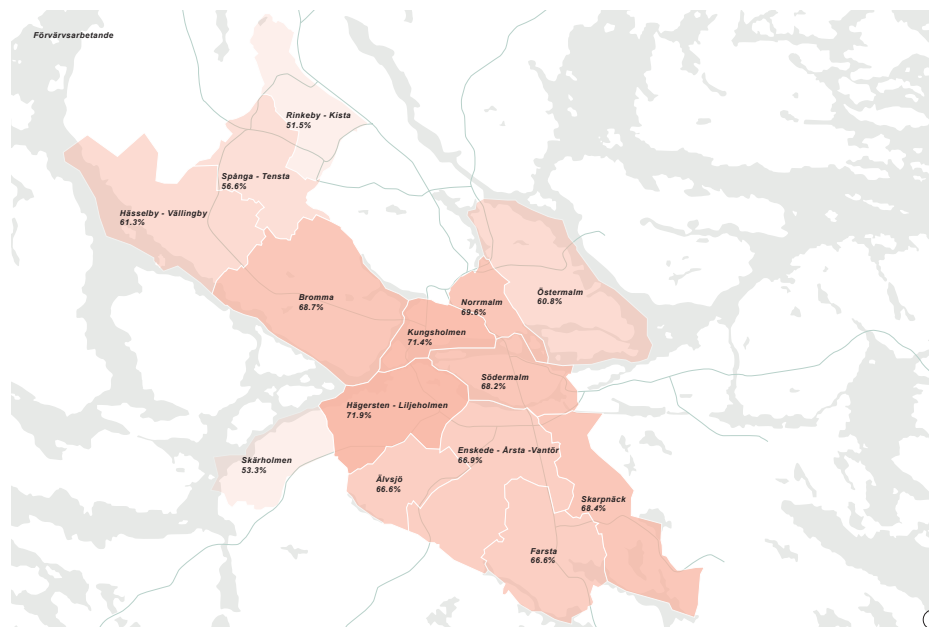

Diagram 3: Försvarsarbetande befolkning, 2016

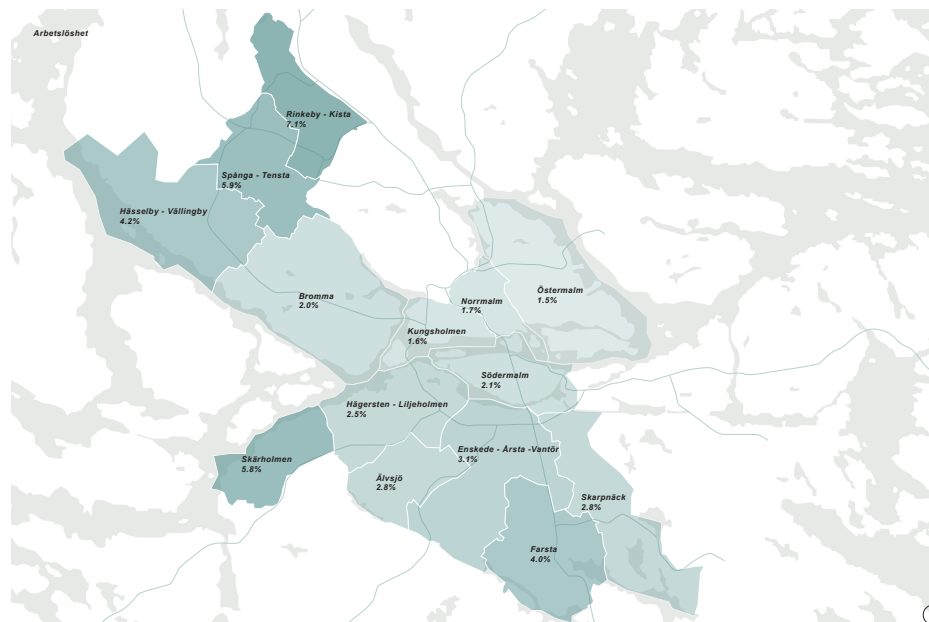

Diagram 4: Arbetslöshet

segregationen i Stockholm kommit att bli av en mer etnisk karaktär än innan. Det kan tyda på att vissa etniska grupper är utsatta i samhället och inte har tillgång till rätt möjligheter. När de sedan koncentreras i vissa områden blir som sagt resurserna svårare att nå om de inte kan föras in i de områdena eller gränserna kan luckras upp för att tillgängliggöra andra områden och resurser för dessa grupper.

Segregation är ett problem vi måste motarbeta. Människor ska inte behöva leva i områden där de inte har tillgång till rätt möjligheter. Vår politik, stadsbyggande och vår arkitektur bör sträva mot att minska dessa gränser och istället föra samman de olika delarna av befolkningen, både fysiskt och socialt. Det är svårt att se några negativa sidor av en stad där fler har möjlighet till mer.

Jag har läst delar av boken "Social Justice and the City" av David Harvey från 1973. Boken rör det ämne som titeln avslöjar, social jämlikhet i städer. Författaren är sociolog och inkluderar urbanism som ett nyckeltema i boken och diskuterar hur urbanism och stadens struktur, både fysisk och social, kopplar an till social jämlikhet. I följande citat pratar han om hur urbanism kräver att man innehar en förståelse om hur viss aktivitet skapar behov för specifika sociala koncept, "An understanding of urbanism and of the social-process-spatial-form theme requires that we understand how human activity creates the need for specific spatial concepts." (Harvey, 1973, s. 14) Det här kommer återkomma som tema i resten av rapporten. Om vi ska kunna motarbeta segregation behöver vi förstå både den sociala aspekten utav det och vilka rumsliga behov som finns för att minska segregation.

Hur kan vi som arkitekter och stadsplanerare tänka runt segregation?

Segregation är en komplex fråga utan några enkla lösningar. Det är en svår balansgång med många olika sidor och aspekter. Arkitekter och stadsplanerare står framför en svår utmaning när det kommer till segregation. Det är framförallt en politisk fråga men den här delen av rapporten fokuserar på hur vi i yrkeskåren kan möta problemet.

Ofta kan tillvägagångssättet för att minska segregation ha motsatt effekt. Det verkar som att metoden ofta följer att försöka höja en stadsdels status och förbättra platsen - vilket är helt rätt i sig. I utförandet däremot kan det bli lite annorlunda och inte uppnå det mål som satts. För att ta ett exempel kan vi titta på Rosengård i Malmö och Culture Casbah. Rosengård är ett socioekonomiskt svagt område i Malmö och utmålats i media som ganska farligt och pekats ofta ut som ett väldigt problematiskt område. Det är ett område som lider av ganska hög brottslighet och låg medelinkomst samt hög arbetslöshet. Stadsdelen är

väldigt bortkopplad från innerstaden, även om det i rent fysiskt avstånd inte är mer än några kilometer bort. Det har skett mycket intressant stadsutveckling i området, exempelvis Bokalerna, men nu så drivs projektet "Amiralsstaden" som i sin helhet jobbar med Rosengård och en uppsättning andra områden som ligger längs med Amiralsgatan, den huvudsakliga kopplingen mellan innerstaden och Rosengård. Culture Casbah är ett torn som kommer byggas i Rosengård som del av att stärka området. (Rosengårds Fastigheter) Problemet med det är att resurserna läggs på ett arkitektoniskt utstickande torn med nya bostäder och verksamhetslokaler, som antagligen ligger ganska högt i pris jämfört med vad stadsdelens invånare kan betala, istället för att lägga dessa resurser på att förbättra den existerande stadsmiljön. Det känns lite fränkopplat från stadsdelen och som att man tillför ett nytt element som inte riktigt är till för de som redan bor där. Istället siktar det på att attrahera andra delar av befolkningen. Istället kanske man ska satsa de här resurserna på att skapa mer användbara och trygga grönområden, förbättra stadskaraktären och skapa mer publika rum som kopplar ihop Rosengård med innerstaden. På så sätt kan Rosengård få ta del av andra resurser och stärkas istället för att bygga ett bortkopplat torn som ska skapa ett landmärke och attrahera andra befolkningsgrupper.

I strävan att förbättra livskvaliteten i socioekonomiskt svaga områden riskerar området att bli gentrifierat. Med höjd bostadskvalitet ökar också bostadspriserna och attraktivitet av ett område. Risker är att det lockar socioekonomiskt starkare grupper som fortsätter trigga upp priser i området. Slutligen kan de socioekonomiskt svagare tvingas flytta på grund av för höga hyror och hamna ännu längre bort från staden och i ännu mer utsatta områden. Det är en långtidseffekt och inte nödvändigtvis resultatet av att rusta upp och höja livskvaliteten i ett område men en möjlig sådan. I många delar av San Francisco (spur.org) har gentrifiering slagit ut hela bostadsområden och flyttat enorma delar av befolkningen längre och längre bort samt ut på gatan. Det representerar ett extremfall där hela techindustrin har introducerats till staden och med sitt enorma kapital kunnat ta över alla områden men bör också höja varningens finger för vad gentrifiering kan göra med ett samhälle och hur klyftorna kan komma att öka ytterligare. Rent statistiskt kan det se bra ut - ett område genomgår minskad brottslighet, ökad utbildningsnivå och ökad medelinkomst med frågan är om det är invånarna som har ökade levnadsstandarder eller om de utsatta bara att tvingats ge plats åt de socioekonomiskt starkare. Om en markant statistisk förbättring sker i ett område finns det en poäng i att se om en statistisk försvagning samtidigt sker i ett annat - och på sätt se om de socioekonomiskt svaga grupperna bara har tvingats flytta längre bort.

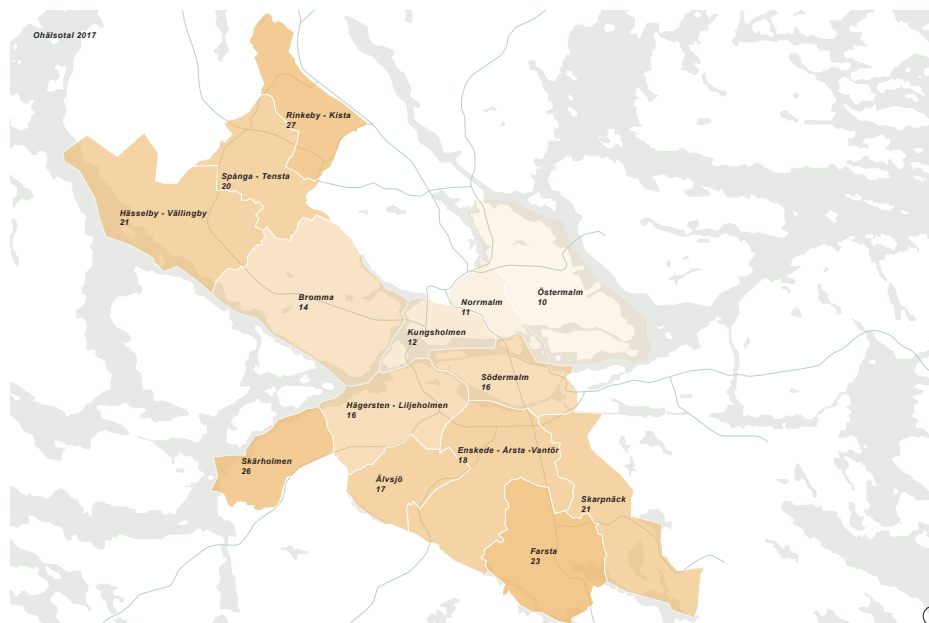

Diagram 5: Ohälsotal 2017

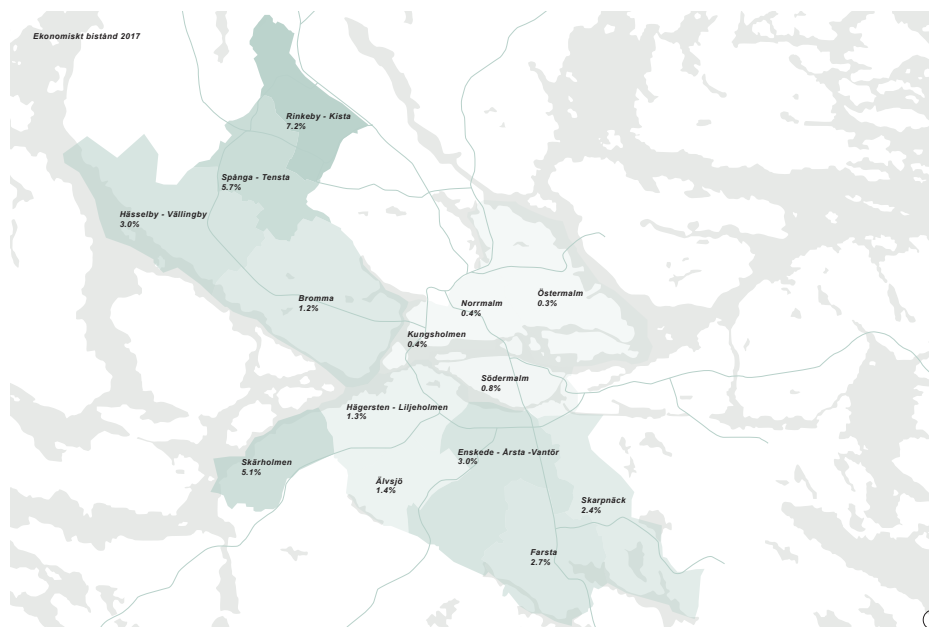

Diagram 6: Personer med ekonomiskt bistånd 2017

Samtidigt ska alla grupper i samhället och alla områden självklart ha tillgång till offentliga platser, handel och annan centrumverksamhet. Det är inte heller ett alternativ att inte ta sig an de bristfälliga förhållandena i olika stadsdelar. Det är en svår balansgång att förbättra livskvalitet i olika bostadsområden utan att driva upp priserna. Det är en komplex fråga men en viktig en att ställa. Till viss del kan gentrifiering ha en positiv effekt på ett område. Det kan bidra med att tillföra mer verksamhet och publik aktivitet vilket i sin tur kan leda till ökad trygghet i området.

Men vad händer om vi vänder på det hela? Istället för att endast tänka på de socioekonomiskt svaga områdena så finns det också en extrem på andra änden av spektrat. De starkaste socioekonomiska områdena i staden sitter på de flesta tillgängliga resurser i staden. De har högre medelinkomst, högre utbildningsnivå och större köpstyrka. De bor i områden med högra bostadspriser och ofta ett större utbud av handel och annan centrumverksamhet. Statistiskt brukar brottsligheten vara lägre så de här platserna är också tryggare att vara på. Det är lika viktigt att inse att de här resurserna ska vara tillgängliga för alla som att det saknas resurser i socioekonomiskt utsatta områden. Här blir det ganska intressant. Finns det sätt att bjuda in socioekonomiskt svaga områden i de socioekonomiskt starka? Kan det skapas fler möten mellan olika befolkningsgrupper och möjligheter för de socioekonomiskt svaga? Om socioekonomiskt svaga grupper får ta del av fler möjligheter genom att komma in i socioekonomiskt starka områden, kan inte den befolkningen som redan finns där också vinna på det?

Nu när vi vänder på det hela så uppkommer nya möjligheter och tillvägagångssätt som kan vara mer än värda att testa. De socioekonomiskt starka områdena är ofta relativt uteslutande och stängda, det finns en väldigt smal bild av vem som ska och kan bo där. Det kan sakna diversitet och många typer av aktiviteter. De områdena skulle vinna på att få de aspekterna stärkta i områdena liksom att de socioekonomiskt svaga skulle kunna ta del av rum där de mer privilegierade personerna också vistas. Kan det knytas band emellan dessa grupper så öppnar vi upp några av stadens begränsningar och bryter ner barriärer. Om socioekonomiskt svaga istället kunde ta del av samma resurser som de starka skulle de områden som är mer utsatta kunna stärkas inifrån på ett annat sätt. Nya möten och möjligheter kan till exempel leda till att nya kontakter knyts och någon möts plötsligt av en arbetsmöjlighet eller träffar en ny vän eller bekant där den kontakten skapar nya möjligheter. Det öppnar upp för ett flöde mellan de olika socioekonomiska grupperna istället för att råka motverka den effekten man vill åt. Jag tror att det här är en tes värd att testa och se om det går att tillgängliggöra de existerande resurserna för fler och på så sätt skapa nya möten och ny dynamik i staden.

Jag vill återigen poängtera att det här inte alls innebär att det inte krävs arbete och en politisk prioritering för att förbättra livskvaliteten i socioekonomiskt svaga områden. De områdena och de delarna av befolkningen har lika mycket rätt till urbana platser av hög kvalitet och en välfungerande stad som de som bor i innerstaden eller har tillgång till publika platser av samma kvalitet. Det är otroligt viktigt att det sker ett fortsatt arbete med de mer utsatta områdena för att öka befolkningens möjligheter, trygghet i vardagen och livskvalitet.

När det handlar om att forma de öppna rummen komplicerar det frågan ytterligare. Följande citat är också från boken "Social Justice and the City" och handlar om komplexiteten i att bygga för ett helt samhälle. "There are distinctive group behaviours, some but not all of which may be explicable in terms of the sociological characteristics of the group (age, occupation, income, etc.), and there are distinctive activity styles which suggest that rather different parts of the city have rather different attractive power." (Harvey, 1973, s.35) – att skapa ett rum som ska vara öppet för alla är antagligen något av det svåraste man kan göra i en stad. Det krävs en generalisering av vad människor söker och mättet av individualitet kommer i kläm. Det bästa vi kan göra är att försöka att vara så öppna och inkluderande som möjligt, utan att sätta på oss våra arkitekthattar och acceptera att vi kanske inte alltid kan göra allt. Men om det finns en strävan att öppna upp vissa av stadens rum för alla så kanske symboliken i det är lika viktig som något annat. Det visar en önskan av att alla ska ha ett rum att befinna sig i, och även om de rummen inte faktiskt tilltalar alla så är dörrarna öppna. Samtidigt så belyser det här citatet något positivt som ofta förbises i debatten om staden och dess olika områden, i synnerhet de utsatta. Harvey menar att olika delar av staden har olika attraktionskraft utefter de aktivitetsvariationer som återfinns mellan olika områden och befolkningsgrupper. Även socioekonomiskt svaga områden har distinkt karaktär och många kvaliteter och en viss attraktionskraft i sig. Ofta används det offentliga rummet på ett annat sätt i de områdena där andra kulturer dominerar, där finns det exempelvis kulturella vanor att vistas utanför hemmet på ett annat sätt. Det finns kvaliteter i alla områden i staden, vissa måste bara framhävas mer och få ett spelrum som är schysst och öppet. Visst finns problemen kvar, men vi får aldrig glömma att ta vara på alla de styrkor som faktiskt finns även i utsatta områden. Det handlar om att ytterligare stärka dessa och minska negativa aspekter och otrygghet och bidra med ett högkvalitativt urbant rum.

Jag vill bara som snabbast kommentera på arkitektens eller stadsplanerarens makt eller inflytande i en sådan här fråga. I "Social Justice and the City" nämner Harvey debatten om "environmental determinism". Environmental determinism handlar om att en stads fysiska form skulle vara den basala avgörande faktorn för mänskligt beteende. Det innebär att man genom att

rucka på en stads sociala order genom att ändra på dess fysiska ordning. En ny fysisk miljö skulle alltså ändra människors beteende och en stads sociala order. Harvey beskriver det såhär: "It is possible to regard the spatial form of a city as a basic determinant of human behaviour. This "spatial environmental determinism" is a working hypothesis of those physical planners who seek to promote a new social order by manipulating the spatial environment of the city. (...) an alternative working hypothesis in which a social process is viewed as possessing its own dynamic that often - in spite of the planner - will achieve its own appropriate spatial form (...) the planner according to this view, should be seen as a servant of the social process and not its master" (Harvey, 1973, p.45) Istället skulle man alltså kunna se planeraren som någon som ska ställa sig under den sociala ordningen och jobba med den som den är istället för att försöka bemästra en stad ovanifrån. Det jag egentligen vill nå med det här är bara att vi som arkitekter och stadsplanerare ska fundera på hur vi tar oss an problemen som våra städer idag tacklas med. Ser vi den för vad som faktiskt händer och fungerar eller går vi bara in och styr och ställer medan vi pekar med hela handen? Det är värt att fundera på när vi jobbar med sociala frågor.

Social jämlikhet och rättvisa i städer

Följande är ett citat från Översiktsplan 2019: "Idag är var femte stockholmare trångbodd. Bristen på bostäder drabbar i första hand socioekonomiskt svaga grupper och unga. För dessa grupper innebär en tilltagande bostadsbrist många gånger en osäker och instabil livssituation eller trångboddhet. Stadens ansvar för bostadsförsörjningen innebär en stor utmaning, dels genom bristen på bostäder och dels genom att staden själv inte råder över alla faktorer som styr bostadsbyggandet. Ett allvarligt problem är de stora skillnaderna mellan olika områden och hushåll, vad gäller trångboddhet och bostadskvalitet" (Stockholms Stad, 2019) Det här cementerar problemet och visar att alla inte har tillgång till samma resurser. Det är en stor del av befolkningen som drabbas och i en socialt jämlik stad ska alla ha tillgång till bostad och fungerande publika rum.

Det blir direkt en politisk fråga. Bostadspolitik förblir ett hett ämne med många olika åsikter och sidor av frågan. Men om en femtedel av stadens befolkning är trångbodd så finns det garanterat ett problem. I många andra länder så är social housing lösningen, i Sverige räds politiker konceptet i en rädsla att det kommer öka polarisering och segregation. (Sondell, 2018) Oavsett vad man har för åsikt i frågan så behöver frågan om social jämlikhet i städer vara central i sådana diskussioner. Alla har rätt till trygghet, bostad och sysselsättning. Det är saker som är så självklara för vissa - men inte alls för andra. Det måste vända. Alla ska kunna känna att de har rätt till de här

sakerna. Alla ska ha rätt till att bo i en stad som är jämlik och rättvis och där alla värderas lika. Med hjälp av arkitektur och stadsplanering kan vi skapa platser som möjliggör detta och öppna upp resursflöden genom staden. Det handlar om att bryta ner fysiska och sociala barriärer och skapa rum som tar hand om alla.

Att säga att alla ska ha tillgång till samma resurser och samma möjligheter betyder inte att alla är exakt jämlika eller att det skapas ett klasslöst samhälle. Utan att gå in på politiska åsikter så verkar det ändå gå att konstatera att städer verkar tendera mot segregation och grupperingar. Olika typer av segregation sker av olika anledningar. Men det ska också nämnas att segregation inte alltid behöver vara negativt - så länge alla har möjlighet att leva goda liv och har tillgång till högkvalitativa rum och de resurser som behövs. Men segregation verkar vara en kraft som finns närvarande och vi måste jobba emot de negativa biverkningarna utav det. Att förbättra socioekonomiskt utsattas möjligheter ökar chansen att samhället blir mer välmående, tryggare och starkare tillsammans med samtliga invånare.

Social infrastruktur

Sjukhus, skolor och bibliotek är del av en stads sociala infrastruktur. Social infrastruktur är en samling platser och institutioner som är med och formar vårt sociala liv i städer. (Mars, 2019) De fungerar som byggnadsblock i de sociala aspekterna på en stad och väver ihop allt så att det fungerar precis på samma sätt som den fysiska infrastrukturen får en stad att fungera. När ordet infrastruktur nämns är det ofta den fysiska som vi tänker på i första hand - broar, vägar och andra strukturer som utgör stadens fysiska struktur. Social infrastruktur är ett relativt nytt fenomen (Mars, 2019) som inte tidigare har varit lika centralt i debatten men börjar ta fäste mer och mer. Det är trots allt lika viktigt för en stads funktion som övrig infrastruktur. Det kan spela en nyckelroll i att skapa en socialt hållbar stad och förbättra livskvaliteten för många samt minska ojämlikhet och polarisering genom att skapa mötesplatser som i sin tur stärker befolkningen som grupp.

Tidigare i diskussionen har jag nämnt sociologen Eric Klinenberg och hans arbete med social infrastruktur och hur den ska kunna bidra till minskad polarisering. I den intervjun med honom jag har lyssnat på, i podcasten "99 % Invisible", pratar han om vikten av välfungerande sociala system. Han nämner en värmebölja i Chicago där mer än 700 personer dog år 1995. De svaga socioekonomiska områdena hade de högsta dödsiffrorna i staden medan, om man zoomade in i närmare detalj, fanns det är viss uppsättning svaga socioekonomiska områden som klarade sig bättre än de socioekonomiskt

starka. Demografiskt skulle de ha drabbats hårdast rent statistiskt men visade sig mer motståndskraftig än de rika områdena i staden. Enligt Klinenberg beror deras motståndskraft på att de hade rik social infrastruktur. De hade stadsrum som gjorde att människor tog sig ut och lärde känna varandra. När värmeböljan då slog till hade alla koll på varandra och tog hand om varandra och kunde drastiskt sänka antalet döda. I det här fallet kunde alltså närvaron av social infrastruktur rädda liv. Det har en otroligt viktig roll i våra samhällen men ofta är det svårt att peka ut exakt vad social infrastruktur är och det är ingenting vi talar om men är minst lika viktigt som den fysiska infrastrukturen.

En investering i social infrastruktur har visat på stora vinster i samhällen. (Mars, 2019) Det kan bidra till minskad isolering, ökade möten och starkare samhällen och en mer sammanhållen befolkning. Det behöver inte vara lika extremt som det tidigare exemplet från Chicago men de kopplingarna invånarna hade sinsemellan är något som är så otroligt viktigt i våra städer. Städer måste investera i sina medborgare. Social infrastruktur kan vara lite vad som helst - det kan vara stadsrum, bibliotek, en gemensam odling eller ett medborgarhus. Skolor räknas också till social infrastruktur och de kan vara otroligt effektiva som sociala katalysatorer. I skolor skaffar barn vänner och lär sig interagera i sociala situationer. De interagerar och gör saker tillsammans. I vissa fall skapar skolor också möten mellan olika socioekonomiska grupper och andra demografiska uppdelningar, dock är många skolor i just Stockholm idag väldigt uppdelade efter demografisk fördelning i de områden där de är placerade. Men det är en plats där alla möts och gör samma saker. Finns det sätt att skapa den typen av social infrastruktur fast ännu mer öppen och för alla åldrar, bakgrunder och grupptillhörigheter? Social infrastruktur är en drivande kraft för jämlika, trygga och öppna städer. Det är viktigt att inte glömma bort hur centralt det är med social infrastruktur för att minska de klyftor som finns i städer. I nästa kapitel undersöks och konkretiseras det fysiska rummet och hur det kan påverka social jämlikhet och generera möten, så vi kan se hur social infrastruktur kan vara del av staden.

Sammanfattning

I förra kapitlet nämns behovet av konsumtionslöst rum - att skapa interiöra offentliga rum som inte är kopplade till ekonomiskt kapital. Som sammanfattning på det här kapitlet kan vi se att stadens resurser är koncentrerade till innerstaden och vissa områden medan andra områden saknar tillgång till samma resurser. Stockholm är en segregerad stad och i all arkitektur och planering som sker bör vi se över alla i staden och se så att alla områden ser samma stärkande av det offentliga rummet och möjliggörande för de som bor i

området. Likaså verkar social infrastruktur vara en drivande faktor för den här frågan, ett verktyg för att kunna förbättra och stärka staden.

Om social infrastruktur kan vara en nyckel till en jämlikare stad där alla har tillgång till samma resurser och har möjlighet till att leva sina liv till fullo så bör det stå som en central byggnadssten i Stockholms framtida utveckling. Att förbättra miljöerna och resurserna i de mer utsatta stadsdelarna är självklart viktigt - och det bör ske med aktsamhet för att förvärpa problematiken. Men om man tänker sig en knypunkt eller en nod mitt i staden, där man då kan testa tesen att ett inkluderande rum i ett socioekonomiskt starkt område skulle kunna bjuda in socioekonomiskt svagare grupper till att komma in i de områdena och ta del av möjligheterna kanske vi hittar ett effektivt sätt att vända fenomenet. På så sätt kan öppna upp stadens resurser med hjälp av små ingrepp i innerstaden, en central punkt dit alla stadsdelar har fysiska kopplingar till och enkel transport till. Där kan man samlas på mitten och uppehålla sig i ett rum mitt i staden, som är öppet för alla och börjar generera de möten mellan olika grupper som stärker och knyter ihop staden i en.

Projektet kommer att testa tesen att med hjälp av en nod i staden, där vi kan bjuda in och tillgängliggöra platsen för alla socioekonomiska grupper, kan skapa en mer jämlik stad. Det är en intressant tes att testa, om det går att i form och rum utforma en sådan plats i stadskärnan som fungerar som en social katalysator och inte bara blir del av den existerande väven och vänder sig till de som redan bor och använder platsen. Här efter följer en mer rumslig undersökning över Stockholm som ser närmare på innerstaden där projektet kommer att ta sin plats för att kunna fortsätta undersöka och testa den här tesen.

4. Stockholms rum

Stadens uppbyggnad

Som tidigare nämnt är Stockholm en stad som är uppbyggd på öar. Den höga närvaron av vatten ger mycket karaktär till staden men begränsar kommunikationsmöjligheter mellan stadsdelarna. Stadens mest intensiva kommunikationsstråk utgörs av broar som kopplar ihop malmarna. City, beläget på sydvästra Östermalm, har högst tempo i staden med Centralstationen, handel och kontorsverksamhet. Bostadskvarteren tar vid något utanför City. I den här delen av rapporten tittar vi på Stockholms fysiska struktur för att förstå hur staden är uppbyggd för att koppla ihop det till frågeställningen och hitta sätt att fylla igen stadens luckor på och öppna upp den för alla invånare. Vi ser på vilka rum som och hur de ligger fördelade över innerstaden. Nu har vi sett hur resurserna ligger fördelade över stadens invånare och hur demografin ser ut. Eftersom det här projektet utefter den informationen nu testas tesen om att en öppning av stadskärnan där den stora delen av Stockholms resurser och möjligheter finns så måste vi nu förstå innerstans rumsliga uppbyggnad för att kunna bygga vidare på tesen.

Kartorna

På de här kartorna ser vi flera rumsliga undersökningar över Stockholms innerstad. Här ser vi de fyra innerstadsstadsdelarna Kungsholmen, Norrmalm, Östermalm och Södermalm med de olika områdena markerade på diagram 7. De olika kartorna testar och kartlägger olika aspekter av staden som kan hjälpa till med placeringen och utformningen av projektets gestaltande del för att förankra den både i sin fysiska och sociala kontext samt förstå länken däremellan.

Tunnelbanan och pendeltåget (diagram 8):

De mest attraktiva bostadsområdena i Stockholm ligger längs med tunnelbanelinjerna. Det förenklar transport in till innerstaden och tillgängliggör staden samt förkortar pendlingstider. Pendeltåget sträcker sig längre ut från staden och kopplar ihop Stockholms innerstad med orter som Märsta, Bålsta och Uppsala norr om staden och Gnesta och Nynäshamn i söder. Spårbunden kollektivtrafik är en nyckel till att få Stockholm att fungera. Tunnelbanan och pendeltåg är fulla med människor under rusningstid och vägarna är så pass trafikerade att bil inte är ett alternativ för de flesta. Den spårbundna kollektivtrafiken knyts ihop vid Centralstationen i centrala Stockholm, beläget mitt i City. Härifrån tar man sig enkelt till de flesta platser i länet och likaså tar sig de flesta enkelt hit. Sedan 2017 finns också en pendeltågsstation vid Odenplan. Som två trafiknoder ramar de in mycket av de mest intensivt

använda stråken i City och Vasastan. För att förstå stadens uppbyggnad är kollektivtrafiken en viktig faktor att se på. Utöver att det kan verka som ett drivmedel för minskad utsatthet (spur.org) så visar det också vilka områden i staden som är mest tillgängliga för de som bor långt utanför.

Typologiområden (diagram 9):

Kartläggningen av de olika typologiområdena i Stockholm visar en stor koncentration av handel och kulturella institutioner i de mest centrala delarna. Runt centralstationen ser vi att arbetsplatser och kontor dominerar. Ju längre ut från City man kommer desto glesare ligger institutioner, kontor och handelsområden och bostadskvarter tar över. På många ställen i innerstan återfinns fortfarande handel och annan centrumverksamhet om än i lägre koncentration än City. Handelsstråk sträcker sig ut från den huvudsakliga kommersen i City, in i de olika stadsdelarna. Men ju längre bort från City man tittar desto mer mattas det av. Här finns hög livskvalitet och fina stadsvarter men offentliga rum där alla kan vistas är färre. Det är huvudsakligen dominerat av privata rum.

Exteriöra offentliga rum (diagram 10):

Här ser vi torg och andra offentliga platser samt grönområden och parker. Torgen är jämnt utplacerade över innerstaden med en viss ökad koncentration runt de mest centrala delarna. Antalet torg är inte särskilt högt - men kompletteras av alla stadens parker och grönstråk. Djurgården, Gärdet och Långholmen väver in stora partier grönska i staden och längs med vattnet på hela Kungsholmen och stora delar av Södermalm går stigar som är väl använda av fotgängare och cyklister. Stockholm är en väldigt grön stad - men med nackdelen att det inte kan utnyttjas stora delar av året i och med klimatet.

Torgrummen har i många fall mycket identitet och används väl. Odenplan, Hötorget, Stureplan, Kungsträdgården, Sergels Torg och Nytorget är särskilt använda, ofta av människor i rörelse men också att de som uppehåller sig och nyttjar platserna på annat sätt än i rörelse. Markerade är också Karlavägen och Valhallavägen, två esplanader som löper längs med Östermalm. Gångvägen i mitten används mycket och har ofta fler personer som stannar och sätter sig ner och uppehåller sig är på omkringliggande torg. Det finns däremot många torg som saknar önskvärda kvaliteter. Sergels torg är väl använt som tidigare nämnt men har också stora problem med missbruk och olaglig försäljning och kräver därför ofta polis närvaro. Det är ingen plats där de flesta vill vara. Många torg är också underanvända, liksom Medborgarplatsen på Södermalm.

Diagram 7: Stockholms innerstad och de olika stadsdelarna

Diagram 8: De tre tunnelbanelinjerna (grön, röd, blå) samt pendeltåget (svart)

Här finns också en missbruksproblematik och torget är överdimensionerat och utöver försommarskivorna när serveringarna fylls av soldyrkande aw:are så står torget tomt. Många torg, ex Spelbomskans plats, är bara underanvända och ligger olägligt till. De mest använda platserna har dock flertalet önskvärda kvaliteter som förhöjer nivån på stadslivet i staden. Ett interiört komplement skulle vävas in fint i den redan existerande väven av offentliga platser.

Brännpunkter (diagram 11):

Med brännpunkter syftar jag på extra viktiga platser i staden, både rent besöksmässigt i där det samlas mycket folk, men också i form av viktiga platser som är speciella för Stockholm. De markerade platserna är baserade på min egen erfarenhet av staden och innehåller allt från torg (ex. Nytorget och Hötorget), institutioner (ex. Gröna Lund, Stadsbiblioteket och Stockholms Slott), landmärken (ex. Svampen på Stureplan) och parker och grönområden, såsom Skinnarviksberget och Rålambshovsparken. Den streckade linjen definierar området inom där de flesta brännpunkter i staden befinner sig. Det ligger koncentrerade runt stadskärnan. Utöver närvaron av handel och institutionsbyggnader (diagram 9) pekar det tydligt på hur mycket vikt som ligger i stadskärnan.

Icke-betalande interiöra offentliga rum (diagram 12):

Diagram 12 undersöker luckan som identifierades i kapitel 2 om avsaknaden av ett konsumtionslöst rum. På kartan är stadens bibliotek, kommunala museer och badhus markerade. Det är ett litet antal. Då bör man även ta hänsyn till att badhuset trots allt kostar och likaså vissa museer vilket gör att utan ens den kommunala verksamheten med låg kostnad skulle antalet vara mycket färre. De ligger ofta långt ifrån varandra och utöver koncentrationen av museiverksamhet runt de östra delarna av innerstaden så är de spridda i varsin stadsdel. Det verkar inte finnas någon plats med mer intensiv konsumtionslös aktivitet.

Det tåls också att diskuteras att det är just bibliotek och museer som är de tillgängliga rummen. Det kan absolut tilltala en stor del av befolkningen och välkomna alla men det är snäva aktiviteter och fyller en väldigt specifik funktion. Det saknas ett komplement till de här rummen där man inte behöver passa in i den mallen som utmålas, där man villkorlös kan vistas.

De här diagrammen pekar enhälligt på det faktum att mycket av Stockholms vikt och intensitet ligger i stadskärnan, med högst koncentration runt City. Med antagandet att många arbetstillfällen och flera andra möjligheter för

stadens invånare ligger invädda i stadens mest koncentrerade områden så behöver den delen öppnas upp för alla. I den mest centrala delen av staden är intensiteten hög och förekomsten av människor och verksamheter stor. Den behöver öppnas för alla. Likaså behövs utrymmen som knyter ihop stadsdelar och skapar villkorlösa offentliga rum som kompletterar de exteriöra rum som finns idag samt de snävt programmerade interiöra offentliga rum.

Privata och publika rum

Staden utgörs till stor del av privata rum. Privata rum utgörs till stor del av bostäder men kan också utgöras av kontor, trädgårdar, ateljéer eller andra rum bara vissa personer har tillgång till. Till en viss grad skulle även till exempel skolor kunna benämnas som privata - de är stängda för de som inte hör till. Privata rum är ofta intima och relativt inätvända. De är privata just för att de tillhör några få. De flesta har tillgång till privata rum och har bostäder att gå hem till, men det saknas för vissa. I Sverige har allmännyttan funnits som system för att bistå alla i samhället med bostad. Däremot har det systemet stegvis luckrats upp (Sondell, 2018) och bostadspriser stiger och det kräver ett stort kapital för att idag kunna ta sig in på bostadsmarknaden. I många länder använder man sig av social housing, boenden som är till specifikt för människor med lägre inkomst. I Sverige är det ett tabubelagt ämne och konceptet kopplas mer än sällan till tanken på ghetton och marginaliserade befolkningsgrupper. Så här säger Malin Sondell i sin artikel "Så tycker partierna och social housing" från 2018: "Universalism värnas framför selektivitet då särlosningar för de mest behövande uppges skapa segregation och inlåsningseffekter bland dessa utpekade grupper (...). Problem som nämns är bland annat att det verkar segregera och stigmatisera samt problematiken gällande vad som ska hända när individer som bor i sådana bostäder får en ökad inkomst."

Det finns en rädsla runt nya system för ett rättvisare bostadsbyggande där fler har chans till att ta del av bostadsmarknaden. Alla ska ha rätt till bostad och ha en trygg plats att vara på. Privata rum kompletteras av publika rum. Här möts människor, utför sina ärenden, frivilliga aktiviteter och sociala interaktioner. På samma sätt som att alla ska ha rätt till bostad ska alla ha rätt till offentliga rum. Politiker verkar motvilliga att anta reformer som kan förenkla bostadsbyggandet och tillgängliggöra det för sina invånare. I väntan på att fler får tillgång till bostad kan det skapas fler publika rum för stadens invånare. Publika rum och det liv som utspelar sig mellan byggnaderna är vitalt för en fungerande stad och för människorna som lever i den. Välfungerande publika rum bidrar med möjligheter och mötesplatser, plats för handel, aktivitet, transport och vistelse. De ska vara till för alla och generera möjligheter för

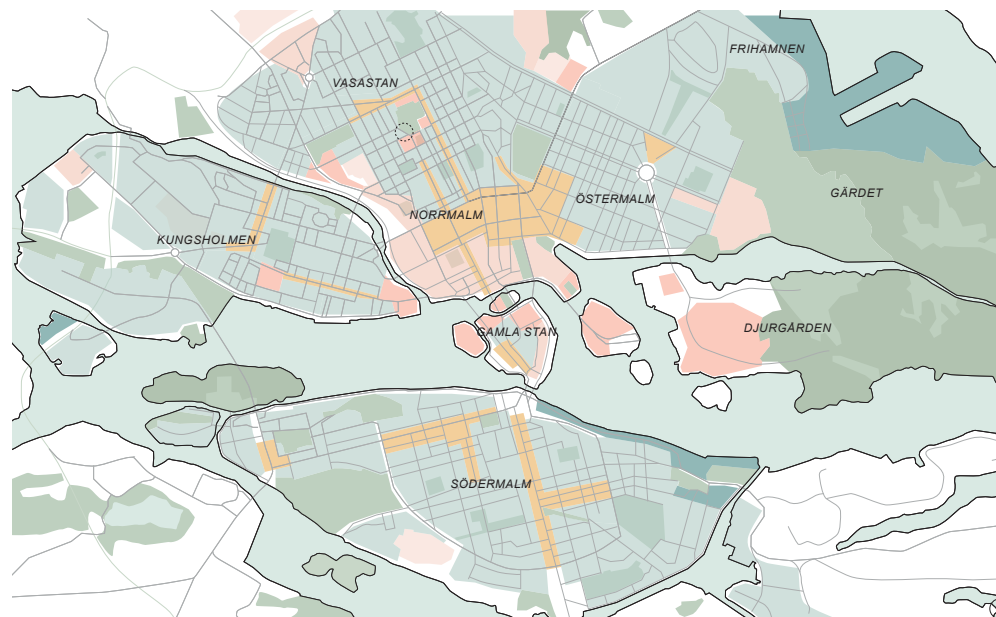

Diagram 9: olika typområden, handel (gul), kontor (ljusrosa), institutioner (mörkrosa), kontor (ljusblå), hamn och industri (turkost)

Diagram 10: Offentliga platser (utomhus) i staden. Torg (turkost), parker (ljusgrönt), skog (mörkgrönt)

alla. I ett jämlikt publikt rum ska all kunna känna sig välkomna och trygga. Exteriöra offentliga rum

Ofta tänker vi på offentliga eller publika rum som de exteriöra stadsrummen. Det kan vara i form av en park, ett torg eller ett gaturum. Tillsammans skapar de ofta, om det är välfungerande rum, en behaglig stadskaraktär. Platser med en avsaknad av offentliga rum kan kännas ovälkomnande och stängda såsom vissa bostadsområden, alternativt otrivsamma och svårannexerade, såsom industriområden etc. Offentliga rum är en nyckel i att ha en fungerande stad. Där vill vi röra oss, uppehålla oss och träffas. Vissa publika rum fungerar bättre än andra. I många publika rum ser vi aktiviteter såsom marknader, människor som sitter på bänkar och ser sig om, folk i rörelse, event, lek och social interaktion. På andra ser vi mer intensiv rörelse och högre tempo och kanske färre som uppehåller sig. Oavsett så behövs de exteriöra publika rummen för att göra en stad till just en stad och inte bara ett nätverk av byggs miljö.

Exteriöra offentliga rum är otroligt viktiga för en stad. Det problem som de däremot möter i länder som Sverige är att de inte är klimatskyddade och därför inte används fullt ut året om. Viss verksamhet fortsätter oavsett väder och vind men mycket frivillig aktivitet trappas av. Framförallt är klimatet inte gott nog för att stanna upp och uppehålla sig. Likaså kräver viss offentlig aktivitet lokaler. Finns det möjlighet att skapa ett offentligt rum som kan husera stadslivet året om? Idag finns flertalet interiöra offentliga rum men de tjänar ofta specifika program eller andra typer av aktiviteter än vad som sker i de exteriöra rummen.

Interiöra offentliga rum

De interiöra offentliga rummen är klimatskyddade platser som alla kan använda. Som exempel på interiöra offentliga rum kan vi titta på öppna museer, bibliotek (som kartlagt i diagram 12) eller till exempel köpcentrum. Interiöra publika rum kan tillhöra staden och vara del av den sociala infrastrukturen eller helt enkelt öppna för alla eller kan vara bundna till en annan ägare. Frågan är då hur offentligt rummet faktiskt är när det tillhör någon annan än staden. Jag har däremot valt att inkludera platser såsom caféer, butiker och andra rum som tillhör någon och kräver något av besökaren i det jag kallar interiöra offentliga rum. De ska i teorin vara öppna för alla att besöka men i praktiken är det inte fallet. Men vad finns det för interiöra offentliga rum som kompletterar dessa?

Som sagt så är många av de rum som är interiöra och öppna kopplade till någon form av konsumtion. Det kan handla om att köpa en biljett till inträde eller behöva köpa något att äta eller dricka för att uppehålla sig. Butiker är

ofta öppna för alla att gå in i men finns där i syftet av handel och är ingen plats att uppehålla sig på. Det finns egentligen inte så många ställen i staden där vi stannar upp och bara är och vi inte konsumerar något, vare sig det är kultur, mat, dryck eller varor. Ofta ombes något av besökaren - att man betar sig på ett specifikt sätt (till exempel är tyst på ett bibliotek eller är på ett museum för att ta del av kulturen), köper eller har intentionen att köpa något (butik eller café/bar/restaurang) eller har ett ärende på platsen (till exempel en station). Det är svårt att identifiera interiöra rum som är lika villkorslösa som de exteriöra. En plats där man kan ta med sig mat och sätta sig ner för att äta den till exempel. Det känns svårt att hitta. Eller en plats där man helt enkelt kan hänga, ta med sina barn till eller spela bridge på, alternativt bara sätta sig med sin egen bok och ta det lugnt. De interiöra platser som kanske mest påminner om staden i sitt upplägg som har flera typer av rum av olika atmosfär skulle faktiskt kunna vara köpcentrum. Även om de är kopplade till konsumtion finns ofta utrymmen däremellan som påminner om gator eller torg. De är som en stad i miniatyr.

Köpcentrum grundar sig från början i önskan att återuppliva staden efter bilens inträde i vardagslivet. (Trufelman, 2015) Det var arkitekten Victor Gruen som under 30-talet insåg att folk i mindre utsträckning rörde sig i städerna till fots och i allt högre utsträckning transporterade sig med bil. Gruen insåg potentialen i köpcentrum - där fanns möjligheten att skapa en liten stad vilken man kunde ta sig till med bil. På så sätt blev alla inblandade nöjda. Det moderna folket fick använda sina bilar men kunde sedan vid destinationen gå ur och in i köpcentret där de kunde röra sig på interiöra gator och torg. Det fanns potential att skapa stadskaraktär och bibehålla många av de kvaliteter som höll på att försvinna tillsammans med stadens fotgängare. Gruen förstod vikten av skyltfönster för att skapa attraktivitet och dra människor in i butikerna där de då möttes av en skyltning som på ett nytt sätt sålde in varorna och förhoppningsvis konsumerade mer än vad man hade tänkte sig - ett koncept som idag kallas "The Gruen Effect." Det var här modern handel och köpcentrum tog avstamp och staden skulle återupplivas.

Problemet med köpcentrum är att de idag gör det precis motsatta - det stryper en stor del av flödet av människor genom staden och drar de istället ut till köpcentrum placerade utanför städer, dit man tar sig via bil. Även i städer dyker köpcentrum upp med jämna mellanrum och drar in folk från gatorna och de exteriöra offentliga rummen där de istället rör sig inom en liten yta och ständigt utsätts för nya intryck som är utformade för att öka konsumtion. Det kan i längden leda till att många små butiker, caféer och verksamheter tvingas stänga och att stadsbilden urholkas och staden till slut står tom. Det ökar vinsten för storföretag som redan dominerar marknaden och vi som bor

Diagram 11: Brännpunkter och viktiga platser i staden och ett ungefärligt utsnitt på de attraktivaste delarna

Diagram 12: Icke-betalande interiöra rum - museum (gula), bibliotek (rosa), simhallar (dock betalande, blå)

och använder städerna riskerar att leva i en stad som förlorar mycket av sin karaktär och kvalitet. Det finns självklart köpcentrum som fungerar bra, som i sin tur blir ett offentligt rum som används på så sätt. På platser som Hong Kong och Singapore är de centrala platser i staden. Men för det mesta uppvisar köpcentrum låg rumslig kvalitet och är inte några särskilt behagliga ställen att uppehålla sig på. I diskussionen om segregation och tillgång till centrumverksamhet så ska det också nämnas att vissa stadsdelar eller förorter i huvudsak har tillgång till köpcentrum och det är inte nödvändigtvis enbart negativt. Där ska det finnas tillgång till handel och centrumverksamhet precis som i övriga staden. Frågan är bara om det går att göra på ett sätt som förhöjer stadskaraktern på sagda platser istället för att stänga in det i en stor låda som ofta omgivs med parkeringar eller dylikt. Den verksamhet som finns i köpcentren kan med fördel vävas in i stadsväven och bidra till fungerande publika rum däremellan. Det som sätter käppar i hjulet är bara att det inte är ekonomiskt fördelaktigt. Ett företag kan inte på samma sätt gå in och tjäna pengar på ett komplex på det sättet. Det är en evig balansgång mellan de som ska tjäna pengar på det hela och de som ska få ta del av högkvalitativa offentliga rum.

Som motvikt till köpcentret finns biblioteken och de statliga museerna. Här är det öppet att vistas och vara. Det finns stora kvaliteter i dessa rum - det tillgängliggör kultur och kunskap för alla. Museum, bibliotek och andra kulturella rum representerar en väldigt viktig del av vårt samhälle och ger mycket tillbaka till befolkningen. I USA har bibliotek spelat en särskild roll i att bygga en tillgänglig och öppen stad. Carnegiebiblioteken som byggdes under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal är bibliotek finansierade av filantropen och finansmannen Andrew Carnegie, känd inte bara för sina goda bidrag till samhället utan också för att ha varit en relativt radikal kapitalist som också har skapat mycket ojämlikhet. Men biblioteken gjorde han bra. Inte alla byggdes i USA men den absoluta majoriteten byggdes där. De finaste utav dem kallades "Palaces for the People" och var byggnader där alla var välkomna, och som utstrålade en stolthet och styrka i sin arkitektur och atmosfär som i sin tur reflekterades på besökaren (Mars, 2019.) För att återvända till Klinsenberg så argumenterar han för vikten av de här biblioteken och för hur de skapar en plats där vem som helst kan leva upp till sin fulla förmåga och känna sig stolt över det man åstadkommer. Det är en arkitektur som är grandios men öppen och inkluderande. Det skapar en kvalitet i rummet som förstärker både staden och människan. Så till stor del kan vi verkligen se en stark koppling mellan bibliotek och den inkluderande, individstärkande kraften som många andra interiöra offentliga rum saknar. Självklart ser inte alla bibliotek ut så eller bär den atmosfären. Däremot visar det exempel på hur bibliotek har fungerat som ett viktigt rum.

Anledningen till att bibliotek och museer däremot behöver ett kompletterande rum är den tidigare nämnda snävheten i vilken aktivitet som får ske på platsen. Många känner sig väldigt kopplade till kultur och kan känna sig bekväma i att närvara medan vissa kan uppleva att de rummen är till för någon annan än de själva. Vissa bibliotek och museer har atmosfärer som är mer avslappnande och välkomnande medan vissa förblir mer institutionella och har en atmosfär som följer därefter. Gemensamt är trots allt att du är där för en viss aktivitet, inte för att göra vad du själv vill helt fritt.

Om det som i huvudsak finns att välja på idag är köpcentrum som triggar överdriven konsumtion och mjölkar ur stadskärnorna samt kulturella rum som är något för snäva för att vara helt öppna och tillåtande så behöver vi introducera en ny typologi som stärker staden, dess befolkning och låter alla känna sig som att de hör hemma. En som kompletterar de verksamheter som finns idag och sträcker ut en hand och välkomnar alla som lever i staden.

Gemeinschaft och Gesellschaft

Här vill jag som kortast dyka ner i koncepten av Gemeinschaft och Gesellschaft och diskutera dem i förhållande till stadens rum och dess invånare. Gemeinschaft och Gesellschaft är en sociologisk dikotomi myntad av Ferdinand Tönnies under sent 1800-tal som beskriver olika typer av gruppstrukturer och sociala relationer. Ofta översätts begreppet Gemeinschaft till gemenskap eller community på engelska och Gesellschaft till samhälle eller society. Tönnies använder begreppen för att beskriva olika sociala förhållningssätt i olika stads-, samhälls- och gruppstrukturer där Gemeinschaft ofta kopplas till en förindustriell bysamhörighet och Gesellschaft till det moderna samhället och dess stora städer. Tönnies jämför begreppen såhär: "In Gemeinschaft they stay together in spite of everything that separates them; in Gesellschaft they remain separate despite everything that unites them." (Tönnies and Harris, 2001, p. 52) Gemeinschaft baseras i gemensamma värderingar, arv och släktskap. "[Gemeinschaft is] the idea that in the original or natural state there is a complete unity of human wills" (Tönnies and Harris 2001, p. 22) Här jobbar människor tillsammans och agerar som en enhet. Värde baseras i relationer och auktoritet i visdom, ålder och styrka. I teorin skapar det en sammanhållning i gruppen. Om vi jämför med hur Tönnies beskriver Gesellschaft: "People who live peacefully alongside one another but in this case without being essentially united – indeed, on the contrary, they are here essentially detached." (Tönnies and Harris 2001, p. 52) Samhället som menas med Gesellschaft är baserat på transaktioner. Värde ligger i att göra vinst och stärka individen istället för gruppen i sin helhet.

Om vi applicerar de här sociala strukturerna till dagens Stockholm och dess segregation kanske vi hittar något att jobba med. I praktiken finns inget renodlat Gemeinschaft eller Gesellschaft - de är beroende av varandra. Utan Gemeinschaft skulle vi inte ha varken vänner, familjerelationer eller bekanta, liksom att en viss mängd Gesellschaft är nödvändigt för att det moderna samhället, så på många sätt kan anses bidra med bättre levnadsstandarder är förindustrialismen, ska kunna fungera. Utmaningen ligger i att hitta rätt balans däremellan. Om vi med hjälp av arkitektur och stadsplanering kan tippa skalorna mer åt Gemeinschaft så kanske det går att skapa nya band bland befolkningen och på så sätt minska polariseringen. Om vi jämför de mest distinkta skillnaderna på förindustriell och postindustriell stadsutveckling kan vi ta vara på en sak. Den förindustriella staden förhöll sig till människan och dess mått. Tempot var lägre och omgivningen mer översiktlig. I det postindustriella samhället är skalan större och maskiner och bilar gör inträde och ändrar sammansättningen av komponenter i staden och vad som stadsplaneringen behöver skapa plats för. Tempot är högre, städerna kan vara mycket större och transportsträckorna längre. Den rumsliga ordningen behöver anpassas till människor och deras skala, deras aktivitet och deras tempo.

Design för en mänsklig stad - "Livet Mellem Husene"

Jan Gehl talar i sin bok "Livet Mellem Husene" om hur man tar hänsyn till och tar hand om platserna mellan husen, samt talar om hur viktiga de är för en stad och dess invånare. Sådär formulerar han bokens syfte i den engelska versionen av boken: "to take good care of the people and the precious life between the buildings." (Gehl, 2010, s. 7) Han menar att mycket av det som får stadslivet och våra liv i staden att fungera är just de utrymmena mellan husen. Jag är helt redo att hålla med om det. Där sker mycket av det som göra staden till just en stad, något jag kommer återkomma till senare. I boken går han igenom stadens människor och stadens rum där han exemplifierar hur de ska designas för att fungera så gott som möjligt.

Inledningsvis listar Gehl tre kategorier av aktiviteter som tar plats i en stad. Han delar in dem i nödvändig aktivitet, frivillig aktivitet och resulterande aktivitet som i sin tur blir social aktivitet. Han menar att förekomsten av de här olika typerna av aktiviteter beror på kvaliteten på det fysiska rummet, om den är hög eller låg. Det här är grunden som resten av boken byggs på och steg för steg avhandlar han hur vi kan designa goda stadsmiljöer som främjar frivillig och social aktivitet som i sin tur skapar de möten, mönster och interaktioner som är nyckeln till en fungerande stad. Men för att kort

sammanfatta hans poäng menar han att platser med lågkvalitativ stadsmiljö framförallt används för nödvändiga aktiviteter - att ta sig till jobbet, handla mat eller posta ett brev. God stadsmiljö främjar frivillig aktivitet. Då leker barn, man stannar upp och uppehåller sig, sätter sig på en bänk för att läsa en bok eller tar en promenad för promenerandets skull. Dessa frivilliga aktiviteter resulterar i sin tur i sociala aktiviteter. Du kanske börjar prata med en annan förälder i lekparken den som satte sig bredvid på bänken. Du ser och hör andra som ser och hör dig. Där skapas möten. Det är de frivilliga aktiviteterna det här projektet vill åt, de vill främja den villkorlösa vistelsen i stadsrummet som kan leda till möten och nerbrutna barriärer.

I boken går han igenom sätt att skapa rum mellan husen av hög kvalitet och hur de rummen anpassas för människor. Han nämner anpassade mått som en nyckel, att lägre mått skapar en bättre översikt över en plats och bidrar till en trygg atmosfär och plats. Lägre mått bidrar till sociala utrymmen. Design som främjar en god stadsmiljö sänker tempot, öppnar byggnader mot gator, skapar siktlinjer och samlar staden tätare så att mer intensiva platser skapas istället för att all aktivitet och mötesmöjligheter sprids ut över för stora utrymmen och stadsrummen istället töms.

Det finns väldigt mycket att ta med från den här boken i form av verktyg för att skapa de publika platserna vi vill åt. Det är en bok med stor insikt i det offentliga rummet och hur det agerar med oss människor och vice versa. Utan människorna är det offentliga rummet ganska poänglöst. En sak som däremot gjorde ett extra stort avtryck på mig var hans nämning av det faktum att alla ska kunna njuta av staden. Det var något som blev viktigt för mig i det här projektet och har följt med mig sen jag läste om det i början när jag höll på att formulera frågeställningen. Det är så viktigt att alla ska kunna njuta av staden. Hittills har jag framförallt nämnt att alla ska ha tillgång till samma möjligheter och kunna ta del av staden - men också njuta. En stad och dess miljö är en tillgång som ska finnas för alla.

Två till saker att ta med sig är det han säger om att livet mellan husen kommer förbli och vara mer intressant än den stil som finns på byggnaderna runt omkring. Det cementerar vikten av ett fungerande offentligt rum. Fungerar det fungerar arkitekturen också. Sen nämner han också att "people come where people are." I dagsläget finns det få ställen att uppehålla sig på i Stockholm stad som är fränkopplade konsumtion, som tidigare nämnt. Under sommarhalvåret stämmer hans tes helt, då är kajkanterna fulla med folk, varenda uteservering belamrad med besökare och alla parker ser ut som ett stort tetrisspel av folk som har hittat plats för sina filtar för att få plats. Var är de rummen när solen inte skiner? När klimatet inte tillåter dras vi ofta till de privata rummen, in

i värmen och tryggheten, där vi skyddas från vädret och mörkret. Annars har vi caféer där man kan få värma sig med en kopp te för 40 kronor eller stimmungiga restauranger och baren där vi kan samlas om kvällarna. De blir ju då dragplåster. Men hemmet eller de privata rummen främjar varken ofta aktivitet eller möten och de andra tunga dragplåstren är konsumtionsbundna. Det var det här jag upptäckte när jag gick runt i Stockholm och som jag diskuterar i kapitel 2. Det handlar om att skapa en plats där människor är som drar till sig fler men som inte kräver något utav en.

Gehl återkommer senare i den här rapporten och det är till stor del på hans arbete som jag baserar de designprinciper jag kommer använda mig av. De mått, idéer och designprinciper som presenteras i boken anpassar sig lika bra till interiöra rum som exteriöra. Eftersom målsättningen med det interiöra rummet är detsamma som han formulerar för rummen mellan husen i allmänhet så kan de enkelt anpassas för att skapa de platserna även interiört.

Socialt jämlika och rättvisa rum

Vi mår bra av sociala möten och högkvalitativa offentliga rum. Det får oss att mötas, få ut mer av stadslivet och möjliggör fler möjligheter för alla i befolkningen. När de rummen är jämlika och rättvisa kan rummet verkligen inkludera alla i staden. Det ska inte spela någon roll vilken demografisk grupp man tillhör, vilken ålder man har eller hur man ser ut eller var man kommer ifrån. Ett rum som fungerar väl på riktigt inkluderar alla. Vem som helst ska kunna vara där och ta del av det som sker. Det handlar om att designa och bygga bra för alla.

Som vi läste om i föregående kapitel kan social infrastruktur bidra till att socioekonomiskt svaga områden blir mer motståndskraftiga. I ett område med välfungerande social infrastruktur möts och interagerar människor i en större utsträckning och kan skapa band emellan sig och vara starka, hjälpa varandra och hantera svåra situationer tillsammans. Om vi för en stund återknyter till Gemeinschaft och Gesellschaft så visar det också på vikten av sociala band oss emellan. När vi känner en stark samhörighet med våra medmänniskor stärker vi våra samhällen. Publika rum som genererar möten och interaktion borde därför vara centrala för det. I kampen mot polarisering och segregation behöver de olika delarna av befolkningen närma sig varandra och genom möten och förståelse bryta ner barriärer.

Att vara ute i fungerande publika rum skapar möjligheter. Det kan vara möjligheter i form av ny information eller inspiration som leder till något nytt. (Gehl, 2010) Samt återigen de sociala mötena emellan människor. Att mötas i det publika rummet initierar sociala kontakter, vare sig de är kortvariga eller

långvariga. Möten i det publika rummet lägger grunden för mer komplexa relationer. Mycket av de kontakter vi knyter initieras på offentliga platser. För att knyta det här till frågan vi avhandlar så kommer det offentliga rummet alltså spela en avgörande roll för minskad segregation. När det finns platser som bjuder in alla delar av staden och alla befolkningsgrupper, platser som bjuder in och inkluderar, samlas hela stadens spektra av människor i samma rum. Då kan vi börja se varandra, höra varandra, möta varandra och bryta ner gränserna emellan oss. Vi kan börja samarbeta och leva i samma stad tillsammans istället för uppdelat och isär. I introduktionen till den här rapporten nämner jag att Kleinman menar att för att bygga ett starkt och sammanbundet samhälle behöver vi framförallt delade rum före delade värderingar. (Mars, 2019) De gemensamma rummen blir en katalysator för att förstå varandra och dela varandras värderingar för att kunna värdesätta alla i staden.

För att alla ska kunna ta del av rummen behöver det vara utformat därefter, i social och fysisk mening. Det program eller möjlighet till aktivitet som erbjuds måste vara inkluderande och öppet för alla att ta del av. Likaså måste designen vara inbjudande, öppen, tillgänglig och forma rummen efter de som ska vara i dem- människor. Ibland är det lätt att glömma vikten av mänskliga rum och de möten som sker där. Som arkitekt ska de alltid vara ens huvudsakliga fokus, att ta hand om människorna i staden, oavsett vad det är för något vi ritar. Jag tror vi måste börja vara mer kritiska över vilken väg utvecklingen tar och se till att styra den i rätt riktning. En stad ska inte utvecklas för att någon ska tjäna pengar på det utan för de människor som lever och verkar i den. Det är dem arkitektur handlar om.

Ett rättvist, öppet och inkluderande rum kan fortfarande vara till exempel bibliotek, museum eller köpcentrum. Många kommer fortfarande känna sig välkomna och inkluderade. Men för att stärka utbudet av stadens publika rum och öka antalet mötesplatser behöver vi utforma rum där vad som helst kan ske. Då ökar antalet människor som känner att de kan passa in och få en plats. Det skapar en slags korspollinering mellan aktiviteter och i sin tur människor.

Sammanfattning

Vi ser nu vilken typ av rum som saknas och har undersökt vikten av offentliga rum och hur de kan se ut. Likaså har vi förstätt vilka som lever och verkar i staden och hur man kan ta sig an problematiken med segregation i staden. Då återstår hur det här rummet faktiskt tar form och hur man skapar ett inkluderande, villkorslöst rum. Det ser vi närmare på i nästa kapitel där objektivitet för det nya rummet formuleras, var det placeras och hur ett välkomnande och öppet offentligt rum kan se ut och designas.

***5. Det nya offentliga rummet - objektiv och plats för
Stockholm nya publika rum***

Objektiv

Den gestaltande delen av projektet är syntesen av den tidigare diskussionen. De olika ämnena som har diskuterats och undersöks leder här till ett förkroppsligande av idéerna och tankarna och kommer samman men den gestaltande delen är det till trots en fortsatt undersökning i frågan. Här får koncepten diskussionen har lett till fortsätta växa och driva frågan framåt och fördjupa den. I de tidigare delarna har slutsatsen dragits att Stockholm saknar en viss typ av publika rum och saknar inomhusplatser som är inte är bundna till konsumtion. Det är en segregerad stad där fler behöver få tillgång till stadens möjligheter. Det är en lucka som den gestaltande delen av projektet strävar att täppa igen.

De rumsliga undersökningarna i kombination av de sociala och behovsanalysen av staden har lett fram till val av plats. Platsvalet diskuteras i mer detalj på nästa uppslag. Här söker jag komplettera stadens utbud av publika rum med ett konsumtionslöst offentligt rum. Det är viktigt att byggnaden inte är knuten till ekonomiskt kapital och köpstyrka för att kunna öppna upp sig mot alla socioekonomiska grupper. Här ska alla typer av publik aktivitet kunna ske. För att återknyta till Jan Gehls aktivitetsuppdelning så ska den här byggnaden och dess omgivning vara en plats som uppmuntrar till frivillig aktivitet och en plats där hela stadens befolkning kan uppehålla sig. Det ska vara en villkorlös plats. Den ska inte vara knuten till specifika program utan den aktivitet som besökarna behöver plats för.

Designen strävar efter att framhäva stadens kvaliteter och tillgängliggöra dem för alla, oavsett geografisk, socioekonomisk, etnisk, demografisk, köns-, eller religionstillhörighet. Utförandet har som objektiv att öka den rumsliga kvalitén på platsen och knyta ihop två delar av staden.

Projektet är placerat mitt i centrala Stockholm, i Vasastan. Vasastan är ett av Stockholms socioekonomiskt starkaste områden. Objektivet är inte att skapa en plats för endast de människor som bor där. Objektivet är att öppna upp den delen av staden och dess möjligheter för alla och skapa en plats som välkomnar människor in i de centrala delarna av Stockholm och brygger ihop gapet mellan stadens olika befolkningsgrupper. Se diskussionen på s. 32 där jag går in på varför det kan hjälpa stadens socioekonomiska utveckling att planera på det här sättet.

Det nya offentliga rummet

Bilden av vad ett offentligt rum är och kan vara utvecklas i takt med sina användare. Befolkningens behov ändras med tiden och stadens utveckling, både den fysiska och sociala. Likaså utvecklas platserna där befolkningen möts och rör sig. Den gamla piazzan är kanske lika uppskattad idag som den var då men användandet har ändrats. Tempot är ett annat, istället för en häst som ser vi en bil. Istället för de mer nutida cyklarna kanske det står ännu fler eldrivna sparkcyklar där om några år. Istället för att läsa en bok använder vi mobilen. Och istället för att vara helt medveten om alla ljud runt omkring oss så har vi hörlurar i öronen. På många sätt så rör vi oss snabbare och mer isolerat från varandra nu än då. Likaså kan vi göra så mycket mer hemifrån nu. Vi behöver inte gå till butiken för att handla kläder, det sker lika enkelt via e-handel. Istället för att åka in till stan och ses på ett café kan vi höras på Facetime eller Skype. Det är nästan lika enkelt att jobba hemifrån nu som det är på kontor. Till och med våra matvaror kan komma direkt till dörren.

Det här betyder att flera av våra nödvändiga aktiviteter i staden eller det publika rummet inte är det längre. Likaså kan vissa sociala aktiviteter delvis ersättas av digital interaktion istället för att vi ses och interagerar ansikte mot ansikte. Det här ställer högre krav på våra offentliga rum och deras dragningskraft. Internet har många fördelar och har skapat många möten, möjligheter och relationer men staden ska inte förglömmas. För att den inte ska glömmas bort i den digitala eran och fortsätta bidra med allt det den gör behöver det offentliga rummet ta en steg framåt i utvecklingen och möta de behov som finns idag, men i sin utveckling också hitta motvikten till digitaliseringen och främja sociala möten och interaktion i de fysiska rummen i staden.

Det här nya offentliga rummet är i teori och utformning delvis baserat på det som jag observerade i de olika offentliga rummen i Stockholm och avhandlas i kapitel 2 samt i appendix. Jag försöker ta vara på de kvaliteter som fanns närvarande i de mest välfungerande rummen och lära mig av vad som inte verkade fungera. Det här interiöra offentliga rummet är en version på utomhusrummet och tar med många av dess kvaliteter in i designen. Det finns så många kvaliteter i de här rummen som kan användas i utvecklingen av det nya offentliga rummet. De gamla kommer aldrig förlora sin magi eller vikt i staden - men tåls att kompletteras med något nytt. Och i ett samhälle där vi alltid är uppkopplade, tillgängliga och bombarderas med information och intryck så tror jag inte vi ska se förbi hur de offentliga rummen ser ut idag. Istället så kan vi öka stadens attraktionskraft i att öppna upp den och ge nya möjligheter och skapa möten som balanserar vår uppkopplade vardag.

Här vill jag återigen citera Jan Gehl, "The character of the life between buildings changes with changes in the society situation, but the essential principles and quality criteria to be used when working for human quality criteria in the public realm have proven to be remarkably constant" (Gehl, 2010, s.7) Som jag diskuterade i det föregående kapitlet förblir det publika rummet viktigare än den arkitektoniska stilen runt omkring. Om arkitekturen framhäver och skapar ett välfungerande publikt rum kommer det i sig bestå, så medan arkitekturen gör detta, oavsett stil eller utseende, är det centralt. Det nya offentliga rummet ska ta vara på det här och skapa en plats som består och främjar det publika och stadslivet. Bara för att det här projektet in endast kommer resultera i exteriöra rum betyder det inte att det interiöra offentliga rummet inte kan bära samma kvaliteter som det exteriöra. I det här fallet blir det en kombination mellan livet mellan byggnaderna och det liv som pågår inuti.

Val av plats

Valet av plats kom av sig självt under arbetet med de tidigare skedena i processen. Genom kartläggningen av staden och olika observationer kändes området runt Odenplan/Observatorielunden som en logisk placering av projektet men också som en plats som var utmanande både i utförandet men också i frågeställningen. Det kan tyckas vara en märklig placering och till och med som att det skulle kunna motverka det projektet strävar att åstadkomma. Men tvärtom tror jag att det är just där det ska placeras för att uppnå det projektet vill.

Platsen är medvetet lagd mitt i innerstan och på en exklusiv plats i ett rikt område. Det är av anledningen att Vasastan faktiskt är en av Stockholms mest segregerade platser. Det är en plats där kvadratmeterpriset är skyhögt och mediapersonligheter bor vägg-i-vägg med VD:ar och andra höginkomsttagare. Målet med att välja en sådan här plats är att öppna upp den rika och stängda staden till alla invånare. Ett tillskott av en sådan här byggnad skapar rörelse av andra människor på platsen. Den är centralt placerad så att alla invånare ska kunna mötas på mitten - det blir något enklare att ta sig oavsett var man kommer ifrån.

Det var viktigt att lägga byggnaden i närhet till tunnelbana (Odenplan och Rådmansgatan på gröna linjen, även gångavstånd från centralstationen för övriga linjer), ringlinjer för bussar (4:an och 2:an) samt pendeltåg (Odenplan). Det gör att platsen blir lätt att komma åt oavsett var besökaren reser ifrån. Särskilt viktig kändes pendeltåget eftersom det kopplar ihop innerstaden med de mer avlägsna och stundtals utsatta områdena i stadens förorter.

Observatorielunden kantas av högintensiva Sveavägen och Odengatan och ramas in av institutioner såsom Handelshögskolan, Stadsbiblioteket, Studentpalatset och kröns av det gamla Observatoriet. Det är en väl använd plats som tätt befolkas under sommarhalvåret av människor som ligger och solar i gräset, skejtar runt vattenspegeln vid Sveavägen och äter picknick uppe på kullen. Baksidan däremot, där projektet är placerat, är en underanvänd plats där få passerar, och de som passerar använder mest platsen för att snedda upp för slänten och ta sig ner på den mer använda sidan. Men platsen har stor potential trots sin svåra topografi och avlånga karaktär, och lägger därmed en god grund till det här projektet.

Platsen

Odenplan

Drottninggatan

Stadsbibloteket

Handelskolan

Fig 1: Observatorielunden

Platsanalys - Rörelseintensitet och transportsätt

Observatorielunden kantas att väldigt olika intensitet på de olika sidorna. Österut löper Sveavägen, en av innerstadens mest trafikerade leder, ofta packad med bilar under rusningstimmarna och kantad av välanvända cykelvägar. Nordväst återfinns Odengatan, en huvudstråk för många av stadens busslinjer och, liksom Sveavägen, tungt trafikerad av bilar. Odengatan löper också förbi Odenplan, en kollektivtrafikshub som, sen 2017, har en pendeltågsstation och en station på tunnelbanans gröna linje. Här rör sig människor i högt tempo över torget och trottoarerna och samsas med cykeltrafiken som löper mellan Kungsholmen och Vasastan.

Den södra och västra delen uppvisar en helt annan karaktär på rörelsen. Drottninggatan, gatan längs med vilken projektet ligger, är längre ner mot City en intensivt använd gågata och ett av stadens tätaste kommersiella stråk. I ena änden mynnar gatan ut vid Rosenbad, i andra änden vid Observatorielunden. I den sistnämnda änden så mattas rörelseintensiteten ut snabbt när gatan börjar klättra upp för en backe och kommersen tar slut. Några hundra meter senare når man siten. Här sker väldigt lite aktivitet och endast ett fåtal fotgängare passerar och några enstaka bilar. Många av fotgängarna använder slänten för att snedda upp i parken för att ta sig till platån eller ner mot Sveavägen. Ett fåtal passerar förbi för att fortsätta ner mot Odenplan eller för att gå in på Studentpalatset.

Det sker mycket aktivitet runt omkring platsen, men just här tunnas det ut. Idag blir det ett konstigt mellanrum i staden där ingen verkar ha någon större lust att uppehålla sig utan passerar hellre förbi. Däremot skapar det också möjligheter för att länka ihop de olika områdena och skapa en mötesplats. Det finns ett lugn på platsen som är värt att ta vara på, men också en öppning för mer rörelse. Rörelsen upp för slänten är karaktäristisk för platsen och bör tas vara på i designen, liksom kopplingen mellan en gatas karaktär och parkens karaktär, samt den andningspaus som platsen skulle kunna bidra med i en annars högintensiv stad.

① Diagram 13: Rörelseintensitet och transportsätt

Platsanalys - Biltrafik och gatubredd

Som fördjupning i trafiken och rörelseintensitet visar det här diagrammet mer specifikt hur biltrafiken fungerar runt platsen liksom bredden på gatan. På den här delen av Drottninggatan är biltrafiken begränsad, det är helt enkelt väldigt få som har anledning att köra där och i och med trafikavgränsingar såsom avstängda vägar och enkelriktade vägar har få användning av gatan. Närliggande gator har mer biltrafik än Drottninggatan. Samtidigt är platsen betingad av hur bred gatan är i förhållande till biltrafiken. Som diagrammet visar är de mer trafikerade gatorna smalare - och mer anpassade i skala till sin omgivning. Rimligtvis kan en så här pass ofrafikerad gata som den här delen av Drottninggatan smalnas av från sina dryga 13 meter till en mer stadsanpassad skala.

Under sommartid stängs halva gatan av på bredden och görs om till gågata. Delen som blir till gågata fylls av sporadiskt utplacerad bänkar och enstaka träd i krukor. Det är ett underanvänt utrymme. Gatan har potential att smalnas av mer permanent och låta den nyvunna ytan gå till en expansion av parken och de utrymmena till nya torgytor och en ny byggnad. Det skapar en mer naturlig entré till parken istället för att man som idag möts av en brant gräsyta och skapar platser att uppehålla sig på bland grönskan. Under vinterhalvåret kan slänten också användas till pulkaåkning och lek när det finns en flack yta nedanför slänten som inte är gata. De nya torgytorna har potential att lysas upp fint och skapa nya rum både dygnet och året runt.

① Diagram 14: Biltrafik och gatubredd

Platsanalys - Grad av offentlighet

Projektet hanterar frågan om offentliga rum i staden som faktiskt är tillgängliga för alla. Som tidigare kartlagt finns det en del offentliga exteriöra rum i form av torg och parker. Det finns flertalet sådana platser i området, med hela Observatorielunden som en offentlig park och flertalet torg såsom Odenplan, Spelbomskans torg (dock inte särskilt använt) och vattenspegeln nere vid Sveavägen. Odenplan karaktäriseras av rörelseintensiteten på platsen och den nya stationsbyggnaden med sittplatser längs med ena väggen som fungerar som en läktare som tittar över torget. Vattenspegeln används av skejtare när den är tömd på vatten och under sommartid är det fullt med människor på platsen och på grönytorna bakom.

Det är platser som fungerar relativt väl men däremot är avsaknaden av interiöra offentliga rum runt platsen stor. Det saknas platser att vara på hela vinterhalvåret och klimatskyddade utrymmen för alla vardagsaktiviteter som nu förläggs till caféer och dylikt för de som har lust och råd att betala för sig. De interiöra rum markerade på gatan som varken är stängda för vissa människor eller betalande är Stockholms stadsbibliotek samt en kyrka. Det kan tyckas problematiskt att det är de enda interiöra rum som inte kräver betalning. Jag vill också ifrågasätta offentlighetsgraden av båda rummen. Kyrkan är riktad till en viss religionstillhörighet och en väldigt specifik aktivitet. Många kyrkor erbjuder skydd för utsatta men det fyller inte alls glappet i offentligheten som syns i området. Biblioteket är också en speciell plats. Särskilt stadsbiblioteket är känt som en kulturell institution och, även om alla är välkomna, är det ett begränsat rum som är specifikt anpassat till en viss aktivitet och kan kännas efterfrågande efter ett visst kulturellt kapital. Även om alla är välkomna fyller inte biblioteket heller det glappet i staden.

Ⓛ Diagram 15: Offentlighet. Exteriöra offentliga rum (rosa), Interiöra offentliga rum (gul), betalande offentliga rum (mörkblå), offentliga grönytor (grön), privata rum (ljusblå)

Platsanalys - Program i bottenplan

Det här diagrammet kartlägger vilka program som ligger i bottenplan i området. Det finns en stor utsträckning av handel, restaurang och café vilket bidrar till en god stadsatmosfär i närområdet. Det bidrar till mycket rörelse men behöver kompletteras av fler typer av stadsrum.

Det finns mycket bostäder i området, mestadels en våning upp från gatuplan. Det bidrar däremot till att det ofta är människor i rörelse och området hålls aktivt dygnet runt. Den valda platsen för projektet är däremot inbäddat mellan ett kontorshus och Studentpalatset, två utrymmen som används dagtid på vardagar. Det finns utrymme att komplettera de två byggnadstyperna med en mer aktiv byggnad som har öppet längre perioder på dygnet och över helgerna.

Området är rikt på institutioner såsom Handelshögskolan, Studentpalatset, Stadsbiblioteket och flertalet andra universitetsbyggnader. De karaktäriseras av sin stora skala och institutionella karaktär. Det nya tillskottet behöver kunna möta skalan och balansera ut de stora institutionerna med en byggnad med mjukare och mer inbjudande karaktär utan att sjunka undan i deras skugga.

⌚ **Diagram 16: Program bottenplan. Handel (ljusrosa), kontor (mörkgul), utbildning (ljusblå), restaurang/café (mörkrosa), bibliotek (mörkblå), parkering (grön), bostad (ljusgul)**

6. Hur gestaltar man ett inkluderande rum?

Designprinciper för ett inkluderande och inbjudande rum

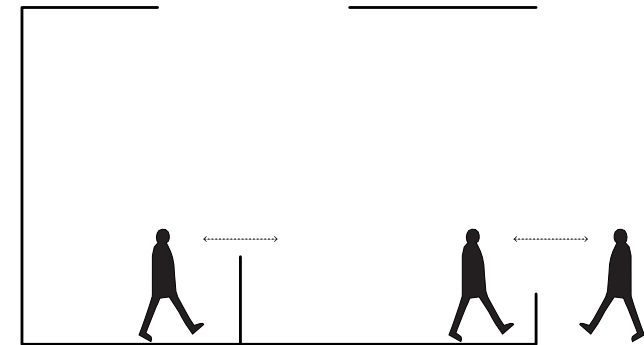
Nu när projektet har en plats så är det dags att ställa frågan hur ett mänskligt och inkluderande rum tar form. Vilka designprinciper kan appliceras för att skapa ett rum där alla besökare kan få en plats som ger dem vad de behöver? Vad kan göras för att platsen ska kännas trygg och välkomnande och öppna upp för möten, aktivitet, vila, lugn och förstärka upplevelsen av staden? Här har jag formulerat sju designprinciper som leder mig genom designprocessen. Några är baserade på Jan Gehls bok "Livet mellem husene" och några är baserade på observationerna över stadsrummen i kapitel 2. Mycket av tankarna om vad ett fungerande rum är växte likaså fram under kapitel 4. Designprinciperna strävar efter att skapa en så inbjudande och välkomnande byggnad som möjligt där alla kan känna sig hemma. De kopplar an till de ämnen som har diskuterats tidigare i rapporten och tar vara på de stor- & småskaliga analyser som utfördes över staden samt de sociala aspekterna som diskuterades. De här designprinciperna återkommer i gestaltningen av projektet och bidrar till att skapa en välkomnande, inkluderande plats som är skapad för människor och staden.

1. Generera social interaktion

När människan mår bra i stadsmiljön engagerar de i frivilliga aktiviteter som i sin tur kan generera möten, vilket beskrivs av Gehl i "Livet Mellem Husene". Om vi vill befinna oss på en plats så utför vi andra typer av aktiviteter där. De aktiviteter genererar i sin tur möten och social interaktion. Design som främjar detta är baserad i att skapa mänskliga, behagliga platser att stanna upp och vara på. De ska vara tillåtande till olika typer av aktivitet. Om vi jämför en gata så är den huvudsakligen till för transport. Ett torg tillåter fler tolkningar av utrymmet. Ett torg av god kvalitet har många användare som interagerar, både på djupt plan eller i förbipasserande.

För att motverka segregationen i staden ska byggnaden skapa möjligheter för social interaktion mellan olika människor av olika bakgrund och socioekonomisk grupptillhörighet. Sociala möten bryter ner barriärer och skapar nya band mellan människor. Det kan vara möten av olika intensitet, det kan handla om en kort stund eller en långvarig relation. Det kan handla om att någon öppnar en dörr åt någon eller att några sitter bredvid varandra på en bänk. Det kan vara mer djupgående, att några faller in i en diskussion med varandra eller att det pågår en aktivitet som t.ex. lek där någon ny kan vara med.

Arkitektur som genererar social interaktion har få barriärer och låter folk se varandra och röra sig på samma ytor. Det är öppet utan att vara för storskaligt och otrött. Det är en arkitektur där ytor delas. Som sociologen Eric Klinenberg säger (Mars, 2019) så är delade rum en nyckel för att bilda ett motståndskraftigt samhälle med starka band mellan människor. Delade rum leder till delade värderingar. Istället för att skapa rum med hjälp av väggar och barriärer kan rumsuppdelningen ske på ett annat sätt. För att människor ska mötas behöver de finnas i samma rum. Låt arkitektens brist på överdrivna barriärer symbolisera ett samhälle utan sociala barriärer. Om vi delar rum och platser så är vi där på samma villkor. Det kan också ske genom inredning. Om vi sitter vid samma bord så ökar chansen att interagera med varandra och vara del i ett sammanhang. Långbord där vi sitter tillsammans är mer sociala än om vi sitter vid varsitt litet bord.

Generera social interaktion

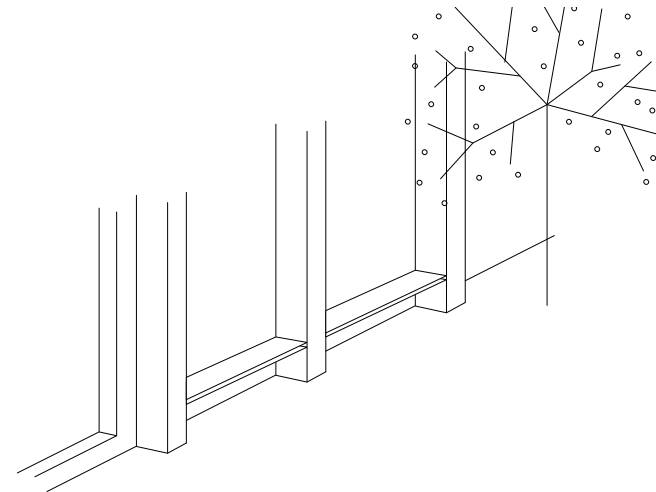
2. Platser att uppehålla sig på

För att skapa en oas i staden behövs platser för att uppehålla sig på. Det kan åstadkommas med hjälp av öppna bottenvåningar, saker att se och som fångar intresset, landskapsutformning, sittplatser, ståplatser och platser att uppleva lugn. Det handlar om att sänka tempot och få besökare och förbipasserande att sakta in och delta i frivillig aktivitet.

Att skapa platser att uppehålla sig på handlar både om rummets kvalitet och faktiska fysiska lösningar för att kunna stanna på platsen. Återigen refererar jag till Jan Gehl - en plats av hög rumslig kvalitet gör att människor vill utföra frivillig aktivitet och stanna på platsen. Det vill den här byggnaden uppnå - den vill inte bara bjuda in utan också ska en plats att sedan vara på. Utomhusplatser och inomhusplatser ska vara av hög rumslig kvalitet.

Det kan ske genom enkla lösningar. Det kan handla om bra platser att sitta på, en blandning mellan lugn och aktivitet, saker att se på, behaglig ljudmiljö och platser som känns trygga. Har man översikt över platsen kan det kännas tryggare att stanna upp och befinna sig på platsen en längre tid. Finns det plats för egen tolkning av platsen och olika typer av aktivitet är det fler som kan lockas dit och göra den till sin.

Lägre tempo, behagligare ljudbild och välfungerande offentliga platser att vara på är nycklar. Den platsen som är vald just för det här projektet har lågt tempo och låg ljudvolym, så det ligger till dess fördel. Det finns en fin park och vackra omgivande byggnader. Däremot så stannar inte folk på platsen, de fortsätter förbi eller sneddar upp i slänten. Där markerar kravet på att det offentliga rummet också antar en viss form som får folk att stanna upp. Man ska uppleva att man är på en definierad plats där man kan vara en längre tid. Det ska finnas ställen att sitta, stå och gå. Avgränsningar i skala och rumsligheter bidrar till att skapa en sådan plats.

Platser att uppehålla sig på

3. Att bjuda in

Att arkitektur ska vara välkomnande eller bjuda in är återkommande i det här projektet. Samtidigt är det nästan ett uttjatat begrepp, något som alla säger, men hur funkar det? Det är inte det lättaste att skapa ett välkomnande projekt eller byggnad. Ofta finns det barriärer och frågor om vem som har rätt att vara där. Men för att koka ner det till några punkter som både är deriverade från "Livet Mellem Husene" och av andra projekt i Stockholm och äldre erfarenhet skulle jag vilja markera några viktiga punkter för att skapa en plats som bjuder in.

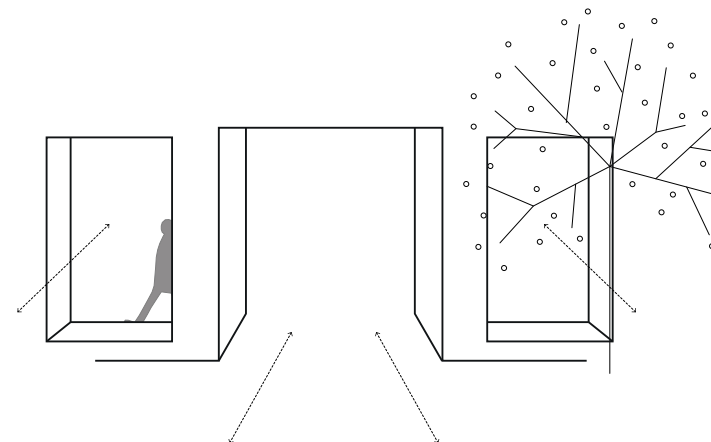
1. Orienterbarhet: Det ska vara tydligt hur man tar sig in i byggnaden. Det ska vara öppet och lätt att hitta. En entré som ligger undagömd eller på ett ställe som är svårt att ta sig till är inte särskilt tilltalande. Det skapar en exkluderande atmosfär och utesluter de som vill dit. Att enkelt se var man kan gå in visar att man får.

2. En plats att vilja stanna på: Både exteriören och interiören ska vara platser man vill vara på. När folk uppehåller sig drar det dit sig mer folk. Det bjuder in till att vara med och ta del av platsen.

3. Veta vad som sker i byggnaden: Transparens spelar en enorm roll i att bjuda in i byggnaden. Om den som passerar inte vet eller kan se vad som händer i byggnaden känns det avlägset att vilja kliva in. Om byggnaden visar upp sig och vad som händer kan vi lättare känna att vi kan ta del av det.

4. Skapa en öppen arkitektur: Jan Gehl noterar vikten av att en byggnad eller ett rum vänder sig utåt. Om den vänder sig inåt blir arkitekturen i sig introvert - den omfamnar kanske de som redan är där inne men skapar en barriär utåt. Arkitektur där interiören och det utanför samtalar med varandra skapar en länk däremellan - den förbipasserande har redan en relation till det som händer inne i byggnaden. Det kan ske via transparens eller andra arkitektoniska drag, men byggnaden ska visa att den tillåter för att kliva in för de som passerar.

Designen ska signalera att alla är välkomna in i byggnaden med hjälp av sikt, ljus och öppenhet. Byggnaden vänder sig utåt mot gaturummet och omgivande urban struktur. Arkitekturen är utformad så man enkelt kan orientera sig och känna att flödet i byggnaden är naturligt. Det finns en viss gränslöshet mellan rummen utanför och i byggnaden, det sker en sömlös övergång in i byggnaden och känslan av att nå en vägg och sen ta sig in genom en liten dörr minimeras med olika designdrag.

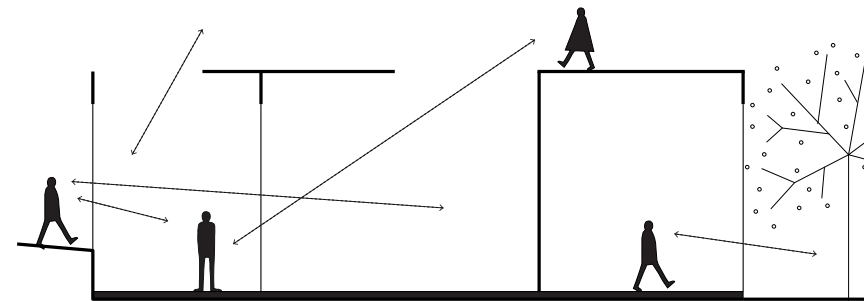
Att bjuda in

4. Visuell kommunikation

För att skapa en trygg plats och visa på hur byggnaden öppnar upp sig för dess användare är den visuella kommunikationen viktig. Det knyter ihop byggnaden med sin omgivning och sina användare och knyter ihop användarna till varandra. Det kan också framhäva den existerande staden och jobba för att den ska var njutbar för alla.

Visuell kommunikation ligger nära många andra av de nämnda designprinciperna. Det handlar om att bjuda in, skapa möten och ha översikt. Det bidrar till orienterbarhet både utanför och i byggnaden. Människor ser varandra, var de ska ta sig och vad som sker inne i byggnaden. Det agerar inbjudande att se vad som händer, det skapar en trygghet i att träda in i något man känner till. Byggnaden vänder sig utåt mot de som kan tänkas använda den. Visuell kommunikation knyter ihop interiören och exteriören och skapar en starkare länk däremellan. Väl inne får man enkelt uppfattning om hur byggnaden är upplagd och hur man tar sig runt.

Det handlar också om att skapa en relation mellan byggnaden och dess omgivning. Istället för att den ska stå som en sluten volym bland andra slutna volymer så börjar byggnader och offentliga rum samtala med varandra och skapa interaktion och rörelse. Ett inkluderande rum som detta strävar att vara vill tillgängliggöra stadens resurser för alla. Det betyder inte bara ekonomiska resurser utan och staden i sig som en fysisk plats. Genomtänkt visuell kommunikation kan framhäva en plats och dess karaktär och göra den mer njutbar att vara på. Det kan bidra till att plocka fram det vackra i en plats och tillgängliggöra det och visa upp det för alla.

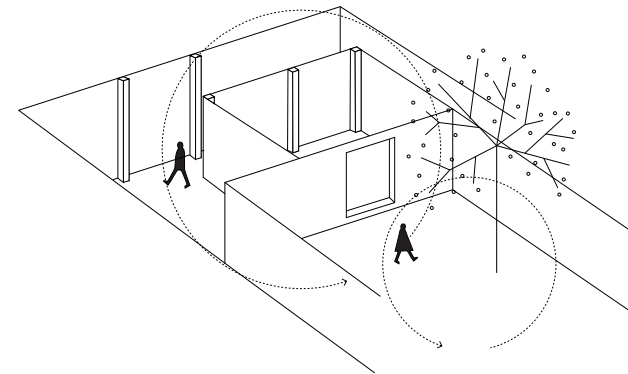
Visuell kommunikation

5. Skapa rum som omfamnar

Rum som omfamnar ska leda till att skapa ett lugn och en trygghet som gör att alla känner sig välkomna att vistas i byggnaden. Det görs genom olika rumsligheter, form och materialitet. Varma och taktila material, nischer, lägre takhöjd, mjuka material och inslag och känslan av en privat plats kan verka omfamnande. Man ska kunna hitta sin plats i rum som omfamnar. Man ska känna sig trygg och omhändertagen av byggnaden själv. Det kan handla om uppsikt, placering av rum och placering av element i rummen.

Under "generera social interaktion" diskuterar jag vikten av att ha en gränslös arkitektur som inte sätter upp barriärer mellan människor. Som där också nämnt betyder inte det att det är helt öppet. Rum som omfamnar bryter ner skalan och kramar om de som befinner sig. Det syftar på att skapa en varm och trygg atmosfär med god översikt och platser att känna sig hemma på. Det behöver inte ske genom endast väggar, precis som att en gränslöshet i arkitekturen och en avsaknad av barriärer inte heller betyder att det ska vara helt öppet.

Jag ser också rum som omfamnar som rum som genererar de sociala mötena och den gemenskap som ska finnas i byggnaden. Väl avvägd skala och utformning placerar folk närmare varandra och skapar en upplevelse av att de är där tillsammans. Återigen vill jag nämna Björns trädgård. Det är en plats som omfamnas av träd och hålls lite undan från sin intensiva omgivning. Den ligger något nersänkt och skyddad. Där kommer folk samman och befinner sig i en gemenskap. Här omfamnas platsen av fysiska element i form av träd och höjdskillnader.

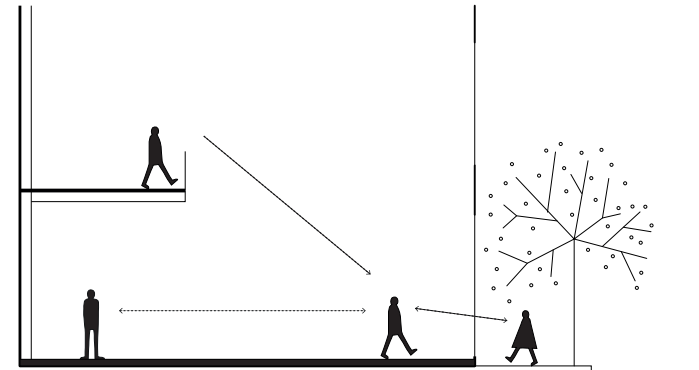
Skapa rum som omfamnar

6. Att se och bli sedd

Olika människor har olika behov och vill placera sig på olika sett i förhållande till varandra. Det här knyter tillbaka till att skapa trygga rum. Sociala möten är en drivande faktor i att skapa en jämlik stad. Att känna sig bekväm och ha uppsikt och likaså bli uppmärksammad av andra människor kan både leda till trygghet och välkomnande och likaså generera sociala möten.

Att se och bli sedd handlar om att motverka isolering. Det tidigarenämnda sociologen Eric Klinenberg markerar vikten av att minska isolering. (Mars, 2019) Att se andra och bli sedd sätter en i ett sammanhang. Att alltid befinna sig i hemmet eller avskild från andra människor skapar isolering som kan främja mental ohälsa, fysisk ohälsa och social avskildhet. Många känner sig ensamma och inte som att de är del av något. Ser vi på det ur en segregationssynvinkel så kan det också leda till att de som är socioekonomiskt utsatta, och inte har tillgång till högkvalitativa offentliga rum, ytterligare blir isolerad och får tillgång till ännu färre möjligheter. Rent politiskt kan det dessutom leda till polarisering. Att få se andra och att själv bli sedd kan motverka detta och föra ut människor i det offentliga rummet och främja deras välmående.

Rent gestaltningsmässigt kan det skapa intressanta platser och god orienterbarhet i byggnaden. Det kan verka inbjudande och skapa nyfikenhet. Att bli noterad skapar en trygghet i byggnaden. Det kan göras genom att skapa genomsiktighet, vertikala kopplingar och aktivt jobba med siktlinjer för att knyta ihop olika delar av byggnaden. Likaså kan det finnas en poäng i att undvika alltför stängda platser och jobba mer med atmosfären för att skapa lugn, istället för att helt avskärma. Ett offentligt rum av god kvalitet tillåter en att vara ensam medan man fortfarande är del av något, likaså vara tillsammans med andra på ett mer aktivt sätt. Det är en viktig kvalitet som gör platsen behaglig att vara på.

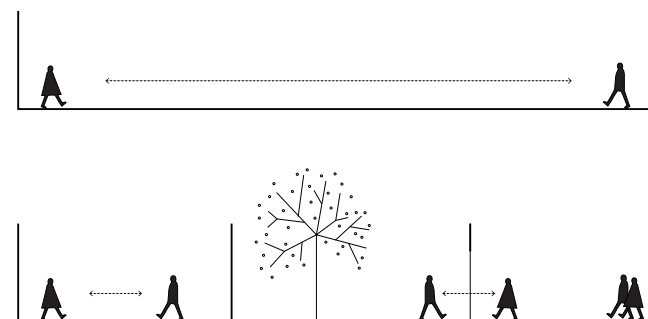
Att se och bli sedd

7. Mänskliga och sociala mått

Designen ska vara till för människan och inte maskinen. För att nå ner på individnivå är måtten nerskalade efter mänskliga sinnen och sociala mått. Designen ska sträva att skala ner både exteriöra och interiöra utrymmen utan att göra det trångt eller nödvändigtvis backa från öppna ytor, utan hitta mått där det är märkbart ritat för människor, där de kan se och höra det som sker och där tempot sänks från stadens annars höga puls. Det strävar att skapa rum som är gjorda för människor och möten och på så sätt kunna generera en annan typ av relation mellan människor istället för att bara i förbigående passera varandra i det offentliga rummet. Här vill jag också knyta tillbaka till Gemeinschaft och Gesellschaft (se sida 46.) Det knyter an till det att delade rum skapar delade värderingar, som tidigare nämnt. Där jobbar man tillsammans och mot samma sak på ett annat sätt än vad man gör i dagens samhälle. Såklart är inte Gemeinschaft något att sträva åt till hundra procent, men det finns en nivå av samarbete som vi kan sakna i dagens samhälle. Om Gemeinschaft då jämför med dåtidens bysamhällen så ser vi en annan typ av fysisk struktur, just en med mindre mått och lägre tempo. Det är mycket som pekar på att anamma en mer mänsklig skala skapar nya sociala band, det ger mer tillfällen att mötas och samvara.

I "Livet Mellemlig Husene" pratar Gehl om sociala mått, mått där man har uppsikt över sin omgivning och uppfattar vad som sker i det rum man befinner sig i. Han nämner att de platser som används mest i städer tenderar att vara de som håller ner måtten. Det gäller att bryta ner skalan för att göra platsen behaglig att vara på. Berzelii park i Stockholm är till exempel väl använd. Den är inramad av träd och byggnader som sänker skalan och ger översikt över hela platsen. Man ser och hör vad som händer, det gör så att människor blir avslappnade och stannar upp. Om man jämför med Medborgarplatsen som är av en väldigt stor skala så sker motsatsen. Här skyndar människor förbi. Det finns inga naturliga platser att stanna på eller hörn att känna sig trygg i. Det är ett högt tempo i rörelsen och en otrygg atmosfär. Samma sak om man tittar på olika vägar i staden - de smalare, lugnare gatorna i Gamla Stan och vissa delar av Söder är fulla av människor som strosar i godan ro, de är iväg från trafik och oväsen och ser vad som sker i sin närhet och kan därför också njuta av vad de ser. Större vägar såsom Sveavägen eller Odengatan visar upp ett mycket högre tempo, mer oväsen och väsentligt färre som verkar vara där och utföra frivilliga aktiviteter.

Mänskliga och sociala mått

Olika typer av rum för en villkorlös och öppen plats

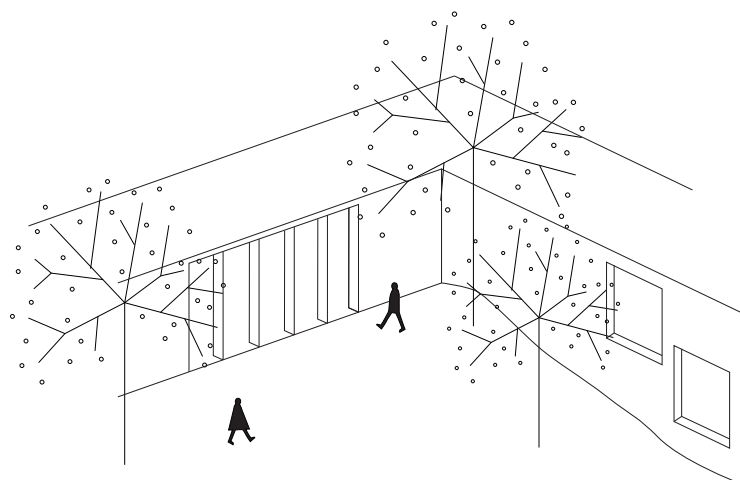
Upplägget på byggnadens gestaltning kommer från ett något annorlunda håll i det här projektet. Utifrån de designprinciper som har formulerats har jag här satt ihop olika typer av rum och atmosfärer som kommer lägga grunden för byggnaden. Det här projektet fokuserar på vilka typer av rum som kan skapa nya möjligheter i staden och hur deras design bidrar till hur människorna upplever och använder platserna istället för att använda sig av endast specifika program för att skapa en så villkorlös plats som möjligt. Den ska inte vara bunden till för specifika program som kan verka uteslutande utan använda sig av atmosfärer och rum som skapar möjligheter till de aktiviteter som behöver en plats. Vilka typer av rum ska finnas? Hur gestaltas dessa rum?

De rummen som diskuteras här är inte nödvändigtvis menade att designas som helt separata rum men ligger som grund för de olika atmosfärerna och platserna som byggnaden strävar efter och som kan bidra till att skapa ett inkluderande rum där det finns en plats för alla. Olika program kommer kunna finnas i de olika rummen och vissa rum kommer presenteras med föreslagna program men ska kunna ändras och anpassas med vad staden behöver. Det kan finnas platser för mat, aktivitet, utställning, social interaktion, kultur, studier, för vuxna och för barn och för alla socioekonomiska grupper.

1. Uterummet

Platsen ligger i en fantastisk topografi och omges med vacker natur och arkitektur. Uterummen framhäver platsens charm och karaktär och låter användarna enkelt röra sig mellan inne och ute. Byggnaden har som mål att intensifiera staden och dela dess kvaliteter. Uterummen har potential att förstärka och framhäva den kuperade terrängen som är ett karaktärsdrag för Stockholm. Observatorielunden är en del av Brunkebergsåsen - en topografi som löper igenom staden och är en stor del av Stockholms identitet som stad.

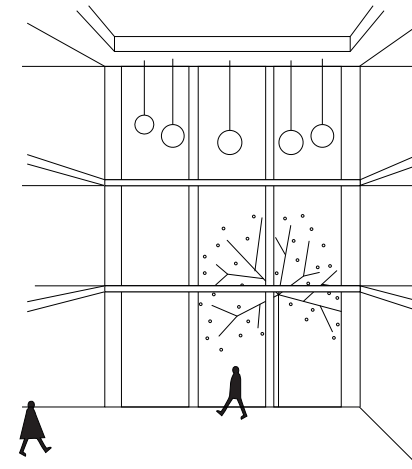
Uterummen kan verka för att framhäva denna men också för att skapa en exteriör plats där man kan uppehålla sig och vara i lugn och ro. Här tänker jag återigen på Björns trädgård och Berzelii park, men också på mellanrummen mellan husen i Abrahamsberg. Luckor av natur får oss att stanna upp och vara. Det skapar utrymme för egen tolkning av platsen och fri rörelse. Det är en karaktär som ska vara central på platsen. Även mer tillrättalagda uterum är viktiga - till exempel en gata som sänker tempot och skapar en plats för fotgängare, såsom i Gamla Stan. Vålfungerande väg, torg och park kommer bidra till att skapa en plats dit människor vill ta sig för att sedan också stanna.

Uterummet

2. Det välkomnande rummet

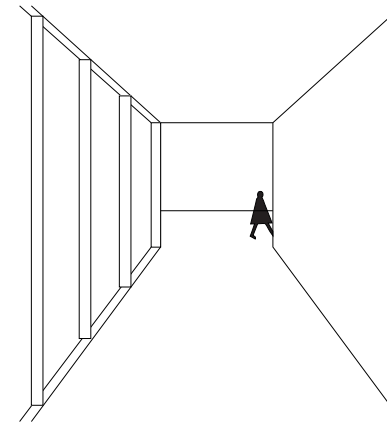
Det välkomnande rummet bjuder in folk i byggnaden och låter dem kännas sig på plats och som att de hör hemma. Det öppnar upp mot gaturummet och visar upp byggnaden och leder vidare till de olika delarna. Det välkomnande rummet fungerar som samlingspunkt i byggnaden. Det blir en viktig plats i en byggnad av sådan karaktär som eftersöks i det här projektet. Hela byggnaden i sig är tänkt som ett offentligt rum, men ett stort välkomnande rum verkar samlande och som en nod i byggnaden. På så sätt blir det nästan byggnadens torg. Det leder vidare ut i resten av byggnaden och bidrar till orienterbarhet. Det välkomnar människor utifrån och öppnar upp byggnaden - det är ett rum som sträcker sig utåt och tar in förbipasserande in i byggnaden. Det ska ha en atmosfär av lugn när man kliver in i byggnaden. Man ska kunna se var man ska och hur man ska orientera sig. Det välkomnande rummet är delvis starkt kopplat till de ledande rummen som presenteras härnäst.

Det välkomnande rummet

3. De ledande rummen

Att skapa tydliga ledande rum kan skapa en trygg atmosfär och bidra till ett lagom tempo i byggnaden. Jag återknyter här till Gamla Stan och de smalare gatorna som gör att människor sänker tempot men också gärna är ute och vandrar - de skapar lugna och välkomnande rum att röra sig igenom. De ledande rummen i sådan här byggnad kan ha en liknande funktion, de skapar ett lugnt flöde genom byggnaden. De ska gestaltas så att det känns naturligt att röra sig genom och hitta rätt i byggnaden. Orienterbarhet skapar lugn, att tappa bort sig gör att man tappas översikt över var man befinner sig. Kommunikationen i byggnaden ska kännas naturlig och inbjudande. Det ledande rummet visar folk vägen och tillåter för egna tolkningar av platsen och egna vägval, samtidigt som det visar på en tydlighet i utformningen. Man ska se var man är på väg utan att förlora nyfikenhet och lust att utforska. De ledande rummen kan också bidra till en upplevelse genom rörelse. Det kan ske genom ändrade ljusförhållanden, olika lutningar och en sekvens av rum. De ledande rummen knyter an till flertalet designprinciper - de kan bjuda in till nya delar av byggnaden, generera social interaktion genom möten i rörelse och öka den visuella kommunikationen när man uppmuntras att röra sig genom byggnaden.

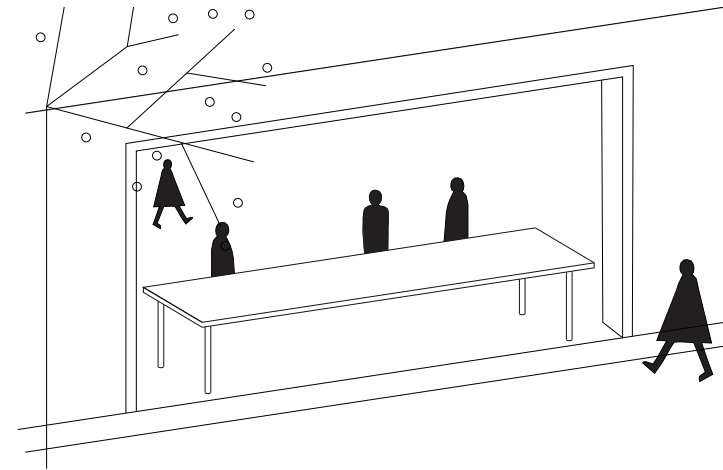

De ledande rummen

4. Sociala rum

Hela byggnaden är till för olika typer av sociala interaktioner men det sociala rummet är en plats att direkt mötas och interagera. Här sitter man och står tillsammans, ser varandra och hör varandra. Det kopplar an till gatan och bjuder in i byggnaden och skapar interaktion med förbipasserande.

Det finns flera typer av social aktivitet. Det varierar mellan passiv social aktivitet och aktiv social aktivitet och allting däremellan. Det finns också olika intensitet i sociala relationer, från någon som man till exempel passerar och ser, till bekanta och nära vänner. Det diskuterar Jan Gehl i "Livet Mellem Husene." Social aktivitet är viktig i alla former. Vill vi uppnå mer sociala möten behöver platsen vara lämplig för frivillig aktivitet (se sida 47) så att den resulterade sociala aktiviteten kan ske. Sociala rum tar vara på att skapa platser där man vill utföra dessa aktiviteter och mötas. Eller mötas med de man redan känner, i ett offentligt rum, i samvaro med andra. Hela byggnaden är till för att bryta sociala barriärer, men de sociala rummen placeras aktivt människor med varandra. De sitter tillsammans, rör sig tillsammans och gör saker tillsammans. De gör liknande saker - kanske äter eller dricker, vilket skapar en relation mellan människorna. Även de korta sociala mötena, eller de som inte går på djupet, är viktiga. De öppnar för att utvecklas i senare stadier (Gehl, 2010), och hjälpa bryta ner de barriärer som behöver raseras.

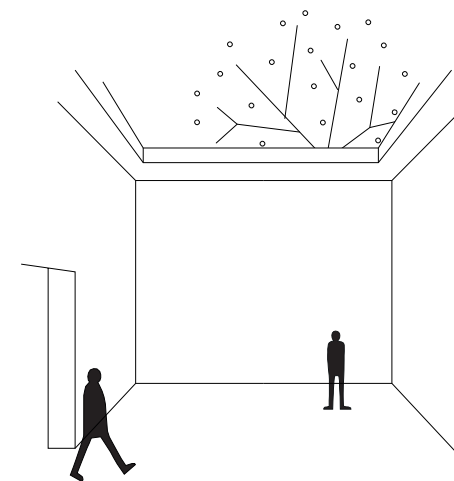

Sociala rum

5. Det slutna rummet

Det slutna rummet skapar en mer introvert plats i byggnaden och staden. Offentliga rum strävar ofta efter intensiv aktivitet och mycket rörelse. På vissa ställen finns de där lugnare rummen också - och de verkar vara populära att användas. Det kan vara en undangömd bänk eller ett hörn någonstans. Eller om man ser på naturen, en avskild glänta eller en plats under ett träd lite avsides från ett stråk. I Stockholms finns många platser i naturen som används på det här sättet, de besitter stor kvalitet och en speciell atmosfär som verkar påkalla lugn och reflektion. Det var svårt att se sådana platser under vintern i Stockholm - det är inte klimat för att uppehålla sig. Inomhus skulle det däremot kunna stärka utbudet av rum och sträcka ut sig till fler. Många kan känna sig obekväma i att bli sedda i det offentliga rummet - det kan bidra till den platsen där de kan vara bekväma och lite avsides. I längden kan det också leda till möten och ett större lugn i att befinna sig i det offentliga rummet och kunna känna sig som del av en större grupp.

I det slutna rummet tillåts man rymma stadens tempo helt och hållet. Här kommer ljuset fallande mjukt ovanifrån och blicken riktas upp mot det naturliga och himlen. Här kommer man undan i en lugn oas. Det finns platser för vila och att i lugn och ro vara för sig själv. Det är ett rum med mjuk akustik och lugna hörn. Utsikten skapar kopplingar till naturen.

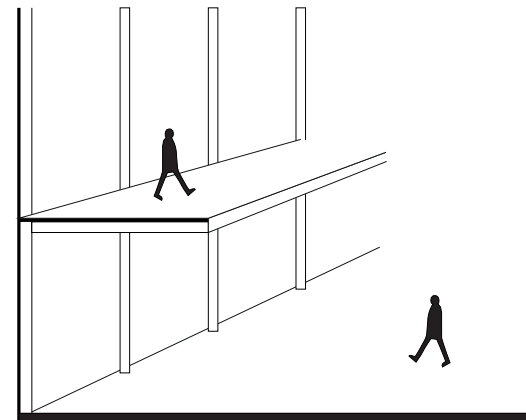

Det slutna rummet

6. De öppna rummen

I det öppna rummet blir man sedd och ser andra. Man ser utåt och blir sedd utifrån. Det kan skapa ett lugn för många och ger god översikt över sin omgivning. Det bjuder in utifrån och kopplar ihop naturen med den byggda miljön. Här är tempot högre och rörelse mer intensiv. En något högre ljudnivå än de mer dämpade, slutna rummen, tillåter för lek och aktivitet. Här infinner sig en högre intensitet som bjuder in till att delta. Det är till stor del här man ser andra och själv blir sedd. Ett öppet rum ökar orienterbarheten och bjuder in att röra sig runt i byggnaden och upptäcka nya platser. Man ser människor passera vilket också skapar nyfikenhet och sociala möten, om än korta.

Här hörs skratt, prat, barn som leker, kanske musik. De öppna rummen markerar den samvaron som är så speciell hos människor. Det känns tillåtet att vara med i de aktiviteter som sker. Man ser uppåt, neråt, åt sidorna och utåt. Man är tillsammans i de öppna rummen och har översikt över vad som sker - samtidigt som det faktiskt kan skapas ett lugn i att vara bland rörelse. Här tänker jag återigen på Björns trädgård - trots sin gräns mot sin omgivning i form av träd verkar den aktivitet som sker bara dra åt sig ännu mer aktivitet. Det är barn som leker, äldre som ser på, ungdomar som skatear och flera som sitter runtomkring på uteserveringar eller korsar över parken. Som Jan Gehl säger: "People come where people are." (Gehl, 2010)

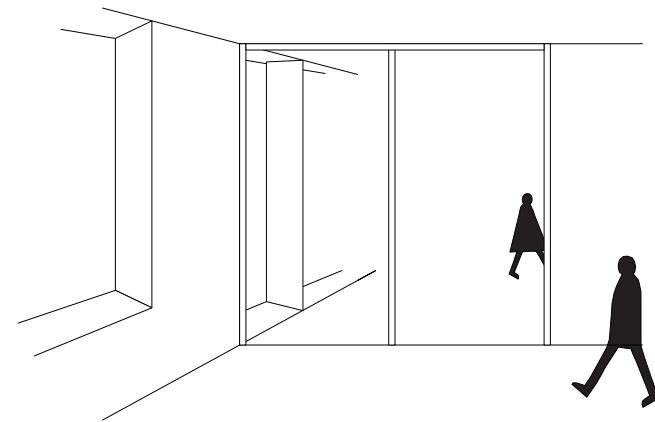

De öppna rummen

7. De halvöppna rummen

Det halvöppna rummet är den mindre intensiva platsen där saker fortfarande är i rörelse. Den här platsen passar de som söker en mer introvert atmosfär utan att vara helt stilla. Det finns både möjlighet till att dra sig undan samtidigt som man ser utåt. Det passar också för mer organiserad aktivitet som inte vill ta plats i de centrala, mer öppna rummen. Det är någon undandraget utan att vara helt tillbakadraget. Det kanske mer är ett ställe där man ser andra än där man själv blir sedd. Jag tänker på kajerna på Strandvägen eller bänkarna längs med vattnet på Djurgården. Här passerar människor i stora grupper, i varierande tempo. Det är mycket rörelse och aktivitet, det är ljud och saker som händer. Sätter man sig på kajkanten eller en bänk bredvid det använda stråket kommer man undan bara sådär mycket att man fortfarande är del av atmosfären och stämningen utan att vara mitt i det. Det finns en fin balans där i att kunna betrakta och vara del utan att vara utanför heller. Översatt i rum ser jag det som ett halvöppet rum. Inte nödvändigtvis för att det rent fysiskt är delvis stängt, delvid öppet, men ett rum där man är lite på sidan utan att vara utanför.

De halvöppna rummen

Inspiration och referensprojekt

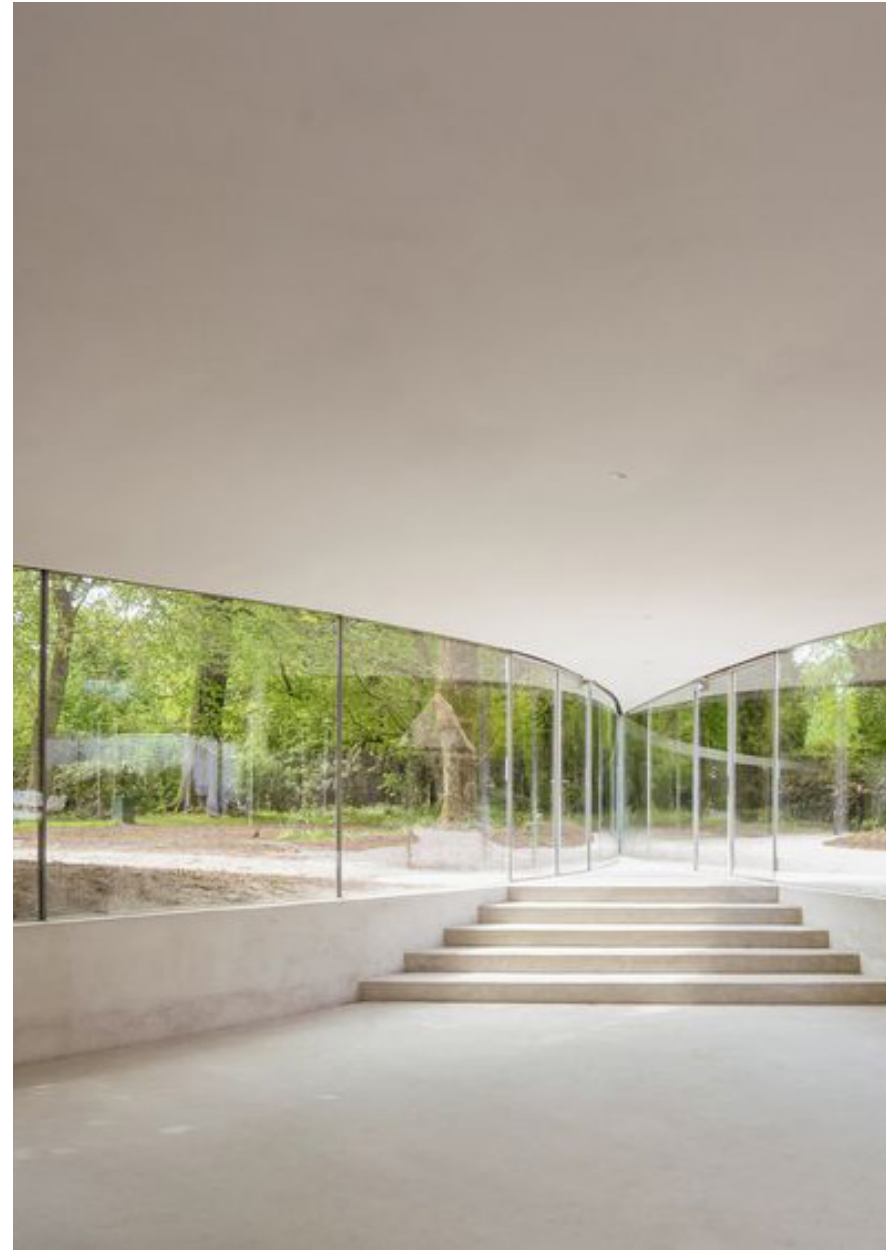
Jag har använt mig av olika referensprojekt som grund för designen. De har inspirerat allt från rumsuppdelningen till atmosfären i byggnaden. Här följer mina huvudsakliga referenser och de verk jag har inspirerats mest utav. De här referenserna visar också på vissa av de kvaliteter jag anser skapa ett inkluderande rum. Jag har valt referenserna utefter hur de bjuder in och öppnar rummet till sina användare. De har gemensamt att de besitter karaktärsdrag som kopplar an till de designprinciper jag har formulerat. Även de atmosfärer och rum som jag talar om kan finnas i de här olika referenserna. Vissa utav dem inspirerar mer detaljerade grepp - andra mer i sin helhet. När jag valde referenser var det viktigt att de förmedlade den atmosfär jag söker samt hade något som gav karaktär och gjorde byggnaden speciell. Ett nytt offentligt rum ska också visa på att det är något lite annorlunda, det ska ha en karaktär som visar upp sig. Det ska vara en något annorlunda upplevelse som skapar nya typer av platser och känslor och på så sätt skapar nya möten.

Referens 1, Kait-Kobo, Kanagawa Institute of Technology av Junya Ishigami, visar en rumsuppdelning som är väldigt intressant. Där skapas rum av mindre objekt i form av pelare istället för av väggar, det skapar en frihet till rörelse och liv och för att hitta sin egen plats i rummet. Interiören på byggnaden fransäger sig många av de barriärer som ofta finns i byggnader - rörelsemönstret är fritt och användaren har full uppsikt över sin omgivning. Det finns möjlighet att vara sedd men också att smälta in bland pelarna och vara ifred. Här finns en gränslöshet i utformningen som jag tror kan bidra till att många känner sig välkomna. Små rum kan ofta kännas väldigt approprierade - om det redan finns någon annan där kan det vara svårt att känna sig välkommen. Här blir det istället lättare att hitta sin plats. Territorier blir mindre markanta och sociala barriärer suddas ut. För att referera tillbaka till mänskliga mått - även om byggnaden är stor och saknar tydliga uppdelningar hjälper pelarna till att bryta ner skalan. Det här är en väldigt intressant byggnad med stora kvaliteter.

Referens 2, Vijversburg Visitor Center av Junya Ishigami, visar ett fint förhållande mellan marken och byggnaden. Den byggda strukturen tillåts sjunka in i marken vilket förstärker relationen till topografin. Det är något som är viktigt i min design, att man känner att man delvis är i marken. Det verkar förankrande och strävar efter att ge en betryggande känsla. Den här referensen är egentligen mest kopplad till att skapa rum som omfamnar. Det vi ser på bilden är ett rum där marken känns och ramar in. Siten där den nya byggnaden kommer ligga är kuperad och har en stark topografi. Istället för att den ska bli ett hinder så kan den vändas till att skapa en värmande och trygg atmosfär. Här tänker jag också på det slutna och halvöppna rummet. De kommer placera sig naturligt i anknytning till topografin.

1. *Kait-Kobo, Kanagawa Institute of Technology*

2. *Vijversburg visitor center*

Referens 3, House N av Sou Fujimoto, visar en fin övergång mellan inne och ute och ett försök till en gränslöshet däremellan. Det är svårt att definiera exakt var gränsen mellan inne och ute går vilket kan verka välkomnande i det att det är en sömlös upplevelse att ta sig in i byggnaden. Det här refererar framförallt till att bjuda in i byggnaden. Att stegvis ta sig inåt kan minska gränsen som kan upplevas ibland vid en byggnad. En byggnad som vänder sig inåt kan verka avgränsad från sin omvärld och otillgänglig. Det kan också upplevas som ett stort steg att stå vid en hög vägg med en dörr och gå rakt in - är inte byggnadens karaktär i sig blir det ett stort steg - det är inte ovanligt att istället välja att backa istället för att gå in. Den här referensen är en privat bostad och är inte designad för den här inbjudande gränslösheten, men är ändå intressant att se på som inspiration i hur man kan jobba med fadaser och entréer för att skapa ett mjukare flöde in i byggnaden.

Referens 4. Ecole Polytechnique av Sou Fujimoto, visar hur trappor kan användas som rumsliga element och vara mycket mer än bara transport. Här i referensen skapar trappor scener, läktare och sittplatser och låter användarna tolka platsen på sitt eget sätt. De lägger grunden till den sociala strukturen i byggnaden och mjukar upp byggnadens rörelsemönster. Det återkopplar till att se och bli sedd. Trappan är ett centralt element som både skapar de fysiska kopplingarna som eftersöks i byggnaden men också sociala kopplingar. Det är ett ställe att sätta sig ner och se ut över rummet från en höjd, där passerar någon till fots bredvid och stannar upp och säger hej. Det ger översikt och skapar en social plats samt en plats att uppehålla sig på.

Referens 5, Tama Art University Library av Toyo Ito, är också en fin referens till hur rumsuppdelning inte behöver ske med hjälp av väggar. Här skapar strukturen och möblerna rummen och det finns plats där emellan att hitta en liten nisch eller hörn att sätta sig i utan att det känns som att man sitter i ett helt öppet rum. Den bärande strukturen skapar djup i rummet. På så sätt liknar det Kait-Kobo an Junya Ishigami i användandet av rumsliga element som rumsuppdelare istället för väggar. Likaså här så hålls skalan fortfarande ner till mänskliga mått med hjälp av inredning och valven. De hyllor som står som rumsliga element skapar rum men lämnar ändå luft eftersom de är låga. Det låter ljuset flöda fritt i rummet. Man kan också sträcka sig och se ut i rummet. Den visuella kommunikation är viktig för tryggheten. Känner sig besökaren trygg kan den slappna av mer och kommer känna sig mer bekväma i att använda rummet.

4. Ecole Polytechnique de Paris

3. House N

5. Tama Art University Library ⁶

7. Välkomnande rum - en undersökande gestaltning

Koncept

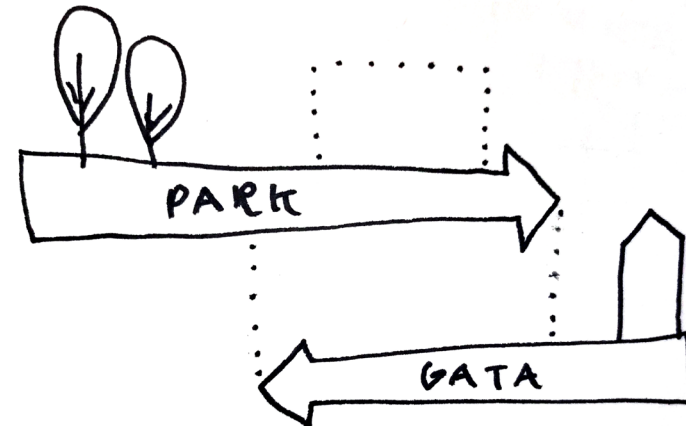
Platsen definieras av sin linjära kvalitet, med en gata som löper längs med slänten som leder upp i Observatorielunden. Det är ett ganska avlångt utrymme där gatan ligger väldigt uppdelad från parken. Samtidigt visar dagens användande av platsen hur folk gärna vill ha ökad koppling däremellan då många förbipasserande använder slänten för att snedda upp på platån i toppen av parken.

Byggnaden tar vara på de två elementen av platsen och deras olika kvaliteter. Parkens lugn och fria rörelse kopplas ihop med gatan, gatan som typiskt är ett mer intensivt rum. Gatan dras in i slänten och parken ut över gatan, och på vertikalleden däremellan skapas rummen.

Byggnaden utgörs av utomhusrum, inomhusrum, och en buffer däremellan. Det finns ingen tydlig gräns exakt där "inomhus" tar vid, utan istället är gränsen uppluckrad för att bjuda in i byggnaden och skapa ett flöde inåt. Konstruktionen består av två volymer där den ena skapar gaturummet, i bottenplan och den andra skapar parkrummet i övre plan. De respektive golven, de vill säga gatans och parkens mark, flyter in i byggnaden och skapar de två våningsplanen.

I den här byggnaden ryms de ovannämnda rummen och det finns platser för alla. Designen plockar upp omgivningens karaktär med både pelarbeklädda Studentpalatset och den trädrika parken och förvandlar det till en pelarstruktur i byggnaden som utgör både den huvudsakliga konstruktionen men också det som definierar rummen och uttrycket. Liksom i en skog där träd skapar rum gör de också det i byggnaden. I träden finns små våningsplan som bildar kojor medan taken gör det som trädkronorna gör.

Gaturummet är mer hårdlagt och intensivt medan parkrummet anammar parkens lugn och mer oregelbundna form.

Konceptdiagram

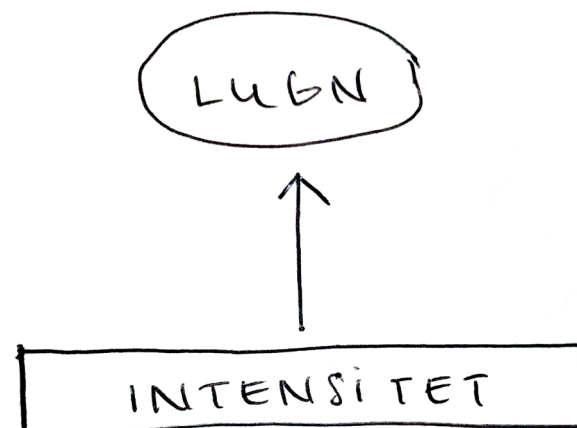

Program

Byggnadens program kombinerar de tidigare nämnda rumstyperna med människors närvaro och strävar efter en blandning av aktiviteter och atmosfärer där alla ska kunna hitta något för sig. Jag har valt att inte detaljprogrammera i att säga exakt vad varje rum är till för, men har istället ritat rum och satt en lösare beskrivning på vad de är och sen finns det en rad av förslag vilka aktiviteter som skulle kunna finnas där. Byggnaden kommer användas på olika sätt beroende på tid på dygnet och på året och rummens program kommer variera därefter. På morgonen kanske ett utrymme används till en workshop eller som ett klassrum för öppen undervisning. Under kvällstid blir det kanske en plats där unga kan utöva en sport eller mötas för andra aktiviteter. Eller så kanske några dagisklasser möts under morgonen i torgrummet och har sagostund mellan pelarna i de tysta delarna uppe i parkrummet samtidigt som en grupp pensionärer spelar bingo under ett av loften.

Byggnaden är upplagd så att den mest intensiva aktiviteten sker i "gaturummet", d.v.s. det rum som ligger i nivå med Drottninggatan. Ju högre upp man klättrar, desto lugnare blir aktivitetsnivån och en tystnad infinner sig. När man når högsta nivån i "parkrummet", det rum som möter Observatorielunden, infinner sig ett lugn och en plats för vila.

De program som är fasta i designen är caféet, köket, toaletterna och trapporna. I övrigt kan aktiviteterna variera över tid, både kortsiktigt över dagen och långsiktigt över åren. Men den centrala idén är att det blir en blandning av flera olika typer av stadsrum fast klimatskyddat och helt gratis. Användningen avgörs av de som vistas i byggnaden och kommer att växa fram eftersom. De olika delarna av byggnaden har något olika atmosfär vilket betyder att olika delar lämpar sig för olika saker men att det i grunden är öppet att tolka och användas precis som önskat. Avsaknaden av helt stängda rum ökar flexibiliteten i användningen i och med att många ytbegränsningar tas bort.

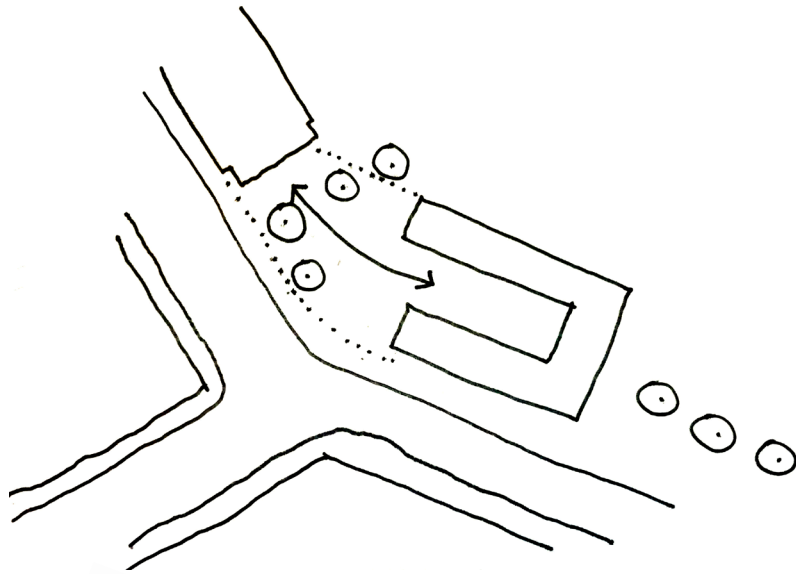
Hur byggnaden landar på platsen

Byggnaden ramar in mötet mellan Drottninggatan, Observatoriegatan, Norrtullsgatan och Studentpalatset. Den söker sig mot den norra änden av Drottninggatan och markerar gatans slut. Den exakta platsen där byggnaden ligger är idag ett något nedtrampat hörn av parken som bara används för att snedda uppåt. Däremot är det en plats som ligger fint till där gatornas möte öppnar upp en liten lucka som nu kompletteras av torget som hjälper till att framhäva den befintliga arkitekturens kvaliteter.

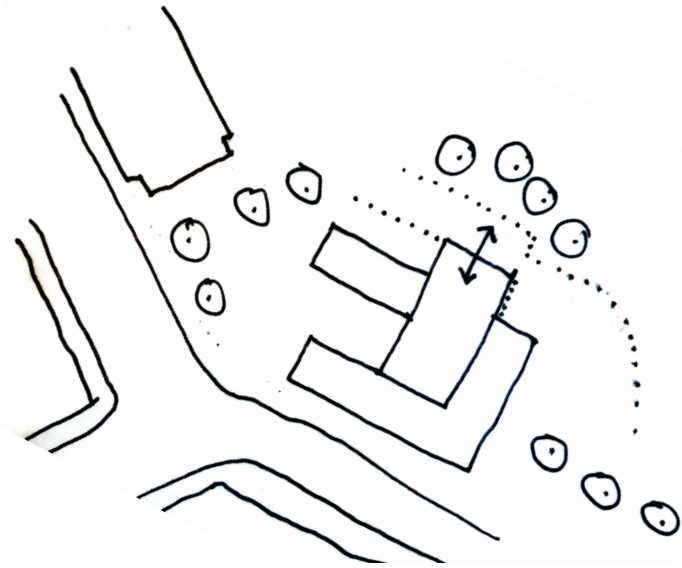
Den nedre volymen av bygganden, gaturummet, slingrar sig i en båge som öppnar upp sig mot Studentpalatsets pelarklädda fasad. Det är en fasad som idag är lätt undangömd och förtjänar att förstärkas och framhävas. Mellan Studentplatset och den nya byggnaden formas ett torg som löper in i byggnaden.

Den övre volymen lägger sig tvärs över torgrummet och sträcker sig bakåt upp mot parken tills den möter marken och övergången mellan golvet och marken blir sömlöst. Den formar en ny stig som sträcker sig upp i parken och skapar en knypunkt upp i parken. Den sträcker sig in bland de höga träden som står i toppen av slänten. Där parkrummet och gaturummet överlappar skapas en koppling i vertikalled som länkar ihop de två rummen.

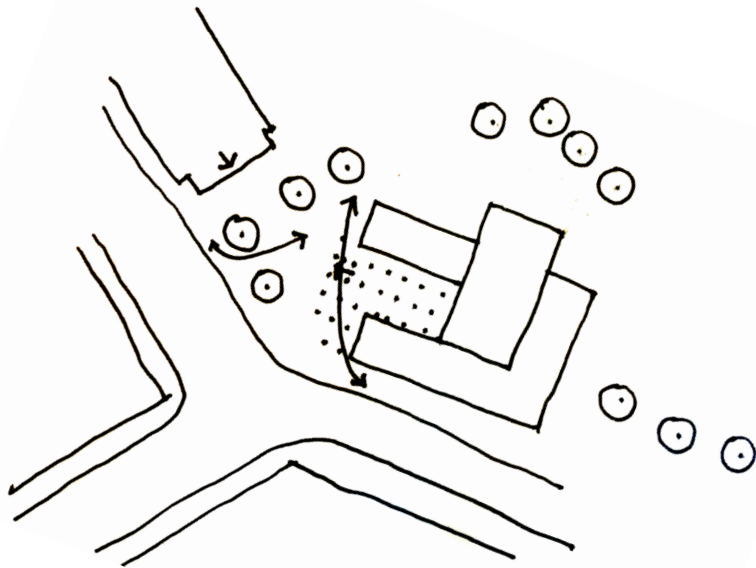
Träden på platsen plockas upp i byggnaden som den pelarstruktur som utgör huvuddelen av gestaltningen. Träden från torget kommer in i byggnaden i gaturummet liksom parkens träd som löper in i övre plan. I gatuplan täcks delar av torget med ett urbant tak som skapar samma typ av rum som en trädens kronor. Det knyter ihop byggnaden med torget ytterligare och skapar en gradvis övergång mellan exteriör och interiör för att luckra upp gränser och bjuda in i byggnaden. Det visar att det är samma rum trots ett klimatskydd. Det urbana taket skalar ner platsen och mimar de tak som skapades i bl.a. Berzelii park och i Björns trädgård med hjälp av trädkronor. Taket är ett byggt svar på den rumsliga kvaliteten.

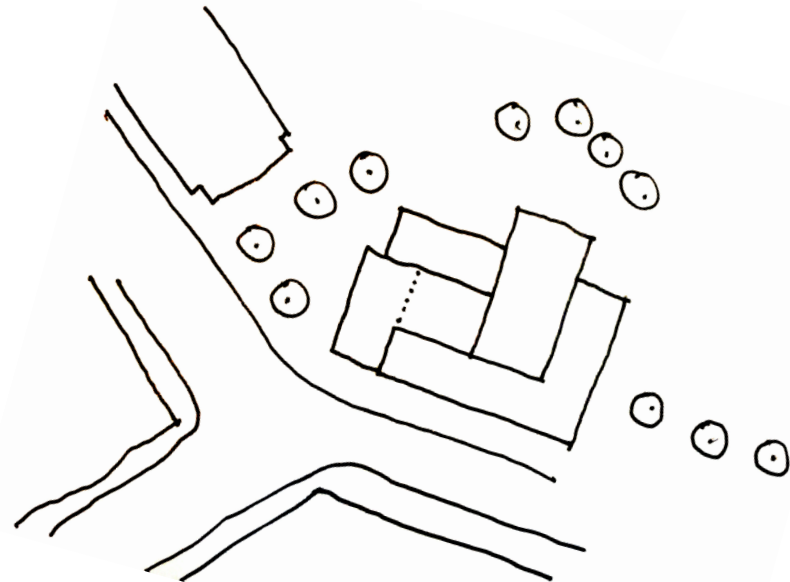
1. En omslutande volym som omfamnar torget som får bli del av byggnaden

2. En korsande volym knyter ihop byggnaden med parken ovanför och formar parkrummet och en ny stig

3. På torget skapar träden rum. Träden tas upp i byggnaden med hjälp av en pelarstruktur

4. Ett urbant tak klär delar av torget och skapar en fortsättning på det tak trädkronorna skapar

Gestaltningen

Byggnadens gestaltning söker att skapa en interiör motsvarighet till de parker och torg i staden som fungerar väl. En interiör version av de rummen erbjuder plats för offentlig aktivitet året runt och tillåter för andra aktiviteter utöver de som återfinns i de exteriöra offentliga rummen.

Byggnaden är huvudsakligen i trä, både av miljömässiga skäl men framförallt för att det är ett familjärt och varmt material. Det ger en värme till platsen och färgen talar till Stockholms äldre bebyggelses mer färgglada karaktär. Den rör sig bort från en tung och moderniserad karaktär och strävar efter ett mer gemytligt intryck. Det ska helt enkelt vara trevligt att vara på platsen. Den får mycket av sitt uttryck från den pelar- och balkstruktur som syns tydligt i fasaden. Den bryter ner skalan samtidigt som den visar byggnadens konstruktion. Interiört är konstruktionen också synlig. Här delar pelarna upp rum och skapar små nischer i väggarna där man kan dra in en stol och sitta i sitt egna lilla rum. Takkonstruktionen syns också. Den sänker ner taket något för att skapa en mer hemlik känsla samtidigt som det också delar upp rum. Ljuset som kommer från högt upp i fasaden skapar skuggor och mönster i taket och skapar ett fint ljusfall och lyfter blicken.

Gestaltningen karaktäriseras ytterligare av byggnadens välvda tak. De refererar de välvda detaljerna i omgivande arkitektur, bl.a. Stadsbibliotekets tak och Handelshögskolan. De är menade att mjuka upp byggnaden intryck samt mima trädkronornas runda form. Inuti skapar det en fin känsla och dynamik i rummen. De olika taken skapar tillsammans ett fint vågmönster som tydligast syns när man kommer längs med Drottninggatan eller Norrtullsgatan och takprofilen står tydlig mot sin bakgrund och ger byggnaden en tydlig identitet.

Liksom att byggnaden tar in trädens estetik i sin design och upplägg använder den sig att topografins karaktär. I byggnaden är trappor viktiga element som för besökaren upp och ner i byggnadens egen topografi. Den förstärks av olika takhöjder och små nivåer i byggnaden som simulerar vistelse utomhus. På vissa platser är taket högt med ovanljus som faller in i byggnaden, som i en glänta. På andra ställen är taket lägre och skapar mindre rum. Atriumet är länken mellan gatan och parken och markeras med en stor, välvd trappa som markerar byggnadens egen topografi.

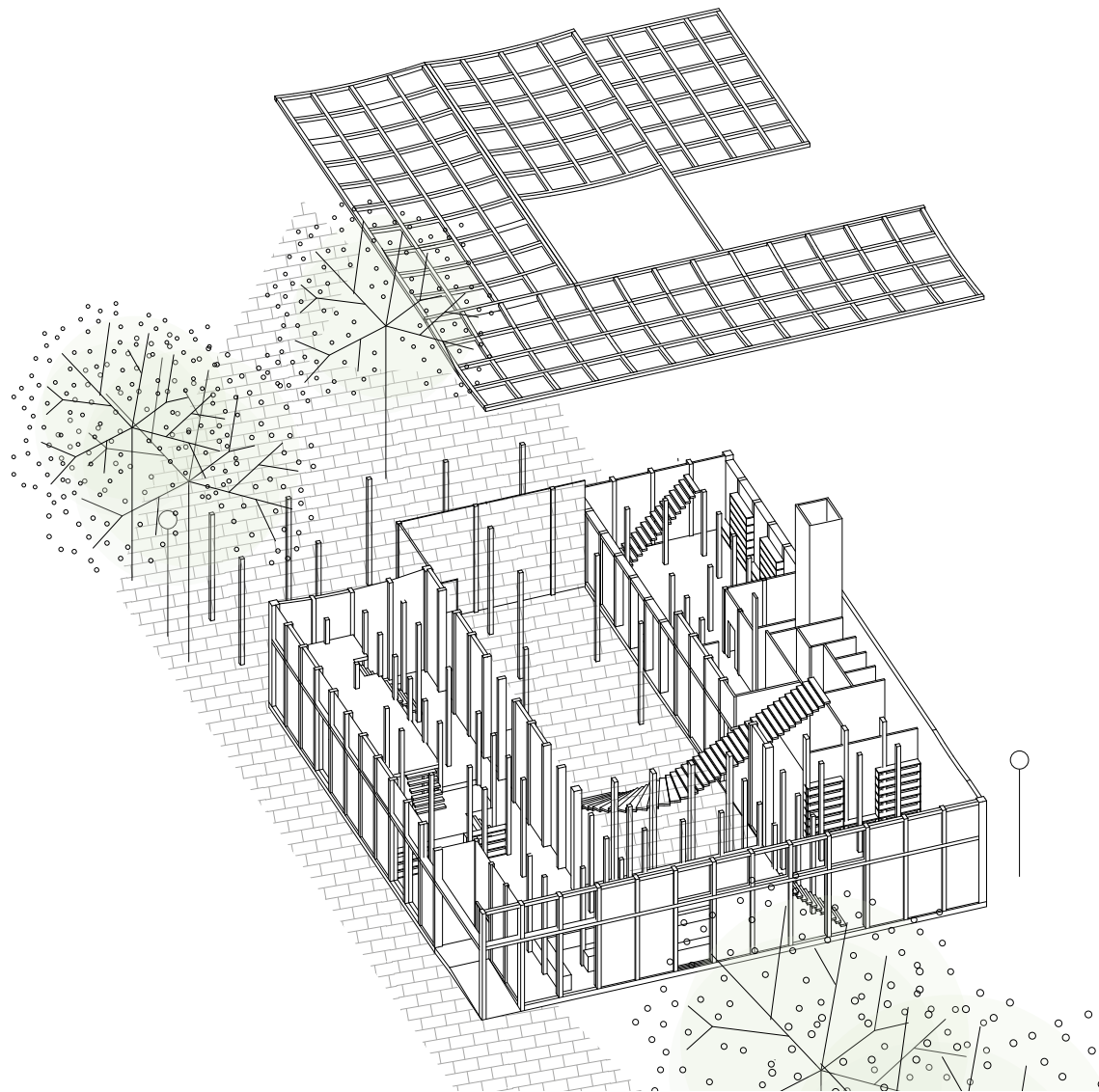
Fasad mot nya Observatorietorget 1:250

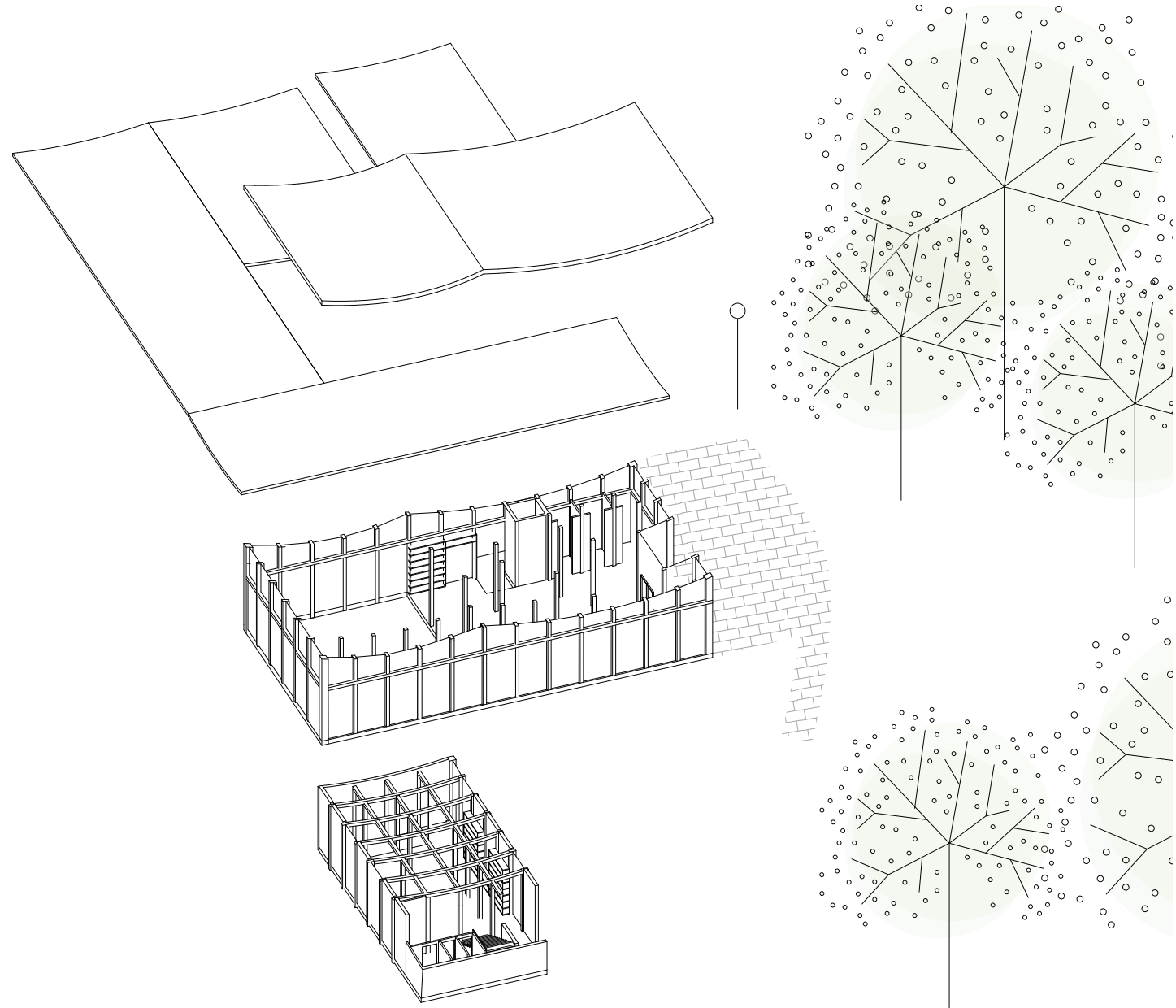
Sektion A:A, från torget längs med gatan 1:250

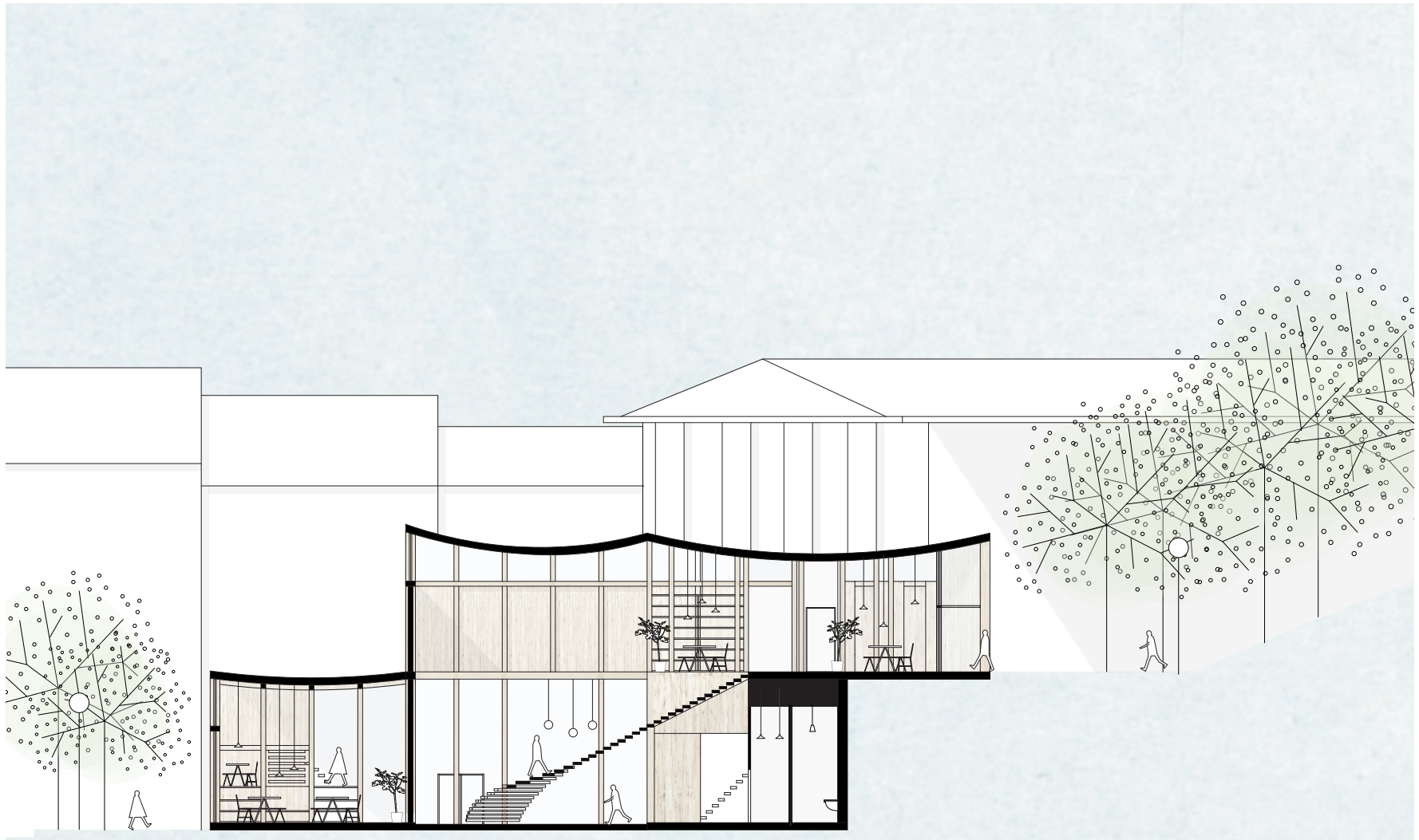
🕒 Situationsplan 1:1000

Exploderad axonometri, visar byggnadens konstruktion och rumsfördelning

Sektion B:B, gata till park 1:250

Fasad mot Drottninggatan 1:250

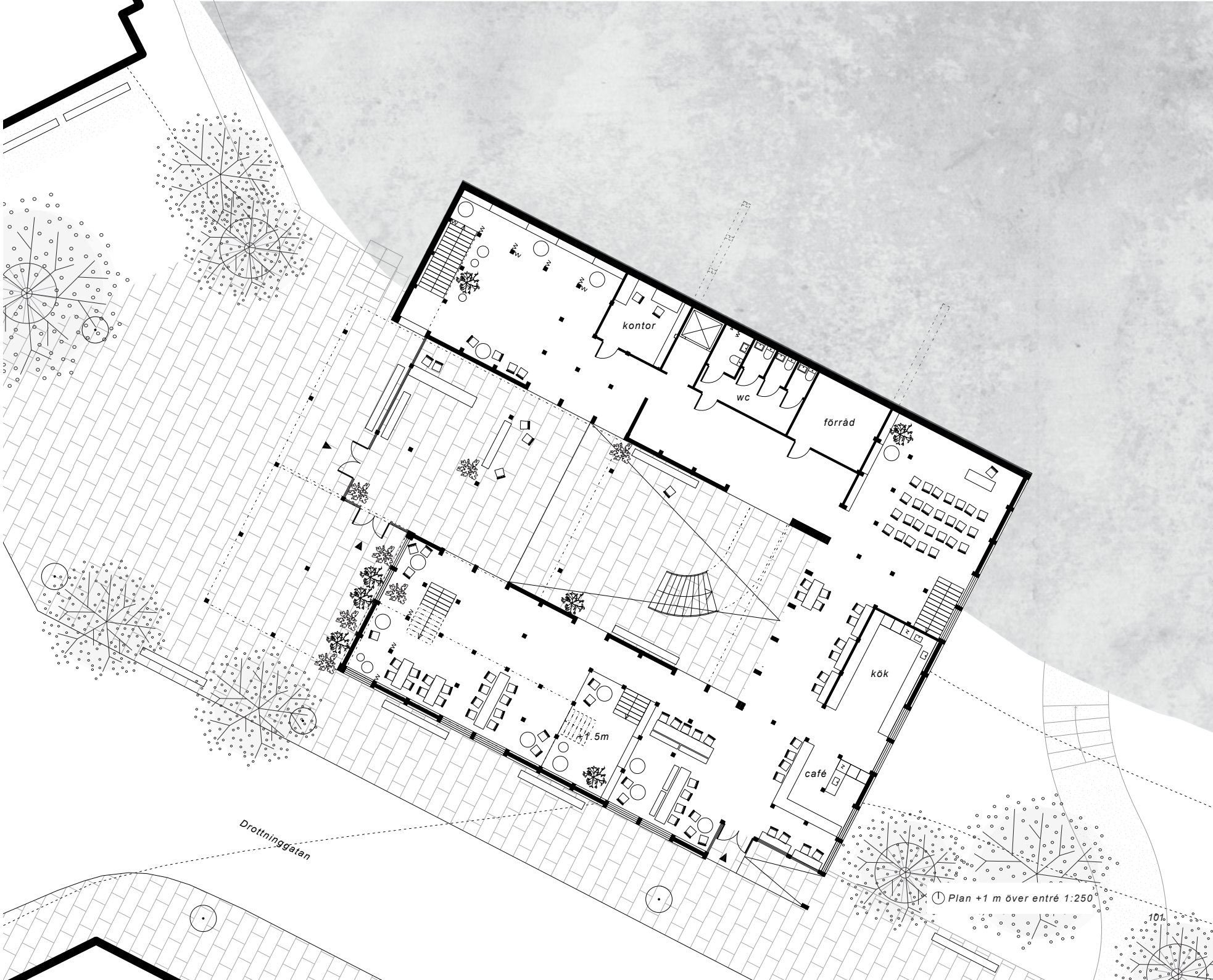
Planlösning

Det finns tre entréer in i byggnaden - genom klimatskyddet på torget, från byggnadens sydöstra hörn in till caféet och från parken uppe på översta planet. De är placerade för att släppa in människor efter de naturliga rörelsemönster som finns över platsen. De är placerade så att de tre flödena av människor möts i mitten och har enkel access till hela byggnaden. Rörelsen är viktig och ska inte kännas krokig eller som att den bryts upp utan ska kunna ske obehindrat. Därför är entrén vid caféet ett viktigt komplement till de två andra, den tillåter rörelse på diagonalen in i byggnaden.

Byggnaden är upplagd så att det finns en tydlig ram som definierar gaturummet utanför och skapar en inramad torgplats. Den hjälper till att dra ner skalan på platsen och skapa stadskaraktär.

De få fasta programpunkterna är köket, caféet, wc och trappor. Resten skulle kunna bli vad som önskades av platsen. Byggnaden är ändå upplagt för olika typer av användning och intensitet. De mest intensiva rummen ligger ut mot gatan och de lugnare längre in. Där kan det också tänkas finnas rum för aktiviteter som är mer högljudda där de kan komma undan från resten. Cafédelen möter gatan för att bjuda in och öppna upp så att människor har en anledning att komma in. Det finns närvarande trots att det är ett konsumtionslöst rum för att bjuda in och erbjuda mat om man vill - utan att det ska vara ett måste. Det är också tänkt att kunna bli en arbetsplats för de som är i störst behov utav det.

Avsaknaden av väggar och tydliga rumsuppdelningar refererar till friheten som observerades i många välanvända offentliga rum i de observationer som återges i kapitel 2. När stammar/pelare skapar rum istället för väggar är det mer öppet för tolkning hos användarna och det blir till vad det rum de behöver. På samma sätt är parkrummet utformat för att skapa både de öppningar och mer omfamnande rum som finns i parker. Samtidigt så vill man få ner skalan för att skapa mänskliga mått och översiktliga utrymmen. I den här planlösningen sker det med hjälp av pelarna. De agerar som rumsliga element istället för barriärer. Platserna mellan pelarna blir utrymmen att appropriera för varje besökare.

kontor

wc

förråd

kök

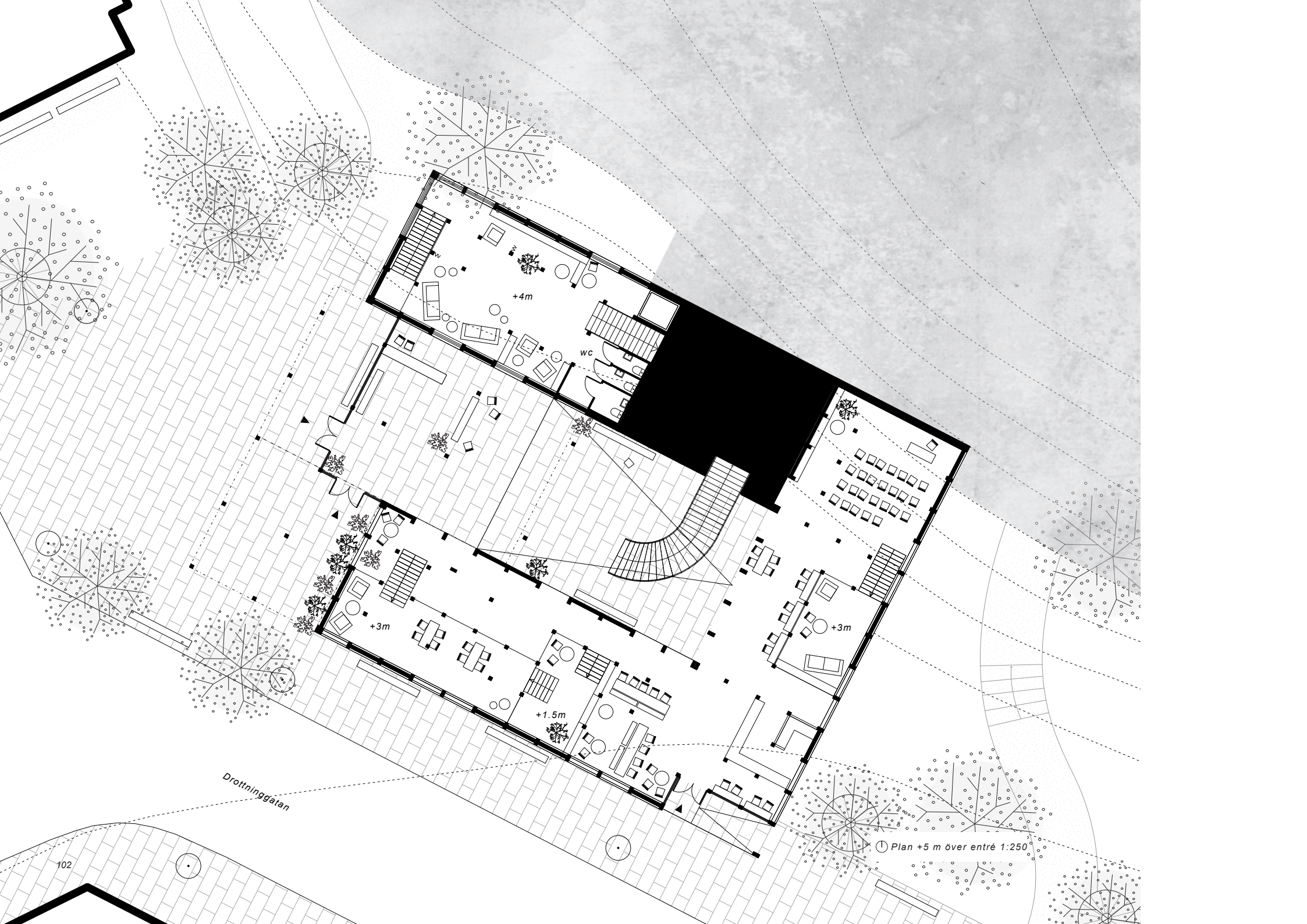
café

1.5m

Drottninggatan

Plan +1 m över entré 1:250

10%

Drottninggatan

Drottninggatan

+4m

+6m

Plan +8 m över entré 1:250

Användning

Byggnadens utformning är mycket mer baserad i användning och rumstyper än i specifika program. Program kommer naturligt att växa fram på platsen med tiden och användarna. Konceptet för användandet är som för designen, olika typer av exteriöra offentliga rum plockas in i byggnaden, likaså deras aktiviteter. Byggnadens öppenhetsgrad varierar över dygnet. Nedan följer en beskrivning på hur användandet av byggnaden kan se ut vid olika klockslag. Här gör vi nerslag vad fjärde timme på ett dygn.

kl. 04.00

Klockan 04.00 är staden nästan helt tom. Väldigt få rör sig på gatorna och de enda ljud som hörs är från enstaka bilar som susar fram genom natten. Nästan hela året runt är det mörkt vid den här tiden. Byggnaden står som en lanterna i natten och vänder sig utåt och lyser upp parken och gatan. Mjukt ljus silar genom fasaden och skapar en varm plats i en mörk stad.

kl. 08.00

Staden har vaknat och människor tar sig genom rusningstrafiken till sina arbeten. I byggnaden har de första besökarna redan anlänt och börjat hitta sina platser. Många sitter med datorer och jobbar, studerar eller arbetar med egna projekt. Det lilla caféet som erbjuder temporärt arbete för arbetssökande serverar kaffe till förbipasserande. Vissa stannar och uppehåller sig runt caféet och vissa letar sig in djupare i byggnaden. Det kommer dit en grupp gymnasieungdomar och sätter sig ner i de sociala rummen som riktar sig mot gatan och börjar jobba på ett grupparbete. När de tröttnar går vissa och sätter sig i trappan och tittar på folk som rör sig över torget, andra går hela vägen upp och ut i parken för att spela fotboll med en boll de lånade i receptionen.

kl. 12.00

Under lunchen så har caféets kökspersonal förberett storkök som serveras för vilken summa de som kan äta kan betala. Några betalar 40, någon annan 80 och någon inget alls. De som har egen mat får låna kyl och micro. När serveringen är klar städas köket rent inför de matlagingskurser som ska hållas under eftermiddagen av några unga entreprenörer som håller på att etablera sin verksamhet. Innan kursen startar är köket öppet för användning för de som behöver det. Nu är det fullt av människor i gaturummet. De små loften är fulla av olika grupper som jobbar, i några nischer sitter föräldrar med sina barn i vagnar bredvid och läser en bok. Några äldre barn leker på torget medan deras föräldrar har slagit sig ner längs med en vägg och ömsom ser ut över

leken, ömsom sjunker ner i energiska diskussioner. Det hörs olika språk från alla delar av byggnaden. Ovanför trappan hörs ett tyst eko av rösterna. Här sitter de som behöver mer lugn. Någon har lagt sig på en soffa, ett gäng pensionärer spelar bridge bredvid. Mannen på soffan slumrar till och vaknar med ett ryck av pensionärernas skratt. En lärare sitter och högläser för sin klass i ena hörnet, där en efter en somnar i matkoma bland kuddarna.

kl. 16.00

Många har stängt ner sina datorer och börjar bli klara med jobbet för dagen. Flera skolungdomar har kommit hit efter att lektionerna är slut för dagen. Vissa gör sina läxor, andra hänger och pratar. Några lånar fotbollen och börjar passa till varandra på torget utanför. Där sitter någon i eftermiddagssolen och tittar på. Det sitter folk i slänten runt byggnaden också. Någon läser, någon verkar lyssna på musik.

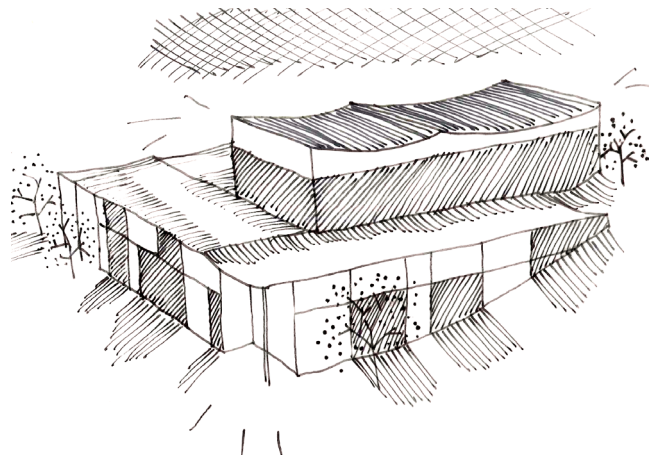
kl. 20.00

Till kvällen har flera aktiviteter bokat plats för att använda sig av lokalerna. På torget hålls en gratis yogaklass för ett 50-tal personer. En grupp med teaterintresserade ungdomar repar bland pelarna. I en annan ände av byggnaden hålls ett språkcafé och bredvid erbjuds läxhjälp och hjälp med arbetsansökningar av frivilligorganisationer. Uppe i parkrummet sker en poesiuppläsning. Det är ganska många som har hittat dit men med varierande intresse. Många sitter nära och lyssnar med idelt öra. Några ligger i sofforna längre bort i rummet och har slumrat av. En rastlös person står och tittar ner i atriumet på de som yogar och står i smyg och härmar rörelserna.

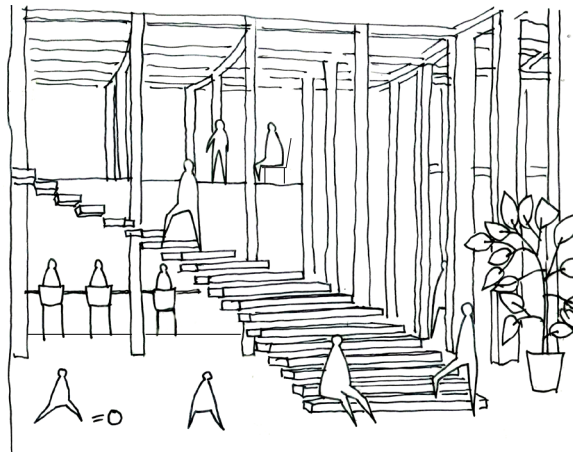
kl. 00.00

Det börjar falla ett lugn över byggnaden. De flesta har dragit sig hemåt. Vissa sitter fortfarande kvar och pluggar eller tittar på serier på en av de allmänna datorerna. I ett hörn har några unga killar lånat en projektor och kollar på en film. Ett par sitter tätt i en nisch och viskar tyst till varandra medan en äldre man i lugnt tempo packar ihop sina böcker från bordet bredvid och börjar röra sig hemåt. Snart kommer vaktmästaren och börjar stänga byggnaden. Men de som vill får gärna stanna kvar ett tag till.

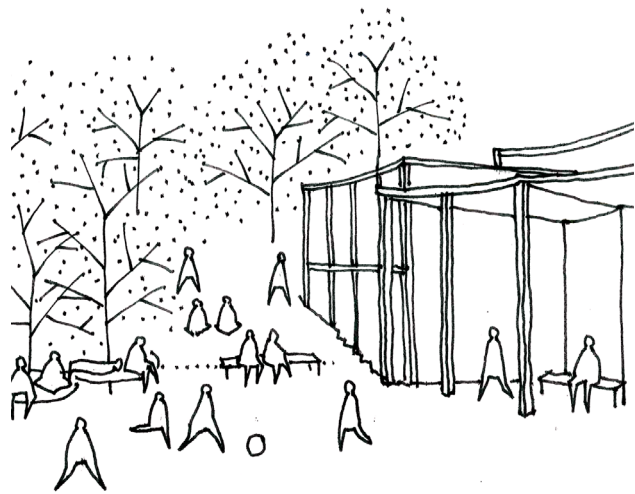
kl 04.00

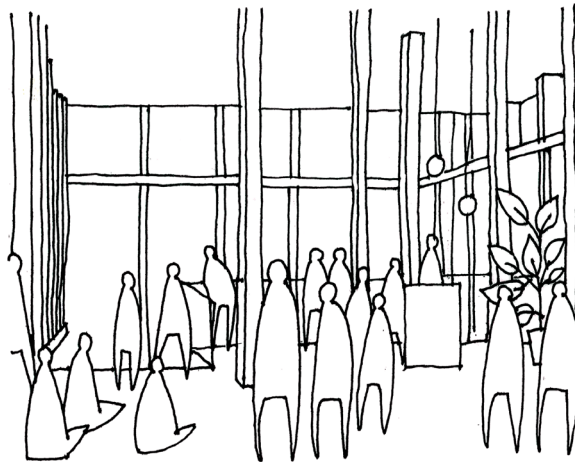
kl 08.00

kl 12.00

kl 16.00

kl 20.00

kl 00.00

Rörelse - byggnadens interiöra topografi

Det centrala greppet i designen är att skapa en rörelse som kopplar ihop gaturummet och parken. Rumsfördelningen och trapporna är planlagda för att skapa en såpass naturlig koppling som möjligt som reflekterar den naturliga rörelsen på platsen och förstärker kopplingen mellan de två elementen.

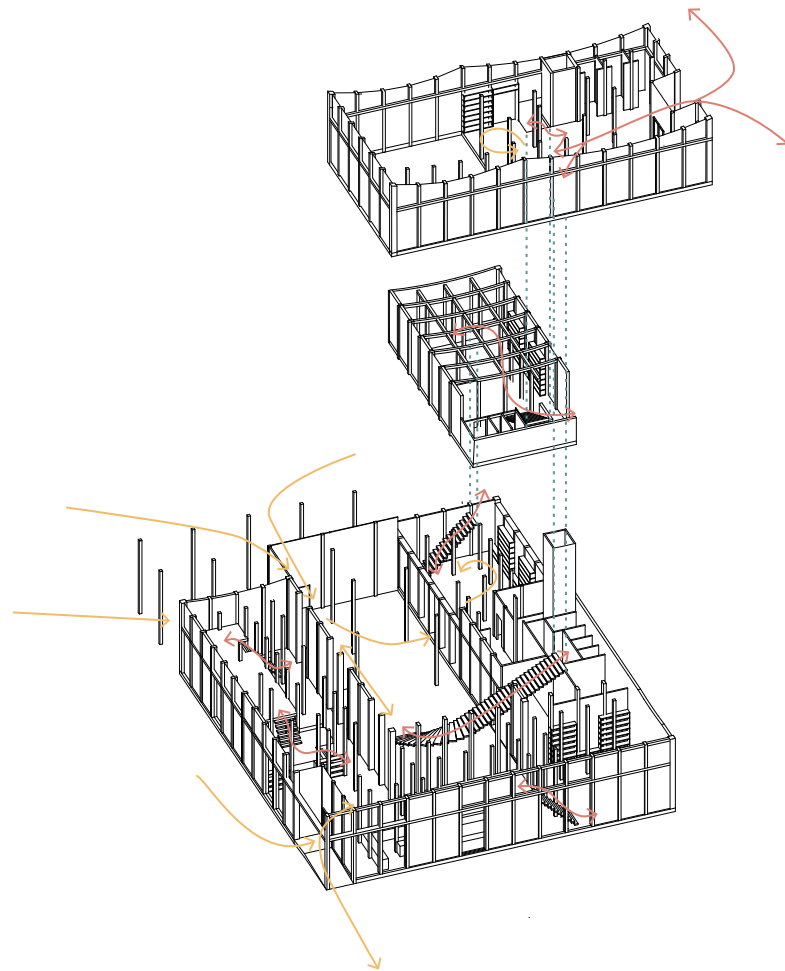
Mycket av planlösningen är baserad i fri rörelse inne i byggnaden. Att de flesta rummen inte är avdelade med väggar är ett medvetet val. Pelarna luckrar upp byggnadens struktur och tillåter fri rörelse, precis som i exteriöra offentliga rum och i naturen. Eftersom byggnaden strävar efter att vara en interiör motvikt till de platserna använder den sig av samma typ av rörelsemönster.

Tanken är att man kan korsa och tvärsa mellan pelarna i de mindre rummen och röra sig fritt över torget, det interiöra som det exteriöra. Precis som man gör över ett torg utomhus. Det interiöra torget har en lätt lutning som stiger från entrén mot byggnadens östra del. Det engagerar balanssinnet och skapar en upplevelse i rörelsen. Det skapas en mer topografisk känsla i rummet. Det går att snedda fritt och rummet är stort och öppet med ovanljus i ena delen för att leda in dagsljus och bjuda in till att röra sig uppåt, och nerskalat med ett lägre tak i andra delen för att skapa en lite mer omfattande plats.

Trapporna är väldigt viktiga i byggnaden. Särskilt den centrala trappan som leder från torget upp i parken mimar den naturliga rörelsen upp för slänten. Den är välvd på ett sätt som härmar många av stigarna som gå upp för slänten och bred för att man flera tillsammans kan promenera upp för den, precis som man hade gjort utomhus. Den trappan skär också in i våningsplanet över. Vid en punkt går man helt enkelt in i marken och ramas in av väggar innan man når upp till det övre planet. I den här trappan är stegen lägre och djupare, precis som i en trappa utomhus. Det blir en mer skridande rörelse uppåt.

De mindre trapporna som leder upp till de olika loften är brantare. Det är för att simulera känslan av att klättra upp i en koja. Det är fortfarande en trappa som är enkel att gå i men den skyndar på stigningen så att det känns som att man lyfter från marken.

På vissa ställen skapas återvändsgränder i byggnaden. Det är för att rama in vissa platser och begränsa flödet därigenom för att sänka tempot och skapa en lugnare atmosfär.

Rörelsedigram. Det gula visar interiör cirkulation, det röda visar cirkulationen i den interiöra terrängen. Det blå markerar var trapporna kopplar an på de andra våningarna.

Material

Trä

Stommen utgörs av trä, ett varmt och taktill material som skapar en omfamnande och hemtrevlig atmosfär. Stora träpelare skapar rum och nischer där man lätt känner sig hemma och skyddad. Träbalkar löper i taken och skapar vackra ljusfall och leder blicken uppåt genom byggnaden, så man ser uppåt och förstår att man är välkommen att fortsätta uppåt.

Träpelare sträcker sig ut mot utomhustorget och luckrar upp gränsen däremellan. De speglar träden som står på torget och i parken och använder deras form för att skapa rum. Fasaden består av grövre träpelare med tvärgående balkar som stöder konstruktion och bryter upp skalan. Fasadelementen är ljusst trä i skivor.

Rummen i parken och flyglarna har trägolvsom dämpar ljud och ger en mjuk akustik i rummen och en varm yta under fötterna. Alla ska känna sig hemma här, ett trägolv bjuder in till att ta av sig skorna och vara mindre formell. Det tillåter barn att leka på golvet, en grupp yogisar att bre ut sina mattor på ett mjukare underlag eller åskådare till ett event sätta sig ner mellan stolsraderna och luta sig mot väggen och känna sig hemma.

Glas

Det interiöra torgrummet är inklätt i glas, både för att vara ljust och öppet med mycket sikt inåt och utåt, men också för att skapa en mindre strikt gräns mellan inne och ute. Gränsen krymper så att det ska kännas enkelt att komma in i byggnaden, genom stora, lättöppnade dörrar.

Träfasaden kompletteras av glas för ljusinsläpp. Glaser används aldrig som fönster som sitter inklädda i en vägg utan fyller ut hela öppningar i fasaden. I parkrummet löper glas längs med hela övre delen av fasaden vilket släpper in mjukt ljus som faller in i rummet ovanifrån. Det mimar ljusfallet i en park med stora träd, där det kommer snett ovanifrån istället för från sidan som det ofta gör med fönster. Glaspartierna gör också att byggnaden vänder sig utåt när det är mörkt. Ljus kan sila ut i parken och över omgivningen och ge något tillbaka till platsen.

Sten

Stentrapporna bidrar med en lite lyxigare och institutionell stämning till byggnaden. Det kan delvis verka motsägelsefullt - men strävar efter att bidra till en stark plats som kvarstår och visar på att ett inkluderande medborgarrum kan vara påkostat och hedra sina besökare och användare. Liksom Carnegiebiblioteket i USA (Mars, 2019) så skapas ett offentligt rum med en atmosfär som inte helt är som hemmets - det bryter av och skapar en annan verklighet, en paus från vardagen. Det visar att alla människor har rätt till ett starkt rum att vistas i.

Likaså markerar sten topografin. Torget, både inne och ute, är stenlagt för att förankra i jorden och naturen. För att förtydliga att trappan är en del av marken och följer sluttningen är den också i sten. Stenen för in Stockholms klipplandskap i arkitekturen. Tillsammans med de höga träpelarna bildas en version av skärgårdslandskapet Stockholm är uppbyggt på.

Vy över caféet där pelarskogen står tät och skapar små rum att möblera och uppehålla sig i. I bakgrunden syns några loft i två olika höjder som bryter ner skalan och skapar mindre rum och en trygg plats.

Landskapet

Landskapsdesignen är en nyckel i projektet för att länka ihop gatan och parken även utanför byggnaden. Det huvudsakliga greppet är de torgrum som formas runt byggnaden - ett striktare i gatuhöjd och ett i mer parkkaraktär vid den övre entrén. De ramar in byggnaden och öppnar upp entréerna mot deras omgivning.

Gatutorget är hårdlagt med samma sten som löper in i byggnaden. Det bryter upp gatans linjära karaktär och skapar en plats att uppehålla sig på och svänga av. Öppningen av den platsen skapar också ökad tillgänglighet in i parken och man tar sig lätt upp för slänten med hjälp av trappor som löper från torget. De existerande stigarna läggs om något men behåller mycket av sin nuvarande form och lutning. Den väg som löper lite snett längs med slänten lämnas kvar för att behålla tillgängligheten för bl.a. cyklar, barnvagnar och rullstolsburna. Torget ramar in det stora trädet som finns på hörnet bredvid Studentpalatset idag och får ett tillskott av några mindre träd. Ett fåtal mindre träd försvinner med den nya byggnaden som kompenseras av fler nya. Alla stora träd står kvar.

Parkentrén ramar in av de stora träd som står uppe i slänten. Stigen breddas vid entrén och skapar en plats där det känns naturligt att kliva in i byggnaden. Båda torgen är till viss del möblerade med sittplatser. De löper runt träden och ramar in rummet. Möblerna är ritade för att användas på flera sätt. Många kommer sitta på bänkarna, vissa kommer sitta på marken och luta sig mot det som ett bord. Tack vare djupet på möblerna kan man också lägga sig ner och antingen titta upp mot himlen genom lövverket eller slumra. Möbleringen ska vara inkluderande - inte begränsad till att bara kunna sitta eller dylikt. Vill barn klättra på möbleringen eller skejtare använda den ska det vara lika öppet som för att använda bänken som en viloplats. Ytan runt byggnaden ska vara lite av en oas i staden.

Vy från det exteriöra torget in i byggnaden. Trappa fungerar som en fortsättning av rummet dit man naturligt rör sig och skrider uppåt in i parken. Runt omkring skapas en samlingsplats.

8. Utvärdering av gestaltningen

Hur designprinciperna tar form i byggnaden

Tidigare i rapporten gick jag igenom de olika designprinciperna som jag har formulerat för att skapa det här nya offentliga rummet. De har följt med under hela processen och influerat byggnadens utformning. Här kommer jag gå igenom exakt hur varje designprincip tog form i byggnaden och hur de styrde designprocessen och gestaltningen. För att färskna upp minnet så ser vi här de sju designprinciperna:

1. Generera social interaktion
2. Platser att uppehålla sig på
3. Att bjuda in
4. Visuell kommunikation
5. Skapa rum som omfamnar
6. Att se och bli sedd
7. Mänskliga och sociala mått

Vi tar dem i ordning och ser hur de tog form i byggnaden. Varje text ackompanjeras av en enkel illustration över hur det ser ut i byggnaden.

1. Generera social interaktion

Det här har till stor del influerat användandet av träpelare som rumsuppdelande element. Tanken är att bryta ner skalan och skapa nischer för olika aktiviteter. Det skapar också möten eftersom det bryter ner territorialiteten i byggnaden. I vissa fall kan rum börja tillhöra en specifik person eller känns upptagna för att en enda person eller grupp befinner sig där - det känns som att de har tagit över rummet. Här finns inga sådana rum. Hela platsen tillhör alla. Även när man drar sig undan och bort från de stora ytorna så kan man befinna sig närmare andra utan att känna sig påtryckande. Man sitter helt enkelt på varsin sida av en pelare istället för varsin sida av en vägg. Med väggar försvinner visuella kopplingar och ljud - det separerar. När man i lugn och ro kan befinna sig i närhet av andra kan möten börja ske. På så sätt är det tänkt att generera social interaktion. Besökarna separeras inte utan kan vara tillsammans utan att packa sig på varandra.

Likaså ska det interiöra torget och trappan verka som katalysatorer för sociala möten. De verkar som samlande element som drar rörelse och människor till en viss plats. Det blir en mötesplats där man kan stanna upp och vara. Det exteriöra torget fungerar på samma sätt, det sänker tempot och skapar en lucka för att stanna upp. Det i sig genererar social interaktion. Social interaktion behöver inte heller betyda att man aktivt pratar eller interagerar med varandra. Det handlar också om att vara i andra människors närvaro och inte isoleras. På så sätt är tanken med byggnaden i stort att generera social interaktion. Det skapar en plats dit folk kan komma och vara utanför sina hem.

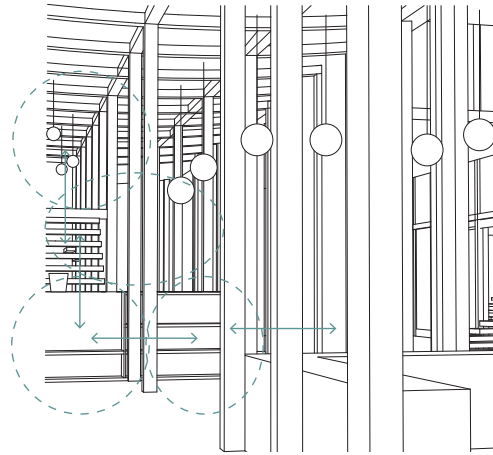
2. Platser att uppehålla sig på

Det är viktigt att ha platser att uppehålla sig på för att sänka tempot och få folk att stanna upp. Det bjuder in i byggnaden och till sociala möten. Det exteriöra torget är det huvudsakliga greppet för att få människor att uppehålla sig. I längden resulterar det i att fler kommer använda byggnaden. Likaså är torget och gatan kompletterat med bänkar. Där kan man slå sig ner och njuta av platsens söderläge och titta på folklivet. Många av bänkarna är djupa, runda bänkar som sitter runt träden. Deras storlek tillåter att sitta, ligga och stå - de ska vara öppna för alla som behöver en plats för vila.

Inne i byggnaden finns flera nischer och vrår där tempot sänks och gör det lätt att stanna upp. Genom hela byggnaden finns möjlighet för att stanna upp men mycket av det lägsta tempot finns beläget i parkrummet och dess flygel samt de små loftan i gaturummet. Här kommer man undan och kan vila i lugn och ro. Genom hela byggnaden finns också hyllsystem som kan fyllas med konst, böcker eller andra föremål att låna. Bland dessa finns inbyggda sittplatser, en lugn vrå med ryggen mot en vägg men med uppsikt över hela lokalen.

3. Att bjuda in

Det här har blivit ett huvudgrepp i designen. Mycket av byggnadens kraft ligger på att skapa inbjudande entréer och enkel passage in i byggnaden för att skapa den där sömlösheten och inbjudande karaktären. Till att börja med så är fasaden mot gatan uppglasad på stora delar för att skapa visuella kopplingar inåt. Det tillåter att se vad som händer inne i byggnaden och skapar en relation mellan interiören och exteriören. Att se vad som händer innanför entréen kan avdramatisera att gå in i byggnaden - man vet vad som väntar vilket gör det mer tryggt att kliva in.

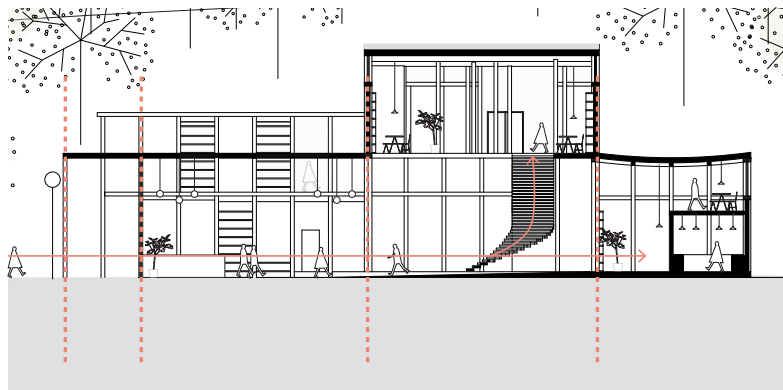
1. Generera social interaktion

Bl.a.: Rummen har inga tydliga barriärer men avgränsas av element som ändå definierar rum. Man ser och interagerar med varandra.

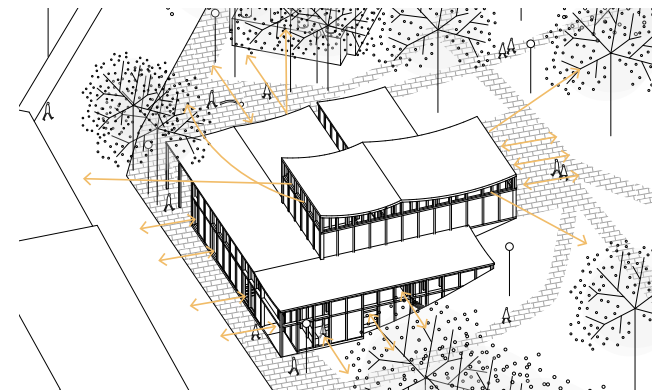
2. Platser att uppehålla sig på

Från att vara en linjär gata har platsen nu ett torg med sittplatser och en form som markerar passagen upp till parken.

3. Att bjuda in

Projektet lägger mycket vikt i att skapa en stegvis övergång mellan inne och ute för att skapa ett naturligt flöde in i byggnaden.

4. Visuell kommunikation

Byggnadens transparens är planerad för att koppla an till omgivande arkitektur, natur, gata, park och himmel.

Huvudentrén mot torget ligger indragen i förhållande till det urbana tak som sträcker sig ut från byggnaden ut över det exteriöra torget. Här kommer den stegvisa övergång in i byggnaden som ska avdramatisera entréen och gör det enklare att flöda in i byggnaden. Det urbana taket sträcker sig ut på torget och skapar ett rum som är skyddat från regn och ger skugga i värmen. Några meter längre in kommer ett tunt klimatskydd i glas som skapar en mjuk gräns till att ta sig in inomhus. Innanför klimatskyddet fortsätter samma golvmaterial och tak - så utomhusrummet fortsätter delvis. Först inne i de flyglarna som omfamnar inomhustorget så används ett annat typ av golv. Flerstegsprocessen är menad att mjuka upp entréen och skapa ett mjukt flöde.

De andra två entréerna i byggnaden är också indragna från fasaden. Idéen är detsamma här, man kliver in under taket först för att senare kliva in i byggnaden. I parkrummet möts man av en inglasad entré som ligger några meter in från fasaden. Den ramas in av två höga pelare som skapar känslan av att skrida in i en skog eller en park med höga ståtliga träd.

4. Visuell kommunikation

Byggnadens visuella kommunikation skapas genom uppglasade ytor, avsaknaden av väggar och den vertikala kopplingen mellan parkrummet och gaturummet. Det här ligger nära det som diskuteras på nummer 6, att se och bli sedd. Likaså handlar det om kopplingen mellan interiören och exteriören. Fasaden mot gatan är till stor del öppen för att de inne i byggnaden ska se ut och de utanför se in. Det interiöra torget har ett klimatskydd helt i glas för att skapa en så liten gräns mellan rummen som möjligt. Likaså är fasaden vid entréen mot parken delvis uppglasad för att koppla ihop parken och interiören. Här är atriumet en central del och skapar den vertikala koppling, både fysiskt och visuellt, som knyter ihop de två rummen och gör det till en samlad och hopknuten plats.

5. Skapa rum som omfamnar

De rum som omfamnar in byggnaden är flertalet. I gaturummet så bryts skalan ner och skapar mindre rum som känns trygga och översiktliga med hjälp av loftan. Både rummen ovanpå loftan och under är mindre och mer omslutande. Inne mot den slutna väggen i gaturummet skapas en annan typ av rum. Att ha en sluten vägg kan verka som en trygghet. Det skapar ett lugn eftersom man vet vad som sker bakom ens rygg. Den väggen skapar en motbalans mot det i övrigt ganska öppna gaturummet. Det formas också mindre rum bakom köket och i den västra delen av flygeln. Här kan annan aktivitet ske och en annan atmosfär ta plats. Parkens flygel är också skapat som ett rum som omfamnar.

Här är man ifred och undan från allt tempo och ljud. Det finns fönster ut i parken och över omgivande byggnader men man sitter undangömd och till sig själv.

Inredningen i form av de bokhyllor med inbyggda bänkar skapar också små platser som omfamnar. Där är man skyddad från tre sidor med full översikt framåt.

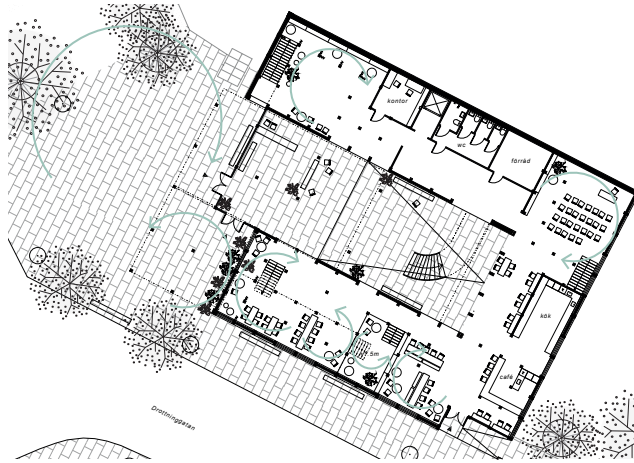
6. Att se och bli sedd

Här handlar det om att skapa trygghet och sociala möten. Den relativt öppna planlösningen öppnar upp siktlinjer på många ställen och skapar en överblick. Man kommer enkelt undan från de mest intensiva stråken inne bland pelarna utan att bli isolerad. Uppe på loftan får man en ordentlig överblick över vad som sker runt omkring. Det interiöra torget är en plats där man också har översikt men också blir sedd. Det verkar som ett samlande element. Medan man rör sig upp för trappan ökar översikten över byggnaden. Uppe i parkrummet finns stor chans till översikt längs med atriumet. Den smala delen som löper längs med atriumet lämpar sig också för de som vill se ut - de blir också sedda eftersom de inte sitter alltför djupt in. Att bli sedd och se är väldigt viktigt för ens sociala hälsa och skapar kopplingar mellan människor.

7. Mänskliga och sociala mått

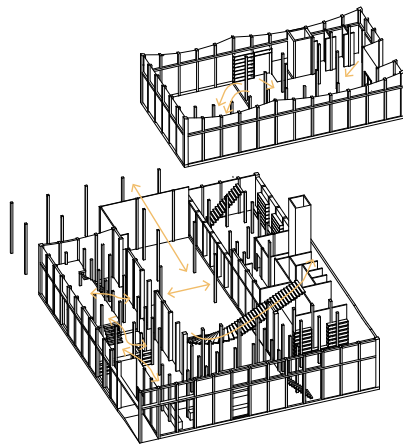
Byggnaden är upplagd för att dra ner måtten och göra den mer mänskligt anpassad. Återigen så spelar pelarna en stor roll i att skala ner byggnaden och skapa små rum. Likaså är hela undervåningens upplägg gjort för att bryta ner skalan. De flyglar som sluter sig om det interiöra torget är menat att bryta upp skalan och skapa mindre rum med översikt. Det är också anpassat till en skala som gör att man verkligen ser de som rör sig i samma rum - det är så pass litet att man känner igen folk. Igenkänningsfaktorn gör det enklare att mötas.

Nedervåningen är 6 meter hög - en lägre skala än de flesta andra byggnader i området. Det är för att skapa en skala av ett hem och visa på en storlek som är översiktlig. Den övre delen av byggnaden är tillbakadragen från gatan för att inte torna sig upp över förbipasserande och tappa sin mänskliga skala. Interiört är höjdskalet nerbrutet av takets struktur som skapar djup och ljusfall. De små loftan bryter också ner skalan och skapar små mötesplatser och trygga rum.

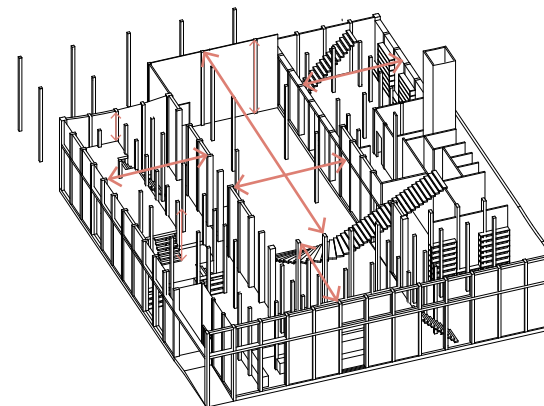
5. Skapa rum som omfamnar

Byggnaden ramar in platsen och de som besöker och använder byggnaden med rum som omfamnar och känns trygga

6. Att se och bli sedd

Byggnaden är upplagd så att det finns flera platser att se över byggnaden men också där man bli sedd.

7. Mänskliga och sociala mått

Byggnaden är upplagd så att måtten dras ner. De olika rummen minskar skalan, ofta även på höjden.

Rumstyperna och den form de tog i byggnaden

För att återkoppla till de olika rummen som skulle vävas in i designen och leda processen visar jag här hur de tog form i byggnaden. Som påminnelse följer här det sju rumstyperna som formulerades:

1. Uterummet

2. Det välkomnande rummet

3. De ledande rummen

4. Sociala rum

5. De slutna rummen

6. De öppna rummen

7. De halvöppna rummen

Samtliga rumstyper fick ta plats i byggnaden. De har inte alltid tydliga gränser emellan sig men skapar mycket av den atmosfären som finns i byggnaden och bidrar till att skapa platser för alla besökare. Vi går igenom typ för typ.

1. Uterummet

Uterummen är centrala för designen och ramar in byggnaden, väver in den i omgivningen och öppnar upp tillgängligheten. Torget, gatan och parken utgör tillsammans den här rumstypen. Torget skapar en exteriör sluss mellan gata och park och bryter platsens linjära karaktär och skapar ett flöde däremellan. I uterummet kan människor vara i naturen, vara aktiva och uppehålla sig. Uterummet skapar länken mellan staden och byggnaden. De förankrar byggnaden i platsen - de väver in den i topografin och skapar en plats för att både röra sig genom topografin men också stanna upp och njuta av en av stadens gröna lungor.

Uterummen är menade att bjuda in till platsen och byggnaden i sig. Platsen ligger något avigt i staden - det är något av en baksida som inte används i någon stor utsträckning idag. Därför är uterummen viktiga för att göra platsen till en naturlig fortsättning på de mer använda stråken i närheten så att det blir en trevlig plats att passera förbi. Byggnaden och det faktum att gatan smalnas av gör skalan mer behaglig och det lägger ett större fokus på fotgängare.

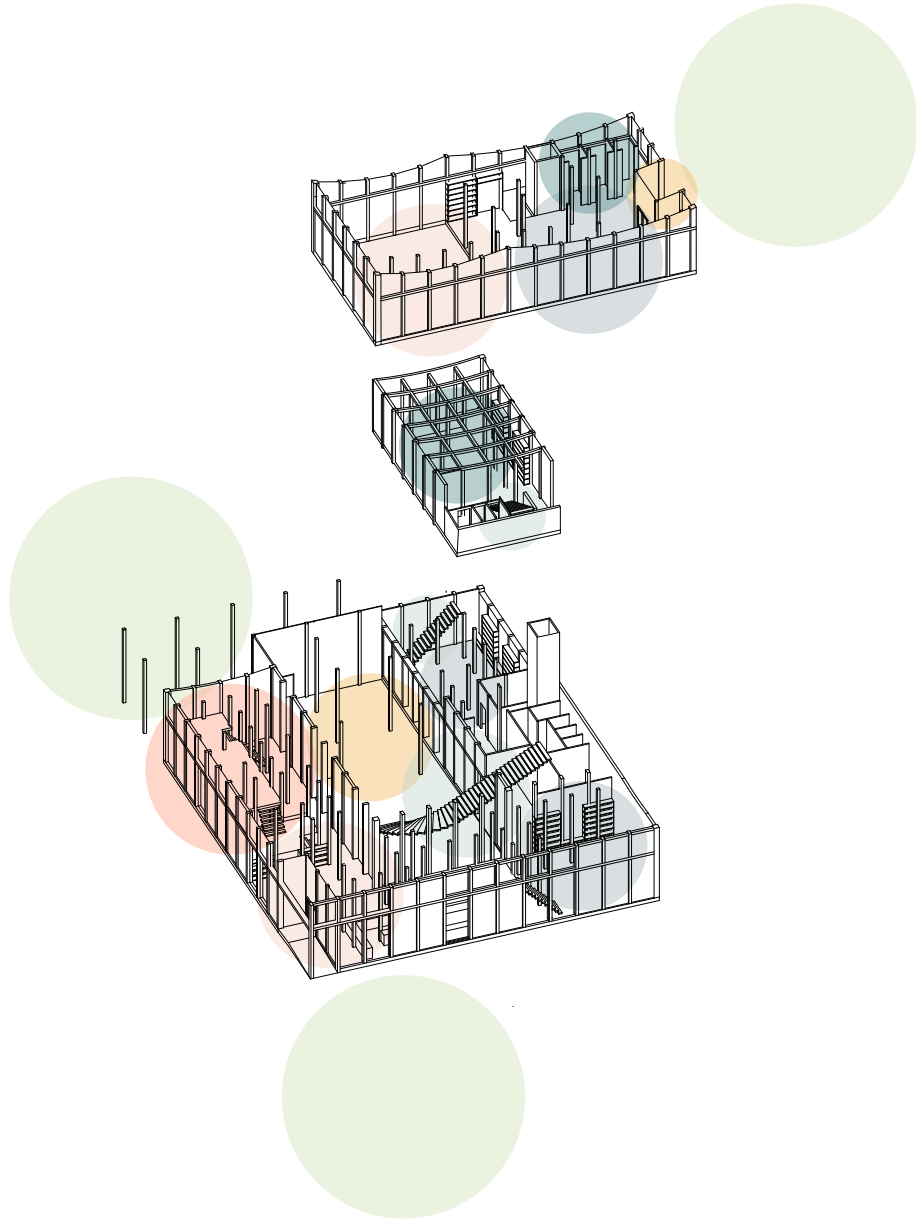
2. Det välkomnande rummet

Det interiöra torget är den huvudsakliga entrén i bottenplan och är det rum som välkomnar och länkar ihop hela byggnaden. Det fungerar som en central samlingsplats och öppnar upp siktlinjer till byggnadens olika delar vilket ökar orienterbarheten och tillgängligheten av de olika delarna. Man möts också av en liten reception med personal som kan hjälpa till eller välkomna in i byggnaden. Från entrén så ser man in i byggnadens olika delar. Det gör det lätt att orientera sig. De andra rummen på gatunivå är till stor del öppna mot torget, de små loftet och trapporna syns och ger många alternativ till rörelse. Trappan som avslutar torget skapar en central punkt och bjuder in till att röra sig uppåt. Den omsluts av ovanljus som kommer från parkrummet vilket bidrar till en mjuk och inbjudande atmosfär och markerar trappan som en central länk och samlingspunkt.

Det urbana taket som sträcker sig ut på torget ramar in platsen och bjuder in att komma närmare byggnaden. Det blir en naturlig plats att uppehålla sig på vilket gör att man redan är vid entrén - den blir inte en avskräckande situation utan är lättillgänglig och belägen där man redan vill vara. Runt entrén finns grönska och bänkar. Det ska vara en trevlig plats där man vill vara. Det exteriöra torget är lika viktigt som det interiöra i den aspekten. Känns inte den platsen välkomnande och trevlig att vara på finns det ingen anledning att vara där till att börja med. Uterummet och det välkomnande rummet är, sett ur den här aspekten, detsamma.

3. De ledande rummen

Trapporna är en central komponent i designen och leder besökaren genom byggnaden och dess topografi. Den centrala trappan är huvudlänken mellan gata och park och det är tydligt hur man ska röra sig. Den följer rörelsen av backen och skapar ett flöde genom byggnaden. Den stora trappan är det huvudsakliga ledande rummet i byggnaden. Torget i sig visar också upp vilka alternativ som finns och skapar siktlinjer till de olika platserna i byggnaden. Det fungerar som ledande. I de övriga delarna av gaturummet är inredningen och pelarstrukturen upplagd så att det är enkelt att röra sig genom byggnaden, likaså enkelt att veta var man ska ta sig. De skapar naturliga flöden. Ljusförhållanden ändras genom byggnaden för att visa på var man befinner sig och vad det är för typ av rum man vistas i. Det ska bidra till en upplevelse i rörelsen. Rörelsen är en katalysator till att människor hittar rätt plats i byggnaden och ser varandra, blir sedda och möts.

4. Sociala rum

De sociala mötesplatserna finns i hela byggnaden men de mest intensiva platserna finns runt caféet och omgivande ytor. Hela flygeln längs med gatan är en social plats - inte bara kan besökarna interagera men också interagerar gatan med byggnaden. Caféet är ett inslag som inte är konsumtionslöst. Däremot fungerar det som en katalysator som drar in förbipasserande. Likaså är det inte tänkt att vara så "stängt" som ett vanligt café kan vara. Dit går man och äter eller dricker endast det som säljs. Det här caféet är mer tänkt som ett gemensamt matrum och kök i staden. Det är inrett med långa bord, fönsterplatser och mindre bord som kommer undan något, men framförallt så sitter man bredvid andra och man ser alltid andra. Det gör att det blir lättare att börja prata. Långbord är ett effektivt sätt att inreda på för att få folk att mötas. Istället för att alltid sitta på egna bord så delar man istället en yta. Delar vi på en yta så är vi på samma nivå. Det förenklar nedbrytandet av sociala barriärer och gränser. De som tittar ut mot gatan ser förbipasserande, samtidigt som den ändå sitter bredvid andra vid de borden. Det skapar mer passiva möten - men de i sig kan vara en passage till mer aktiva möten. I de övriga delarna av den flygeln sitter man tätt med lägre takhöjd, både på och under loften. Den minskade rumsstorleken skapar en mer intim atmosfär där det är lätt att börja prata och vara i samvaro. Här står också långa bord. Det kan också tänkas vara inrett med stora soffor där man sitter bredvid varandra.

5. De slutna rummen

Som motpart till de öppna och sociala platserna finns lugnare och mer tillbakadragna hörn i byggnaden. Här kan man komma undan och vara i fred. Uppe i parkrummet är det hörnet till höger tänkt så stängt, tillsammans med hela mellanvåningen i byggnadens nordvästra hörn. Här syns man varken från gaturummet eller parkrummet utan kan komma undan för vila. I motvikt till att se och bli sedd, vilket är väldigt viktigt, kan det ibland vara skönt och kunna vara ifred. Vissa kanske inte har det lugnet hemma eller tillgång till lite mindre utsatta platser. Här kan man komma undan och vara i lugn och ro. Det ska finnas en motvikt till den aktivitet vi så ofta söker skapa i det offentliga rummet. Det här blir ett interiört svar till att lägga sig på gräset i en park och titta upp på himlen, eller hitta en bänk som är lite avsides där man i lugn och ro kan läsa sin bok utan att känna sig observerad. I de här rummen finns det inte lika många siktlinjer mot platserna. Särskilt på mellanvåningen i byggnadens nordvästra hörn är det lägre i tak vilket drar ner volymen och skapar mjukare akustik. Fönstren i dessa rum riktas ut mot den omgivande bebyggelsen och parken. Det skapar en plats för lugn.

6. De öppna rummen

Flygeln som löper längs med gatan har redan omnämnts som ett socialt rum men är också ett av de öppna rummen. Man får god översikt över byggnaden, man blir sedd och ser andra. Här skapas också, som tidigare nämnt, en av de huvudsakliga kopplingarna mellan gatan och interiören. Likaså delarna längs med atriumet är öppna med god översikt och synlighet och mycket luft. Där skapas nästan ett gatulandskap, av de uppe på balkongen som tittar ner på folklivet på torget och i trappan, och de nere på torget som tittar upp och ser aktivitet där uppe. Det är en viktig länk mellan byggnadens olika delar och knyter ihop de olika intensitetsnivåerna och olika aktivitetstyper. Det skapar intresse och man sätts i ett sammanhang med andra människor. Det interiöra torget i sig är också ett öppet rum, här rör sig alla kors och tvärs och möts och ser varandra. De här rummen är som sagt viktiga för att man ska känna att man verkligen är på en offentlig plats i att man känner att man är där med andra och inte bara med sig själv. Att vara tillsammans med andra människor är viktigt. Det behöver inte vara aktivt sociala möten som sker, men samvaro skapar band och minskar isolering. I ett öppet rum är alla på samma nivå.

7. De halvöppna rummen

De halvöppna rummen är framförallt de i byggnaden nordvästra och östra hörn samt delar av parken. Här befinner man sig inte mitt i den intensivaste aktiviteten - men man är inte heller helt isolerad. De här ytorna har lämnats något öppnare med färre rumsavdelare, på så sätt lämpar de sig för olika typer av aktiviteter, men stör inte resten av byggnaden då de är något avskilda. Här kan man tänka sig att grupper kan samlas, att en skolklass kan ha en lektion, att det sker en öppen filmvisning eller en dansklass. Det är fortfarande öppet på ett sätt så att alla känner att de är välkomna att komma dit, men inte så pass att mer högintensiv aktivitet tar över hela byggnaden, om det inte är tanken. Det är rum för samvaro, men som kanske är lugnare vid vissa delar av dygnet. Eftersom de är något avskilda lämpar de sig för att låna för vissa aktiviteter, det kan främja organisationsverksamhet eller dylikt genom att ge dem en plats att verka på och synas. När de syns kanske andra blir intresserad och kan gå med. På så sätt skapas ett samarbete mellan olika grupper.

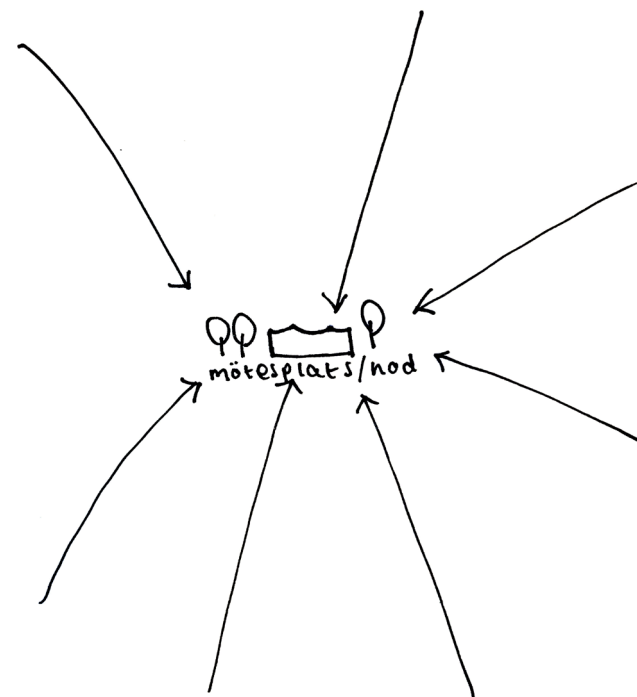

Tankar

Går det verkligen att säga att det här är ett inkluderande rum? Hur går det att garantera att det kommer användas på det sättet som är tänkt? Vad i den här byggnaden är det som visar på att det är något annat än en helt vanlig byggnad? Är det ens något nytt?

Mycket såna tankar har cirkulerat under hela projektet och processen. Det känns kaxigt att säga att jag skulle ha någon lösning på det hela och det har delvis känts väldigt skakigt och som en väldigt komplex fråga att hinna hantera under den angivna tidsramen. Det är mycket som väger in när man talar om ett sånt här ämne. Arkitekten är egentligen bara en väldigt liten del av att skapa en sån här plats. Det är en politisk och ekonomisk fråga, likaså social och något som ska tillhöra hela staden. Samtidigt så är det vi som har kunskapen om rummen och måste undersöka frågan. Det ligger mycket gedigen efterforskning bakom alla beslut i byggnadens gestaltning och mycket tankeverksamhet som har lett till att formulera arbetet. Helst hade jag jobbat vidare på det här i tio år till - det känns som att jag bara börjar skrapa på ytan. Men det är en början, och det är lika viktigt det med. De designprinciper och idéer jag har utvecklat kommer följa med mig under hela min karriär som arkitekt. Den här frågan är alldeles för viktig för att bara avhandlas i ett projekt. Social hållbarhet och kraften av sociala möten och jämlikhet är så otroligt viktigt. Nu har den frågan testats i det här projektet. De ska testas i flera andra. Det är först när det börjar användas beslutat kommer synas - på vägen dit och därefter får ämnet, frågan och de föreslagna lösningarna fortsätta växa.

Jag tror att många av de här designgreppen kan bidra till en mer inkluderande plats. Det är en byggnad där man kan vara tillsammans och den är öppen för olika typer av användning och aktivitet. Den är designad för att vara en plats för alla. För att veta om den skulle fungera skulle den såklart behöva användas i flera flera år. Det kan också diskuteras huruvida placeringen är rätt, om den har antagit rätt form och hur programmet är formulerat. Jag tror inte att det är en perfekt lösning och det finns absolut utrymme till att omvärdera och jobba vidare på projektet. Samtidigt så tar det sig an en otroligt viktig fråga. Vi måste både skapa de här rummen och lära oss hur man gör det. Den här undersökningen är ett steg i den riktningen. Ingen av dessa designgrepp är tagna ur de blå, utan baserade på genomförda observationer, analyser och en teoretisk grund. Nu återstår det bara att testa i verkliga livet om de kan komma till liv på samma sätt som de är menade att göra i teorin. Men eftersom det är designgrepp som finns idag - bara inte just i det här utförandet - så har de ändå testats till någon grad. De funkar på många platser och i många städer idag - så att applicera dem i en byggnad borde ge spännande resultat.

9. Reflektioner

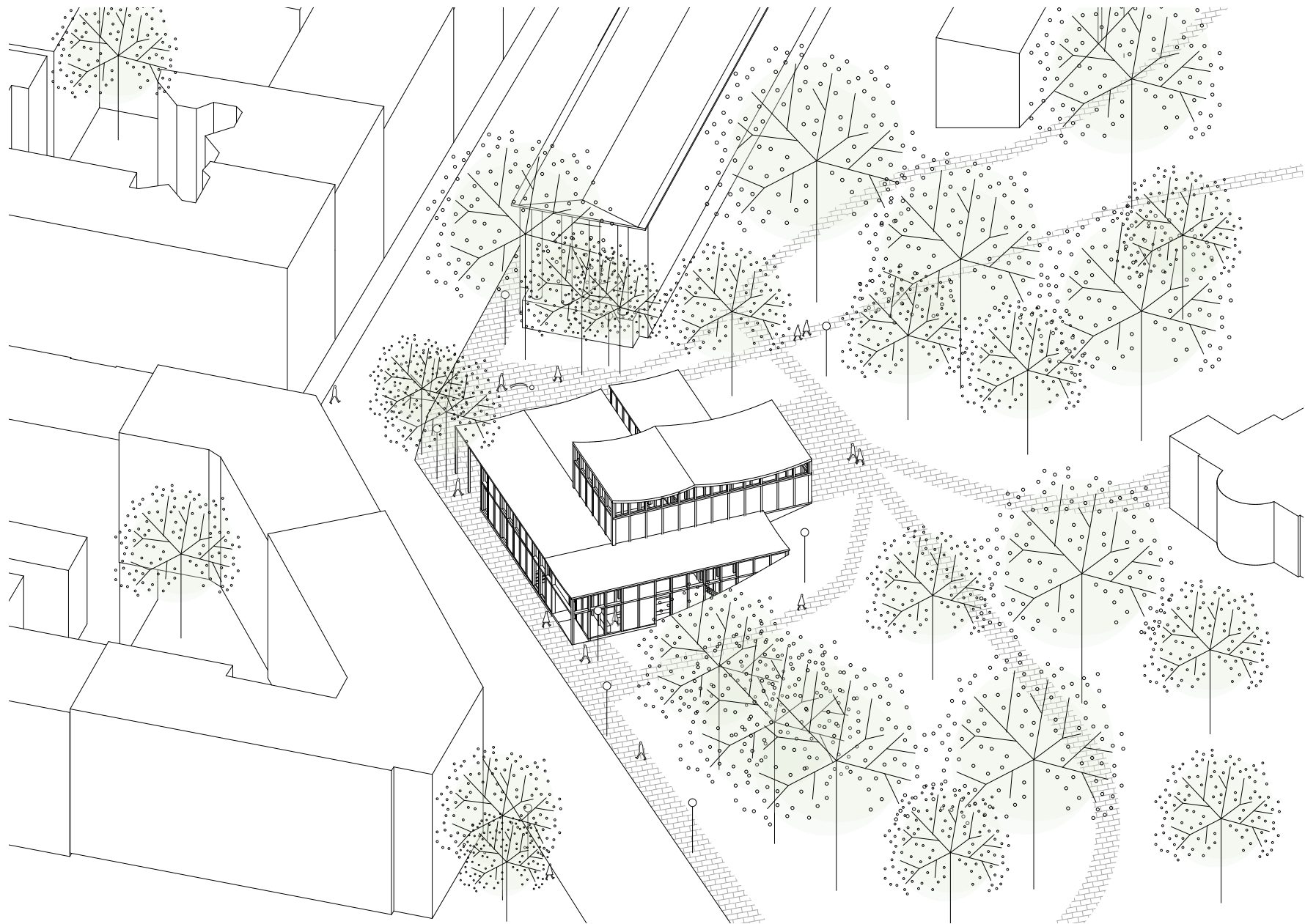
Det här projektet strävar efter att skapa den platsen i staden där alla, oavsett bakgrund och grupptillhörighet, kan känna sig välkomna. Det blir en plats där alla kan mötas. Det behöver egentligen inte vara så komplicerat. Vem som helst ska kunna komma dit och göra lite vad som helst. Precis som ett välfungerande exteriört offentligt rum. Helt villkorslöst. Platsen ska inte kräva något av dig och när flera kan känna det och flera använder byggnaden så kan saker och ting börja hända. Då ger man antagligen mer till platsen genom att anspråkslöst vara där än vad man hade gjort i dagens interiöra offentliga rum där det krävs något utav en. Människor har en tendens att glänsa när de får vara avslappnade, välkomna och vara på en plats där de blir respekterade. När vi börjar dela platser och rum börjar vi dela staden och till slut värderingar. Det är en nyckel i att skapa en mindre delad stad. Vi behöver platser att mötas på för att kunna hålla ihop som medborgare i en stad och leva i den tillsammans på riktigt. Alla ska kunna ha tillgång till samma möjligheter.

Jag fick frågan hur jag garanterade att människor skulle använda byggnaden och hur jag ställde mig till att om tio år kanske det bara är Vasastansbor som sitter där och äter rawbollar och jobbar på sina MacBooks. Det går inte att garantera att den används som jag har tänkt mig och självklart finns det en risk för att den tas över av en viss befolkningsgrupp istället för att vara det öppna rummet byggnaden söker att vara. Det finns inget program i byggnaden som i sig är dragplåstret eller definierar vilka som borde vara där. Det finns en chans att Vasastansborna tar över. Mer symboliken är viktig, det handlar om att ha ambitionen att skapa en plats för alla. Återigen citerar jag Denise Scott Brown: "Architecture can't force people to connect, it can only plan the crossing points, remove barriers, and make the meeting places useful and attractive." Det är mycket mer det jag landar i. En sådan här byggnad skapar en mötesplats och en lucka i staden dit alla är välkomna. Det i sig kan förhoppningsvis vara dragplåstret. Sen om det blir en dansskola, ett studiecentrum, en eventlokal eller vad det nu formas till med tiden så har den i alla fall skapat en brygga mellan stadens olika delar. Det finns en nod dit alla ska kunna komma, och därifrån ta steget ut i resten av staden och ta del av allt den har att erbjuda. Men förhoppningsvis blir den till det jag har tänkt mig. En plats där allting sker samtidigt, villkorslöst och för vem som helst. En miniatyr av staden i sin helhet helt enkelt.

Jag tror det kan vara ett sätt att stärka staden på, eller som jag säger i min frågeställning, intensifiera staden. En öppen plats som är okomplicerad och anpassad för människor och möten oavsett väder och vind. Det kan öka rörelsen i staden, diversifiera både de människor som använder sig av stadens resurser och den aktivitet som sker samt bidra till fler möjligheter för alla. Den här byggnaden jobbar också med att framhäva stadens kvaliteter. Den skapar en ny plats och förstärker de rum den kopplar ihop och ger karaktär till existerande publika rum. Social infrastruktur är lika viktig som stadens övriga

infrastruktur. Möten mellan människor, stöd för olika typer av aktivitet och vistelse i staden är lika viktigt som transportsystem, vägar eller broar. Utan människorna är staden bara en struktur. Med hjälp av arkitektur och hålla sociala värden som en central del i stadsplaneringen blir det en stad på riktigt, där folk lever och verkar. Och gör vi det på rätt sätt så gäller det samtliga i samhället.

Det har varit ett väldigt intressant projekt och väldigt givande att djupdyka i en sådan här fråga och få gå in i detalj. Det är ett ämne som legat mig nära hjärtat länge och jag hoppas kunna fortsätta inkorporera det i allt mitt framtida arbete som arkitekt. Däremot så har tyvärr inte arkitekten eller stadsplaneraren makten att genomföra sådana här projekt i dagsläget. Det är i grund och botten en politisk fråga, och utan politisk vilja att förbättra städerna och stärka befolkningen så kommer det förbli svårt att genomföra. Politiken styr frågan. Däremot så möjliggör arkitekter och stadsplanerare både genomförandet men framförallt kan projekt som detta visa på att det finns en önskan inom yrkeskåren att förbättra och att vidareutveckla städerna till sin fulla potential. Jag får ofta höra att jag är för optimistisk eller drömmer för mycket om hur effektiva sådana här lösningar skulle vara. Jag säger inte att det är en lösning, jag ger exempel på hur frågan skulle kunna vinklas och undersöker hur en sådan vinkling skulle kunna ta form i stadsbyggandet och arkitekturen som i sin tur skulle kunna ha en positiv på staden. Om det sen skulle hjälpa en eller tio eller hundra personer är en annan fråga - men skulle det ens hjälpa en enda person skulle det vara värt det. Och om vi inte drömmer om en framtid där alla har bättre villkor och samma möjligheter att ta del av staden, dess tillfällen och god arkitektur, vad är då ens poängen med vårt yrke?

10. Källor

Litteratur:

Gehl, J (2010) *Life Between Buildings – Using Public Space*, The Danish Architectural Press

Harvey, D (1973) *Social Justice and the City*, London: Edward Arnold Publishers Ltd

Lundevall, P. (2015) *Staden mellan rummen – Stockholms stadsbyggnad i brytningstid*, Stockholm: Carlsson Bokförlag

Tönnies, F. edited by Harris, J. (2001), *Community and Civil Society*, p. 1-62, Cambridge: Cambridge University Press

Hemsidor:

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm (2016) *Från delad till enad stad – Översiktsplanering för social hållbarhet*, Stockholms stad, file:///Users/col-lineAB/Downloads/Delrapport_Boende%20och%20stadsmilj%C3%B6_KSHS_Fr%C3%A5n%20delad%20till%20enad%20stad_%C3%96versiktsplanering%20f%C3%B6r%20social%20h%C3%A5llbarhet_160408%20(1).pdf, accessed 05/04/2019

Nationalencyklopedin, Demografi, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/demografi>, accessed 06/05/2019

Populär Historia, Så föddes Stockholm, <https://populärhistoria.se/sveriges-historia/medeltiden/sa-foddes-stockholm>, accessed 14/05/2019

Rosengård Fastigheter, Culture Casbah, <http://www.rosengardfastigheter.se/culture-casbah>, accessed 14/05/2019

Sondell, M (2018), Så tycker partierna, om social housing, <https://arkitekten.se/nyheter/sa-tycker-sveriges-riksdagspartier-om-social-housing/>, Arkitekten, access 01/04/19

SO-Rummet, Stockholms historia, <https://www.so-rummet.se/kategorier/stockholms-historia>, accessed 14/05/2019

Stockholms Stad, 1850–1900: Lindhagenplanen och parker på bergen, <https://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Parker/Parkhistoria/1800-tal-lets-slut/>, accessed 14/05/2019

Stockholms Stad, 2019, Statistisk Årsbok för Stockholm 2019, <http://statistik.stockholm.se/attachments/article/38/Statistisk%20%C3%83%C2%A5rsbok%20f%C3%83%C2%B6r%20Stockholm%202019.pdf>, accessed 02/05/2019

Svensk Mäklarstatistik, Tabell över bostadsrätter i Stockholm 05 april 2019, <https://www.maklarstatistik.se/omrade/riket/stockholms-land/stockholm/#/bostadsratter/tabell>, accessed 06/05/2019

The San Francisco Bay Area Planning & Urban Research Association, www.spur.org, accessed 02/05/2019

Urban Utveckling & Samhällsplanering, www.urbanutveckling.se, accessed 13/04/2019

Översiktsplan för Stockholm stad, 2019, Stockholms stad, https://xn--vxe-loa.stockholm/globalassets/tema/oversiktplan-ny_light/oversiktsplan_2019-01-16.pdf, accessed 07/02/2019

Översiktsplan för Stockholm Stad, Promenadstaden, 2010, Stockholms stad, [file:///Users/collineAB/Downloads/52638_Slutrapport_lowNY%20\(1\).pdf](file:///Users/collineAB/Downloads/52638_Slutrapport_lowNY%20(1).pdf), accessed 29/04/2019

Audio:

Hedtjärn E. (2012) P3 Dokumentär, Rivningen av Klarakvarteren, Sveriges Radio

Mars, Roman (2019) 99% invisible podcast, episode 346 – Palaces for the People with Eric Klinenberg

Trufelman, Avery (2015) 99% invisible podcast, episode 163 – The Gruen Effect

Bilder:

referens 1: <https://jpdesign.org/kait-kobo-designed-by-junya-ishigami/>

referens 2: <https://www.dezeen.com/2019/02/14/junya-ishigami-architecture-projects/>

referens 3: <https://www.archdaily.com/7484/house-n-sou-fujimoto/5010076428ba0d4222000577-house-n-sou-fujimoto-image>

referens 4: <https://www.metalocus.es/es/noticias/nuevo-centro-de-aprendizaje-en-paris-por-sou-fujimoto>

referens 5: <https://www.archdaily.com/22711/tama-art-university-library-toyo-ito-by-iwan-baan>

figure 1: thestockholmguide.com

11. Appendix

Staden genom observation

Jag åkte till Stockholm några dagar för att gå runt och observera och se vad jag tänkte på i förhållande till min frågeställning för att ha som bas till min analys. Nedan följer en typ av dagbok där jag skriver ner mina reflektioner, helt enkelt vad jag gör, ser och tänker på när jag rör mig runt i Stockholm. Jag ville ge mig själv tiden att gå runt och se Stockholm ur en fotgängares perspektiv och inte bara i ett strikt analytiskt perspektiv för att få flera vinklar av min frågeställning. Som jag också nämner i texten så har jag turen att kunna använda de offentliga rummen som finns ganska obehindrat och betraktelserna är skrivna helt ur mitt eget perspektiv. Jag vill inte försöka sätta mig i någon annans skor utan bara försöka se staden lite både inifrån och utifrån för att förstå hur den fungerar och vilka platser som används på vilka sätt.

Stockholm, måndag 28 januari 2019, kl. 16:07, Drottninggatan

City

Tåget rullade in på Centralen en timme försenat i vanlig ordning. Det var lika högt tempo på stationen som vanligt, suckarnas tunnel är som alltid full med människor skyndades i olika riktningar. Alla har mörka kläder på sig och kliver fram i högt tempo med blicken neråt. När man tittar upp genom spottkoppen ser man folk som står och lutar sig över räcket och tittar ner på myllret av människor. Det är spännande att stå där uppe, man ser mönstret av människor som rör sig sömlöst kors och tvärs varandra. Det är som att autopiloten går igång och allting flyter smidigt på. Jag har inte haft med mig tillräckligt med mat på tåget så jag gå in på ett bageri och beställer en smörgås men ångrar mig snabbt när jag får veta att den kostar 89 kr. Det är en viss kontrast från gårdagen som spenderades i Malmö, där gatorna blir näst intill tomma efter arbetstid och butikerna stänger och en falafel kostar 30 kr.

Uppe i gatunivå ligger snöslasket i högar och folk halkar fram längs med trottoarerna. Bilarnas hjul snurrar i modden när det ska starta när ljuset slår om. Människorna försöker röra sig i samma tempo här men tvingas sakta ner av snön. Det är något fint i det, så fort det går långsammare så verkar de se mer av det som passerar. Jag börjar gå längs med Vasagatan bort mot Kungsgatan. De nyare inslagen i stadsbilden samsas vägg i vägg med gamla stenhus och resultatet av Norrmalmsregelringen. Det är en annorlunda bild man möts av idag om det inte hade varit för rivningshysterin på 60-talet. Det är som att de moderna byggnaderna stegvis fyllt i sår i staden, men framtvängde sår i en annars så pittoresk stadsbild. Det snöar igen och flingorna klibbar sig fast i ögonfransarna när de virvlar runt i luften. Jag får en liten törn i hjärtat när jag går förbi Max som ligger längs med gatan. Det här vädret som kan tyckas mysigt när man har bra kläder och någonstans att ta vägen sen när det blir för kallt och blött. Men det är något annat när man inte har det. Inne på Max sitter en man och sover lutandes mot väggen, med huvudet lutat mot hans hoprullade, blöta sovsäck. Hans kläder och trasiga och ser inte ut att ha stått emot varken kylan eller våtan. Jag är i Stockholm just för att försöka se vilka rum som finns i staden och hur de nyttjas, och redan efter 5 minuter visar sig skillnaden mellan att ha tillgång till ett tryggt privat rum och inte ha det.

Jag tänker på min frågeställning när jag vänder upp längs med Kungsgatan – vilka rum saknas i den segregerade stadskärnan för att den ska vara tillgänglig för alla? Det är så uppenbart när jag kommer gående att de offentliga rummen faktiskt inte är så offentliga. De mer trafikerade stråken kantas av caféer och butiker som lyser upp trottoarerna med sitt varma ljus. Även om alla i teorin är välkomna in så reserveras utrymmena för köpstarka grupper med ekonomiskt

kapital för att faktiskt vistas där. Jag börjar fundera på var jag kan slå mig ner och skriva medan jag väntar på mitt middagssällskap och finner mig helt idélös på alternativ om jag inte vill betala för fika på ett café. Men för mig är ju det okej. Jag är född och uppvuxen i Stockholm, pluggar heltid vilket jag får CSN för och jobbar på sidan av studierna. Jag försörjer bara mig själv med min inkomst. Jag har både det kulturella och ekonomiska kapitalet för att passa in i staden, ändå känner jag att jag inte riktigt vet var jag får vara. Och om man sen tänker sig att jag inte hade den bakgrunden jag har och har en helt annan ekonomisk situation finns det ännu färre ställen att passa in på. På sommaren har vi parkerna och de gröna luckorna i staden där alla kan vistas. Det finns torg men det är inte riktigt ekiperade för att stanna upp och vara. Under vintern är det ännu mindre ett alternativ. Egentligen finns det inte riktigt några platser i City för att uppehålla sig och bara vara utan att behöva spendera pengar. Man köper sin plats i staden.

Jag går runt och fotar och dokumenterar olika gatulandskap i City, ser på hur människor rör sig och agerar och analyserar stadslandskapet runt omkring mig. Till slut blir jag trött på att halka runt i snömodden med min stora ryggsäck och gör precis som alla andra som faktiskt kan – sätter mig på ett café till priset av en kopp te och en ack så trendig rawboll. Tänk vilken tur att jag kunde göra det, och vad himla kallt, blött eller tråkigt det hade varit om jag inte kunde.

Stockholm, tisdag 29 januari 2019, kl. 13:25, Surbrunnsgatan

Abrahamsberg, Kristineberg & Hornsberg

Det har snöat igen under natten så nu ligger det är lätt orört lager kritvit snö på trottoarerna. Jag står i farmors vardagsrum och tittar ut över kolonilotterna som ligger mellan henne och Bromma Gymnasium. Här är det ganska grönt, det ligger fickor av tall och klippor mellan de olika byggnadssjoken. Den gamla fotbollsplanen borta vid gymnasiet byggdes om till bostäder för mer än 10 år sen, nu har de sjunkit in i bilden och känns lika självklara som någon annan byggnad i området. Den där nybyggda steriliteten är borta, de boende har approprierat utrymmena och det små späda träden som planterades i början har växt till sig och slagit rot på riktigt. Jag klär på mig och går ner mot tunnelbanan, ner för backen mellan de gula tegelhusen och svän ger ut vid Abrahamsbergskolan och går ner mot spåren. Här ligger alla verksamheter i området, det ligger något bageri, en filmthyrning, en lampaffär och en ICA. Framför tunnelbaneingången blir trottoaren bredare och formar ett litet torg. De programmerade offentliga rummen här är få jämfört med de privata men ändå känns det mer öppet och fritt än inne i stan. Det finns små upptrampade stigar mellan lamellhusen som slingrar sig längst med klipporna, tallarna sticker fram

på alla ställen och de gröna luckorna är lämnade till skog. Det känns som att det är att byggnaderna närvarar på naturens villkor som gör att människan kan närvara lite mer villkorslöst också. Du kan gå lite var du vill och sätta dig någonstans och bara vara, det är ingen som kommer undra.

Jag kliver av tunnelbanan i Kristineberg och börjar gå ner på mot tennishallen. På samma sätt här ser jag stigar upptrampade i snön som letar sig upp för höjden in mellan bostadshusen. Det är väldigt tomt på gatan men barnen på skolgården på andra sidan bringar liv till platsen där de leker i snön. Gatan jag går på är bred och rummet är inte särskilt strikt definierat – men det verkar vara det som gör att människorna tar sina egna vägar. När man kommer ner mot vattnet ökar skalan markant. Där ligger sportanläggningar, ett stort läkemedelsföretag och ett storköp. De nya bostadskvarteren följer skalan och står tätt medan det sträcker sig högt uppåt. Gatorna är fortsatt breda här men kantas av höga väggar och staket och då känns det inte alls fritt längre, utan bara som en förskjuten skala. Framme vid bostadskvarteren ligger det någon enstaka restaurang i bottenplan men eftersom det är morgon står de tomma. Resten av funktionerna ligger inne i samma byggnad som storköpet. Det offentliga rummet känns som att det kommer i andra hand här. Det går visserligen en grön remsa med träd för att separera trafikens två riktningar men annars är det in princip bara asfalt. En gata slingrar sig upp mot Kjellander Sjöbergs omtalade lägenhetshus Etaget men det händer väldigt lite i gatuplan, fasaderna är stängda på gatorna som leder upp mot byggnaden och det finns inte ett träd eller annat material än asfalt i sikte. Det är lite synd, man känner sig inte så inbjuden att gå runt, det finns nog ganska mycket potential på en sån här plats. Området har ju dock sin strandpromenad som funkas fint på sommaren och som promenadstråk, men det känns som att mellanrummen mellan husen är lite bortglömda.

Odenplan

Det är desto mer folk på gatan här när vi kommer upp ur tunnelbanan. Det som ändå gör Odenplan och dess närområde lite speciellt är blandningen av funktioner i bottenplan. Det är inte lika kurerat som bara några kvarter bort i City, det finns en blandning här av hamburgerrestauranger, gym, klassiska etablissemang, nya hipa krogar och caféer, handel, parker och torg. Det är en ganska levande plats med mycket folk och trafik som rör sig åt alla håll. Kvarteren runtomkring har Stockholm innerstads högsta kvadratmeterpris. Nere på Sveavägen ligger Stadsbiblioteket och Handelshögskolan, två av Stockholms mest klassiska institutioner. På andra sidan gatan samsas kaffebarer, butiker och barer. Under stadsbiblioteket ligger en länga med McDonalds, Falafelkungen, Office Depot och 7 Eleven. De kan tyckas ligga lite konstigt till och ska byggas bort när Stadsbiblioteket ska byggas ut, men

samtliga ställen är fulla av folk. Här finns ju biblioteket som en plats som alla kan använda, men det känns lite väl institutionellt för att gå in och bara slå sig ner. Platsen precis nedanför Observatorielunden, mellan Handels och Stadsbiblioteket, är en ganska odefinierad plats med en stor vattenspegel och en lite mur som löper längs med Sveavägen, så man har inte riktigt någon sikt in. Det är en liten barriär i stadsrummet, platsen gömmer sig från förbipasserande och vi gömmer oss från den. Men under sommartid är det en plats där jag brukar se mycket folk sitta, så den där lilla muren kanske skapar ett rum ändå. Samtidigt är den platsen en tom yta mitt i en nod av institutioner och dyra bostäder och den känns ganska intressant att jobba med och göra den mer tillgänglig än vad den är nu.

Stockholm, tisdag 29 januari 2019, kl. 21:27, Arkitektvägen

Frihamnen, Gärdet & Östermalm

Jag har spenderat ganska mycket tid i det här området på sommaren. Jag hann inte till hamnen den här gången men det ter sig ändå relevant att reflektera över den. Sommartid är det ganska tomt uppe i hamnen, den känns bortkopplad och, även på de platserna man kan och får röra sig, ganska otillgängligt och svårdefinierat. De norra delarna av strandremsan förtätas med Norra Djurgårdsstaden som växer ut mot Kolkajen, norr om Lidingöbron. Där är det ganska tomt mellan husen och den ter sig lite som en satellit utanför staden, men kommer sakta men säkert länkas ihop och växa närmare Östermalm. Det känns som att den potentialen för hamnområdet (trots att det fortfarande används) skulle kunna användas till något mer. Det skulle kunna finnas en tydligare koppling till staden och de få offentliga platserna som finns där skulle kunna ha mer liv runt omkring sig. Det ligger några enstaka kontor i området också, likaså skulle de kunna få vara del av en lite mer levande stadsdel som knyter an till hamnen. Det är ju en jättevacker placering och ligger vägg i vägg med Gärdet och dess grönska. Samtidigt är en del av charmen att det inte är så tillrättat, det tjänar sitt syfte som hamn men att gå in och med för stark hand styra kanske inte är det optimala. Men det finns delar som känns otrygga, även på gatunivå, och de kvarteren som ligger i närheten skulle kunna tjäna på att ha något annat som ligger i liv med dem.

Jag tar buss 4 från Odenplan bort till Radiohuset. Vi rullar förbi KTH, Stadion och Musikhögskolan som står i rad som en gräns mellan innerstaden och det mindre strikta. Borta vid Radiohuset går jag upp mot SVT och Gärdets början. Gärdet må vara ett odefinierat utrymme, men det är sådana platser som ger Stockholm så mycket av sin unika karaktär. Det ligger något speciellt med

den där skarpa kanten mellan stad och öppet. Kaknästornet tornar upp sig över fälten och trots att snön lyser upp, ser man ljuset försvinna bortåt skogen. Sommartid är det så väl nyttjat utrymme, men vintertid ser man inte lika många fotspår i snön. Jag tänker att det i sin atmosfär påminner om Tempelhof i Berlin, en öppen plats som invånarna får göra till sin. Det ska inte styras och ställas så mycket där. I en änden av fältet skymtar man BIGs nya lägenhetshus som lyser som en lanterna. Det är antagligen ett av Stockholms mest exklusiva nybyggnationer, och ligger lite avigt till mellan hamnen, staden och det öppna fältet. Det är kanske det som blir startskottet på en ny bygg- och planeringsfas runt Gärdet. Jag tror att det finns potential för den här platsen, men jag tror man ska akta sig för att styra för hårt. Det är det odefinierade och öppna, som i andra fall inte nödvändigtvis är positivt, som gör den här platsen så speciell. Det finns ingen som säger vad man ska göra här, och det är det som ger mig lusten att bara gå rakt ut på fältet utan mål eller riktmärke, och antagligen bjuder in andra att göra detsamma.

Sen vänder jag tillbaka och går Valhallavägen bort mot Karlaplan. Liksom på Karlavägen är vi många som går genom allén. Det cyklas, promeneras och springs i båda riktningarna. Det är en välfungerande lunga mellan de strikta kvarterstrukturerna och dess hårda gator och raka linjer. Likaså här, även om det finns en tydlig riktning på gatan, får man röra sig lite mer fritt. På somrarna brukar det sitta folk på bänkarna längs med allén och bara vara. Det är ganska fint att man kan slappna av och stanna upp där. Det blir mer intensivt ju närmare Fältöversten jag kommer, det är mer trafik och mer folk i rörelse. Där hänger det ljusslingor över allén, det skapar ett rum och ett varmt ljus som gör det betryggande och härligt att stanna upp eller passera just där. Det är en så enkel installation som skapar ett rum och styckar upp den linjära rörelsen. På sommaren brukar det vara mest folk här.

Sen halkar jag vidare mot tunnelbanan som ska ta mig ut till Telefonplan. Jag kommer närmare Östermalmstorg och här rör sig folk snabbare och mer stressat. Det är striktare gator här. Jag vänder ner i Stadions tunnelbaneuppgång och tar mig ner på spåren. Här är det plötsligt lugnt igen. Folk slår sig ner på bänkarna och väntar stilla på att tunnelbanan ska komma. Det rasslar till i spåren och tunnelbanan bromsar in vid perrongen. Vi kliver på, dörrarna stängs, och nästa gång jag kommer ut är jag på en helt annan plats.

Stockholm, onsdag 30 januari 2019, kl. 17:00, Skånegatan

Stureplan

Stureplan är för mig så nära kopplat till det lyxiga utelivet. Det är nästan något lite härligt med att aldrig ha festat på Stureplan. Jag kan nästan skryta om att jag är en av dem. Va?! Har du aldrig varit på Splyan?? Nej, kan jag lite stolt svara. Jag har aldrig varit på Splyan. Det är en plats som de flesta har hört talas om och alla Stockholmare har en referens till. Man möts vid Svampen och går ut på Sture-P. Jag kommer ner från Brunkebergsåsen och går ner på Biblioteksgatan och vidare mot Norrmalmstorg. Jag känner mig lite underklädd i regnjacka och kängor. Det är en del folk ute, här går man långsamt och går kors och tvärs mellan de olika butikerna. Här är ett av Stockholms mest exklusiva lägen, här säljer man en livsstil. Butikerna har bytts ut en del under de senaste åren vilket friskar upp gatan, och den gamla biografen har blivit ett restaurangkomplex. Butiker som COS och &other stories har flyttat in vilket antagligen sänker medianpriset på en produkt längs med gatan. Det till trots är det fortfarande övervägande kappor och fina skor som rör sig längs med gatan. Jag går över Norrmalmstorg som är ganska tomt på folk och korsar över mot Berns. Där i parken är det så vackert med snön som ligger på träden och lampor som sitter längs med byggnadens fasad. Här går man långsamt, det är här man skulle sätta sig ner på en bänk och bara vara om de inte var täckta av snö. Ändå stannar människor och uppehåller sig här. Man är lagom skyddad från omkringliggande gator och snabbare stråk utan att känna sig instängd. De höga träden bildar en permeabel vägg runt parken så Dramaten, Strandvägen och Strömkajen syns mellan grenarna. Det är en vacker plats som påkallar lugn mitt i den ganska snabba staden, och en plats, trots sin närhet till Biblioteksgatan och Stureplan, som känns lite mer förlåtande.

Vid Kungsträdgården är isrinken full av barn som åker skridskor. De bringar liv till platsen och de förbipasserande dras åt deras håll. Det är rörelsen och ljudet som bryter mot resten av staden, det är mindre reglerat och bryter mot det annars tydliga mönstret. I kontexten rör de sig över en så liten yta, men deras intensiva aktivitet agerar som en magnet till annan frivillig aktivitet. Det är som att en plats där det redan finns rörelse är upplåst av de som redan är där, det öppnar för att andra ska komma och ta del av rummet.
Gamla Stan

Jag kommer över till slottet och svänger upp i Gamla Stan för att komma undan vinden. Det är två saker som står ut här – gatornas upplägg sänker automatiskt farten på alla typer av rörelse och det är en helt annan typ av aktivitet som tar plats. Gamla Stan är av helt annan karaktär än City och Vasastan. Det kännetecknas inte av sina bostadskvarter, av handel eller av kontorsområden

utan här är det turismen som spelar den största rollen. Människorna som vistas på gatorna här är i staden under andra villkor och med ett annat mål. Det är lika mycket det som sänker tempot som stadsdelens upplägg. Men de smala vindlande gatorna har troligtvis en liknande effekt oavsett aktiviteten i området. Det är begränsande för viss typ av verksamhet och för trafik och skalan förblir anpassad till fotgängaren. Jag tänker på "Livet mellem husene" av Jan Gehl och hur stadsrummet ska formateras för att passa människan och öka interaktion. Han talar om smala gatorna, att skapa möjligheter för siktlinjer och knäcka raka stråk för att ha uppsikt över rummet, det är drag som kommer fram här. De slingrande gatorna gör så att man är mer uppmärksam på vad man har runt omkring sig istället för framåt i rörelsens riktning. Jag finner mig mer observant över det jag passerar, jag ser in i fönstren på ett sätt jag inte vanligtvis gör. Andra gör detsamma. De stannar och pekar, tar sin tid, och vandrar vidare.

Där gatorna breddas till torg stannar folk upp igen och betraktar byggnaderna. Barn leker med pulkor och några turister har stannat för att fota en fontän. Visst att byggnaderna här är bär en viss historisk vikt och är vad många skulle kalla vackra, men stadens form verkar framkalla det lugna, betraktande beteendet. Fasadernas varma färger reflekteras mot den kalla marken och det känns genast varmare än någon annanstans i staden. Jag går förbi ett polkagriskokeri som sprider sin söta, mintiga doft i hela gränden. Tystanden från avsaknaden av trafik väcker hörseln och jag börjar lyssna till vilka språk de förbipasserande talar och ljudet av olika skor mot kullersten. Kullerstenens profil känns upp genom skosulan. Det är fler sinnen som aktiveras här, här är det kanske avsaknaden av rörelse som gör att jag blir lugn. I det mer storskaliga är det nästan lite för mycket att ta in och processa, det krävs de mindre, avdelade platserna och rummen eller öppna vidder av vatten eller mark för att man ska hinna hantera allting. Här är stadsrummet uppbyggt på så sätt, man hinner ta en sak i taget och reagera på den. Det är en mer interaktiv upplevelse, jag känner mig mer omfamnad av platsen. Däremot är det inte riktigt en plats man tar sig bara för att vara i Stockholm. Det känns på något sätt reserverat för turismen. Men det bär mycket potential, och det gömmer sig fickor i Gamla Stan dit lokalborna tar sig och stannar upp. Fast det kanske rör sig fler Stockholmare än vad man tror. Bara att de, medvetet eller omedvetet, har saktat ner till en annan rytm och tempo.

Södermalm

Nu när Slussen byggs om är inte vägen upp mot Söder från Gamla Stan det trevligaste stråket i staden. På ena sidan en stor väg, på andra sidan stora byggplank. Man slussas upp för backen för att nå ett komprimerat Södermalmstorg som likaså väntar på att bli färdigrenoverat. Tar man åt

vänster när man kommer till torget tar mig sig ner genom ett temporärt system av gånger ner mot Söder Mälarstrand och upp för Katarinavägen. Jag svänger höger för att gå upp för Götgatsbacken. Någon enstaka bil försöker ta sig fram genom folkmassorna och ett antal tappra cyklister försöker sicksacka sig mellan fotgängarna. Men det rör sig så pass mycket folk till fots här att alla får anpassa sig till dem, man får ta sig fram på deras villkor och i deras fart. Butiker, caféer och restauranger ligger vägg i vägg uppför hela backen. På tvärgatorna är det ganska tomt på folk och verksamheterna försvinner snabbt så fort man svänger av Götgatan. Bredden på gatan tillåter att fotgängarna tar över. Hade den varit lite bredare hade fotgängarna fått anpassa sig till bilisterna och cyklisterna, de skulle kunna hålla ett så pass högt tempo att en fotgängare inte skulle kunna kliva ut i gatan utan att vänta på en lucka. Nu fyller folk upp hela den halvbreda gatan vilket tvingar ner tempot på alla.

Nedanför Götgatsbacken kommer jag ut vid Medborgarplatsen och Björns trädgård. Det är två öppna platser av helt olika karaktär som balanserar mot varandra på varsin sida vägen. I Björns trädgård ligger baren Babylon inbäddad i ena klippväggen med en uteservering som rinner ut i parken under träden. Några steg ner ligger en öppen yta där barn just nu åker pulka och leker. Det sitter folk längs med Babylons glasade vägg som stillsamt tittar ut över platsen. På andra sidan gatan är ytan stor och lockar inte alls att vända sig till. Det går några enstaka människor långsamt över torget, någon sitter på en bänk och röker och någon hänger mot väggen på korvkiosken som står där. Det är för stort och öppet. Det finns vissa uppdelningar i marken men eftersom de inte syns från gatan eller från andra delar av torget blir ytan svår att konkretisera. Det finns inget tydligt sätt att röra sig. Stora postmodernistiska hus bildar en fond runt trappan ner mot Fatbursparken. Det brukar röra sig en del missbrukare här, det är en plats som känns otrygg med sina odefinierade rum och mörka hörn. Går man ner för trappan mot parken finns ännu fler otrygga korridorer och utrymmen. Karaktären på de två platserna är slående olika trots sin liknande placering. Men skalan omfamnar den ena platsen och skapar en trygg sfär där man har översikt och känner sig skyddad, medan den andra lämnar en att planlöst driva runt. Jag drar mig alltid mot Björns trädgård istället för Medborgarplatsen. Karaktären i kvarteren bakom speglar de från torget.

Jag går vidare ner för Götgatan och svänger in på Åsögatan och sen ner mot Skånegatan. Till skillnad till upp på Götgatsbacken ligger verksamheter lite mindre samlade här. Det kommer två eller tre stycken i taget, intensiteten på gatan är lägre men också jämnare. Det finns inte huvudgator och bakgator på samma sätt, det är mer jämn balans mellan rummen. På Skånegatan ligger de något tätare men fortfarande mindre tätt än i City eller Götgatan. De blandas caféer, second hand butiker och mer kurerade designbutiker. Framme vid

Nytorget öppnar sig gatan något, där kantar Vitabergsparkens höjder, små trähus och kvartersstaden ett av Stockholms mysigaste torg. Det är lugnt och inbjudande, det är öppet att sätta sig var man vill. Jag sätter mig på ett café och skriver med ryggen mot det stora fönstret. När jag vänder mig om ser jag snöflingor stora som vantar sakta dala ner och de som går förbi har luvan uppdragen och huvudet nerböjt. Jag sitter kvar här i värmen och ser ut på kylan. En tekopp kostar förvånande hela 39 kr, det fick bli mitt pris för att sätta mig och bara vara idag.

